

The Project Gutenberg eBook of Az új földesur (3. kötet), by Mór Jókai

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Az új földesur (3. kötet)

Author: Mór Jókai

Release date: September 20, 2013 [EBook #43779]

Language: Hungarian

Credits: Produced by Albert László from page images generously made available by the Google Books Library Project

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK AZ ÚJ FÖLDESUR (3. KÖTET) ***

Megjegyzések:

A tartalomjegyzék a [162.](#) oldalon található.

Az eredeti képek elérhetők innen: <http://books.google.com/books?id=gRkQAAAAYAAJ>.

Facebook oldalunk: <http://www.facebook.com/PGHungarianTeam>.

AZ ÚJ FÖLDESUR.

REGÉNY.

IRTA

JÓKAI MÓR.

III. KÖTET.

(A fordítás jogát szerző fenntartja magának).

PEST.

EMICH GUSZTÁV KIADÁSA.

1862.

Pest, 1862. Nyomatott Emich G. m. akad. nyomdásznál.

XII.

Mit neveznek Archimedesi csavarnak?

Doctor Grisák e ránézve nagyon kedvező ajánlat után rögtön a legelső gyors vonattal sietett fel Bécsbe.

Straff szállására érkezve, még más régi ismerősre is talált; Maxenpfutsch ur volt ott.

Doctor Grisák a mint az előszobába belépett, már akkor mindjárt az első tekintetre kitalálta, hogy hányadán van itt a dolog? tudniillik a butorokon kivétel nélkül mind bizonyos hivatalos

pecsétek voltak alkalmazva; a mi annak a jele, hogy itt hitelezők jártak.

Már az ajtón kívül hallá Grisák ur, hogy odabenn két ember nagyon lármáz, még pedig egyszerre, és hogy nem valami tréfás dolog felett vitatkoznak; a miről annál jobban meggyőződhetett, a mint az ajtót kinyitá s tanuja volt azon jelenetnek, hogy a két kedves ismerős oly közelségből lármáz egymásra, mintha mind a kettő föltette volna magában, hogy ellenfelének, coute qui coute, az orrával kell azt meghallani, a mit mondanak neki.

- Ah, uraim; miről vitatkoznak önök oly tudományos zélussal? kérdé tréfásan doctor Grisák, a láttára széthökkenet veszekedőktől. -4-

- Mi a kétséges thésis? nem segíthetnék megoldani?

Mig a sodrából egészen kihozott Maxenpfutsch szavakat látszott keresni méltó elkeseredése számára, addig Straff vállat vonitva dugá kezeit lábszáröltöny zsebeibe, s tréfásan felelt.

- Hát a tisztelt barátommal előadásokat tartunk egymásnak a váltó törvényből, s ő nem akarja megérteni, hogy ámbár ő foglaltatta le legkorábban a butorokat, de ha egy másik utóbb jött hitelező bebizonyította azt, hogy ezek a nőm butorai voltak, s a váltóján a nőm neve is ott áll, hát az viteti el. Ez már csak természetes.

- De ördög, pokol! Ordita közbe Maxenpfutsch! Ez nem tréfa! Tessék nézni doktor ur, itt vannak a váltók, a mikre én ennek az embernek tízezer forintot adtam.

- No no, csak öt ezeret; hanem mindig két annyit iratott.

- Én nem mondok semmit! A váltók beszélnek. Tíz darab, per ezer forint. Mit érnek nekem ezek a rongy butorok?

- Hát hisz én is azt mondom.

- De így én ruinált ember vagyok!

- Hát én nem az vagyok?

- De én meg nem foghatom ennek az urnak a jó kedvét! Nekem minden pénzemet kölcsön veszi; nem tudja visszafizetni és még kaczag! -5-

- Kérem, kérem; szóljt dr. Grisák; engedjenek engemet szóhoz jutni. Hát ha nincs még minden elveszve. Mennyi pénzzel tartozik Straff ur Maxenpfutsch urnak?

- Higyje el, doktor, csak ötezer forint volt.

- De hát annyit is mire tudott kegyed elkölteni?

- No hát az ipam ellen indított peremre. - Abba is maga vitt bele, doctor; nem tudta megmondani, mikor elutasított, hogy azért nem vállalja el, mert a végrendelet annak a vén bolondnak adott jogot élet és halál fölött?

- No de arra csak nem költhette el mind?

- Oh hagyja el! ön tudhatja jól, hogy ha az ember a doctor jurisnak csak köszön is az utcán, már az pénzbe kerül. Ha valaki krida alá jut, csak annyit mondjon: „perem volt,” igazolva lesz. Aztán meg rangomhoz illően élnem is kellett. Mi az az egynehány ezer forint Bécsben egy olyan embernek, a ki egy méltóságos ur leányát vette feleségül. Tehetek én arról, ha a méltóságos ur nem adott semmit?

- No meg egy kicsit kártyáztunk is ugy-e bár? -6-

- No az is. Hát ki nem kártyázik? szeretnék olyan embert ismerni. Jó hogy még azt nem vetik szememre, hogy szivaroztam is.

- De ne az enyimből szivarozott volna ön! ordita közbe mérgesen Maxenpfutsch ur, kit csak az boszantott leginkább, hogy adósa most is cabanost szí.

Kérek egy kis csendet uraim, szóljt csititóltag doktor Grisák. Engedjenek engem szóljni. - Hát ha lehetne ez ügyet szép barátságosan elintézni. Maxenpfutsch ur úgy hiszem, nagyon meg lehetne elégedve, ha ötezer forintot és annak törvényes kamatait megmenthetné.

- Mit nevez ön törvényes kamatoknak?

- No - teszem fel: tíz procentot.

- Vagy ugy! És mint gondolja ön doktor ur?

- Az egészen tisztelt barátomtól Straff urtól függ. Legyen szives ide figyelmeznem barátom uram. Engem Ankerschmidt ur ő méltósága megbizott, hogy kezdjek válópert ön ellen.

- De abból semmi sem lesz; mert én az asszonyt haza kivánom.

- Haza kivánja! üvölte Maxenpfutsch, fejét dühösen rázva; hisz nincs önnek egy széke, a mire leültesse.

- Majd lesz, ha ő eljön.

- Nem fog eljönni uram, szóljt nagy malatiával dr. Grisák. Ankerschmidt önnek azon esetre, ha -7-

e váló perben akadályokat nem tesz, igen csinos kerek összegecskét ajánl kiegyenlítésül.

- Hallja ön! hallja ön! lovalá Strafft Maxenpfutsch erre a szóra.

Straff pedig csak úgy félvállról kérdezé:

- Mi az a kerek összegecske?

- Megérdemli, hogy összegnek neveztessek, szólt dr. Grisák, mellét előre vetve s kigombolva kabátját. Itt az utalvány nálam; tessék olvasni: „tiz ezer forint pengő pénzben.“

- Hallja ön! Hallja ön! nógatá Maxenpfutsch Strafft. Tizezer forint. Vegye el, vegye el rögtön. Fogadja el uram.

Straff pedig hidegvérrel gunyosan felelt neki.

- Fogadjam el ugy-e? aztán mindjárt adjam oda az egész tizezer forintot önnek? csókoljon meg hát legalább „a conto“ ezért a bolond gondolatért.

- Nem, nem, nekem csak a magam öt ezere kell. Még a kamatokat is elengedem, uram! Tehetek-e többet?

- Ejh, menjen ön, ne rontsa az én üzletemet! Szólt Straff eltelve magától hitelezőjét s azzal összefont karokkal doctor Grisák elé állt, s nagy lélekzetet szíva beharapott ajkai között, így szólt:

- Doctor ur. Ez ajánlatra én számítottam. Tudom én ezt jól, hogy ennek így „kell“ következni. Hanem a dolog még nincsen megérve. Én nem vagyok az a bolond, a ki a mai verébért odadja a holnapi tűzokot. Előbb szükséges, hogy ez az egész „affaire“ a lehető legkellemetlenebbé váljék Ankerschmidtékre nézve; mert bizonyos vagyok a felől, hogy ha ma tizezer forintot ajánlanak, hogy tőlem megszabadulhassanak, majd egy hónap múlva huszezeret fognak kínálva kínálni: erről assecurálom önt.

-8-

- De uram! kiálta egyszerre Grisák is, meg Maxenpfutsch is.

- És most vége minden értekezésnek: velem nem lehet többet beszélni. Én hazard játékos vagyok. Az egész nyert tételt benn hagyom a roulett tábláján: áll a tizezer forint! Dupla vagy semmi! Husz ezeret akarok kapni, vagy asszonyt házamhoz. És most ne is vitatkozzanak velem többet, mert nekem hiába minden biztatás, mint a beteg lónak. Faites votre jeu, messieurs!

- Kérek egy szót. Könyörgő még Maxenpfutsch ur összetett kezekkel.

- Semmit többé. Be van zárva a bolt!

- Ön egy kiállhatatlan ember!

- Tudom. Épen arra számítok.

Maxenpfutsch ur kétségbeesve rohant el a szobából, de a lépcsők alján megállt, meg tudni dr. Grisáktól, hogy vajon lehet-e reménye ennek a hóbortos embernek, hogy Ankerschmidt még azt a nagy áldozatot is meghozza az ő infámis két szép szeméért?

-9-

Doctor Grisákot pedig még ott tartá egy szóra Straff.

- Kérem doktor, értsük meg egymást. Ön okos ember, én is. Most olyan alkalom van a kezünkben, a mit elhalasztanunk ostobaság volna. Ankerschmidt bizonyosan szép honorariumot kötelezett önnek azon esetre, ha e válóper bevégzi. Én nem okoskodom a kék levegőbe. Ha az összeg az én ajánlatom szerint fogadtatik el: én is kötelezem magamat kegyednek az alkudott összegből tiz percent remuneratiót adni. Tehát huszezer forintnál kétezer forint. Az sem megvetendő honorarium egy ilyen rövid regényért.

Doctor Grisák látta, hogy practicus emberrel van dolga, a ki érti a maga mesterségét, s ennél fogva mosolygott az ajánlatra, s mikor elváltak egymástól, még kezet is szoritott vele; azt mondva, hogy „no majd meglássuk.“

Odalenn a lépcsőknél a ráleső Maxenpfutsch elfogta a lejövő doctor urat, s korlátozhatlan tudnivalóval tudakolá tőle, vajon lehetséges-e, hogy úgy megdupláztassék az önkényes kölcsön; mire doctor Grisák, hamisan hunyoritva szemével, olyasmit mondott, hogy csak ő rá kell azt hagyni, majd jól lesz minden.

-10-

- Oh ha még az ötezer forintomat megkaphatnám ön által, kedves doctor ur, az egész kamatot önnek engedném, higgye el.

- Ötszáz forint? az is csak pénz.

Doctor Grisák ezt az ajánlatot is regisztrálta.

Még az nap visszautazott Pestre.

Ankerschmidt türelmetlenül várt már reá. Justinian jeles utóda előadá, miképen járt el? hogyan találkozott Straffal, ki úgy látszik nincs pénz dolgában megszorulva, mert Maxenpfutsch hitelez neki, a mennyit csak kíván; ezért igen is erősen tartja magát s nem akar egyezkedésbe ereszkedni huszezer forinton alul.

Ankerschmidt a szemét sem hunyorította meg e szóra. Iróeszközöket kért, s még egy utalványt irt másik tizezer forintról.

- Tessék doktor ur, adja meg neki, a mit kívánt.

Doktor Grisák el volt ragadtatva a dolgok ily pompás menetelén s még az éjszakai vonattal visszatért Bécsbe.

Ankerschmidt azt mondta, hogy meg fogja várni Pesten, míg visszajön; ne időzzék, ha lehet, sokáig.

Doctor Grisák gyorsabb volt Hermes istennél a hirtívésben. Nagyon sietett Strafft az eredményről tudósítani. Persze, nem úgy mondta el, a hogy történt.

-11-

- Nos uram, szólt belépve hozzá; mondhatom, ez kemény munka volt. Az öreg dühös volt, mint egy róka; Fuchswild! a hogy mi mondjuk. Szitkozódott, majd megvert.

Straff nagyon egykedvűen hallgatta ez előadást, hátratett kezekkel egy széktámlájának dülve.

- Mondhatom, hogy nehezen tudtam kapacitálni, szólt a doctor levetve magát egyik biróilag lefoglalt székre.

- Igazán?

- De végtére még is csak engedett.

- Ugy?

- Elmondtam neki, hogy leánya szerencséje forog kérdésben, elmondtam, hogy ön milyen rettenetes ember, hogy milyen boszuálló természetű, egy szóval leszóltam önt kegyetlenül előtte.

- Köszönöm.

- Bizony köszönheti is, mert így értem el, hogy az öreg kiizzadta még azt a másik tíz ezer forintot is. Itt van az utalvány nálam.

- Szép.

- Nos, mit mond ön ehhez?

- Semmit.

- Semmit? kérdé doctor Grisák, tenyereit térdére rakva, hogy jobban megbámulhassa ezt az embert. Semmit sem mond arra, hogy én önnek megnyerem a hazardjátékát, s a feltett tízezer forint tételt kétszerezve hozom vissza?

-12-

Erre Straff oda lépett doctor Grisákhoz, s miután ily confidens lábra álltak, két kezével annak vállára támaszkodva, a mint a széken ült, így szólt az orra alá.

- Azt mondom, doctor, hogy a hol huszezer forint volt, ott harminczezer is van.

- Micsoda? kiálta fel elszörnyedve Grisák, s felugrott a székről, mintha titkos rugók vetették volna fel.

- Ott harminczezer is van. Ismétlé hideg vérrel a kalandor.

- Meg van ön örülve?

- Dehogy vagyok; sőt inkább nagyon is eszemen vagyok. Mit gondol ön doctor. Mikor egy üzlet ily nagyon is „coulant,” ki fogná azt akkor berekeszteni? ki zárná le a zsilipet, mikor az aranyözön legjobb folyásában van?

- De uram! kiabált doctor Grisák, egészen magán kívül ragadtatva a boszuságtól, én nem tudom, minek nevezzem önnek ezen eljárását?

- Minek? szólt a kalandor cynicus gunyorral. Hát ennek a neve „archimedesi csavar”; - nincsen vége. Soha se haragudjék kedves doctor; én ismerem a magam embereit, bizonyosra játszom. Aztán önnek sem lehet rám semmi panasza; ma két ezer forintot kapna tőlem, néhány nap mulva fog kapni hármát.

-13-

- No - ön ördögös egy ficzkó. Már én nem merném így tul feszíteni a húrt. Azonban én megkísértem még egyszer Ankerschmidtet engedékenységre hangolni; ha azonban ő azt találja mondani, hogy már most nem ad semmit; tessék utána menni Amerikába, ha ő elviszi a leányát oda, vagy legroszabb esetben tessék hazahozni az asszonyt; engemet ne okoljon ön.

- Óh az öreg fogatlan oroslány egyiket sem fogja tenni; nem utazik, nem válik meg leányától. Megváltja magát harmincz ezer forinttal s quittek vagyunk.

- Én csak annyit mondok önnek, hogy imádkozzék, nehogy ma látott légyen utoljára.

- A viszontlátásig, édes doctor! szólt kezet szoritva Straff Grisákkal, s még csak ki sem kísérte az előszobába.

Érezte, hogy most ő a helyzetnek az ura.

Doctor Grisák hazaérve Pestre, szállásán találta már Ankerschmidtet.

Azon kezdte, hogy rágyújtott szörnyen gazemberezni azt a raffinrozott zsebmetszőt.

- Ne beszéljen felőle: kérte őt Ankerschmidt. Mondja el röviden, mit végzett vele?

- A gaz szemfényvesztő, a mint látta, hogy készek vagyunk huszezer forintot megadni neki; vérszemet kapott s ismét feljebb csigázta követeléseit; most már harmincezer forintot kér.

-14-

Ankerschmidt nem jött dühbe. Nyugodtan elővonta tárczáját.

- Előre tudtam. Gondoskodtam újabb utalványról, mely tizezer forintról szól. Vigye ön neki, s minthogy nagyon valószínűnek találok, hogy a midőn azt fogja ön neki mondani, hogy ime harmincezer forintra is ráállok, akkor meg negyvenezeret fog kérni; tehát elővigyázatból még egy negyedik tizezer forintos utalványt is adok önnek. Elégitse ki teljesen.

Doctor Grisák átlátta, hogy ez a katonaember practicus és egyuttal sentimentalis; „practicosentimentalis.”

Szépen reimbursírozta a két új tizezeres utalványt s most már egy methodista komolyságával állítá; kinél a mondott szó esküvel egyértékű, hogy de már ezen az áron csakugyan teljesen biztos a kívánt eredmény.

- Hát csak tessék sietni vele.

- Doctor Grisák már ekkor hat éjszaka egymás után nem aludt egyebütt, mint a waggonban; hanem a hol ügyletről volt szó, ott ő nem sokalta a fáradságot. Biztosítá a lovag urat, hogy csak menjen haza, a legközelebbi telegramm, a mit Bécsből fog kapni, a legörvendetesebb sikerről fogja tudósítani.

-15-

Ebben meg is nyugodott Ankerschmidt s haza utazott családjához.

Doctor Grisák pedig harmadszor is felrepült a residentiába.

Ezuttal első gondja volt assistentiát venni maga mellé: előbb felszedte Maxenpfutschot, kinek is nem rukkolt elő a legjobb hirrel, hanem az egyiptomi hét sovány tehén egyikének az ábrázatjával kapacitálgatá, hogy érje be az eredeti tőkájével, örüljön neki, ha azt megkaphatja, ő aztán viszont magára vállalja, hogy Straffot insinuálja a controversia complanálására.

Csakugyan rá is vette Vendelin urat, hogy írásba adja, miszerint kész felében kiegyezni a váltó követeléseire nézve.

Ekkor füzte aztán karjára, s vitte Straff szállására. Vendelin még nem tudott semmit az archimedesi csavarról, mely huszról harmincezerre emelte a követelést.

- No ön szerencsés kópé! Ön Fortuna kegyencze? E szókkal tárt ajtót Straff barátjára doctor Grisák. Ön ugyan elmondhatja, hogy burokban született! Kár önnek a lutrira nem rakni, minden nagy nyerőt ön csipne el.

Straff látva Grisák ragyogó arcát, maga sem tartóztatta magát egy önelégült mosolygástól.

- Óh a nagy lutrin csak az együgyűek nyernek, én ott játszom, a hol okos embereké a szerencse. Mi jót hoz doctor?

-16-

- Hát azt kérdem legelőbb is, hogy mit enged ön a harmincezer forintból?

- Harmincz... vakkant fel e szóra Vendelin ur, de a torkán akadt a többi.

- Egy fillért sem. Válaszolt szilárdul a rendithetlen férfin.

- Nem tréfál ön.

- Én a teljes harmincz ezer forintot kérem.

Maxenpfutsch ur még csak most lett harczképesse a nagy ijedtségtől, neki rohant Straffnak s átölelte nyalábra. „Mit gondol ön barátom? Hisz a minap csak huszat kért. Ne kötekedjék! Fogadja el! Én mondom, hogy fogadja el!”

- Ejh, ne beszéljen ön az én ügyembe. Hagyjon békét. Az egészet, vagy semmit.

Doctor Grisák nagyon tréfás kedélyben volt ma.

- S ha én önnek itt huszonkilenc ezer kilencszáz kilenczven kilencz forintot és két huszast letennék az asztalára; nem fogadná el ön az egy huszas hijával?

- Nem.

Maxenpfutsch ur kétségbe volt esve.

- Uram! Ne legyen ön bolond. Ihol van. Ihol van. Én magam kész vagyok hozzá tenni azt a hiányzó huszast.

-17-

E minden komikum határát meghaladó nyilatkozványa a nagylelkűségnek homéri hahotára egyesíté a két másik férfit. A tréfa tökéletes volt, Vendelin ur nagy buzgalmában majd az egyik, majd a másik urnak akarta markába nyomni azt az egy huszast, mely egyedüli differentia volt már közöttük.

Itt már látni való, hogy az egyezés tökéletesen be van fejezve.

- No hát uram, szólt doctor Grisák kedélyesen mosolyogva, midőn jól kimulatta magát, ha ön oly megátalkodott, hogy nem akar harmincz ezer forintot elfogadni, hát én megmutatom, hogy ön még sem fog harminczezer forintot kapni, hanem - negyvenezeret.

Ezzel diadalmasan vágta ki a tárczájából elővont négy darab utalványt az asztalra.

Maxenpfutsch ur arcza e látmányra egyszerre galvanicus mosolyra torzult, a mi azután nagyon mulatságos phoenomenon volt, ha valaki vigyázott rá, hogy e gömbölyü torzmosolygásból hogy nyult le négy másod percz alatt ismét haragosan duzzogó fancsali képpé. Az jutott eszébe, hogy „de ha tudtad azt, mi a patvarért vettél rá engem, hogy tizezer helyett ötezerrel érjem be?”

Mi pedig azt kérdehetnők méltán a doctor urtól, hogy ha látja, miszerint Straff harminczezerrel meg van elégedve, mit áll elő neki a negyedik utalvánnyal is, a mit csak szükséges árverés esetére bizott rá védencze; ha eszünkbe nem jutna, hogy néha az eszélyesség parancsolja az áldozatokat, már pedig eszélyesség azt meggondolni, hogy mikor Straff tiz procentot ígér, azt harmincz ezertől fizesse-e, vagy negyvenezeretől?

-18-

- Most aztán egy szava sincs önnek többé ugye? Kérdé fennsőbbtség érzetével doctor Grisák Straff urat.

- Parancsolhat ön velem, szólt ez, minden szolgálatra készen.

- Tehát legelébb is egy okmányt kell szerkeszteni, melyben ön elismeri, hogy neje iránt engesztelhetetlen gyűlölettel viseltetik; vele élni nem akar, s az elválásba beleegyeznek.

- Tegye ön fel, doctor ur, a hogy legjobbnak látja, én aláírom.

Doctor Grisák leült és extemplo fogalmazott.

- Helyesli ön így?

- El sem olvasom; ha önnek jó, nekem jó.

- Nem tudna ön némely olyan tényeket is felhozni, a mik önt a törvény előtt gyűlöletes színbe állítanák, s még jobban indokolnák a nő gyűlöletét.

- Óh igen szivesen csak tessék irni. Elismerem először is, hogy őt verni szoktam.

- Mivel? kérem.

-19-

- Néha az óra pondusának a zsinórját csavartam kezemre, s az ólommal ütöttem.

- Ah, ez erős.

- Azután. Bezártam reggel s estig nem adtam neki enni.

- Ez is igen jó.

- Továbbá: elvettem tőle erővel a jegygyűrűjét s szemeláttára a szobaleánynak az ujjára huztam.

- Ah. No elég lesz már.

- Ha tetszik, akár még erősebbeket is dictálhatok.

- De már ez elég erős. A többit bizza ön rám. Majd lefestem én önt úgy, hogy maga is megborzasd tőle.

- Kétlem.

- Egyébiránt elég lesz ez a nyilatkozat, mi ketten előttemezük Maxenpfutsch ural; erre aztán akár felakaszszák önt.

Straff olyan hideg vérrel dictálta ez infámiákat saját magáról, mintha csak egy harmadik jelen nem levő embert kellene rágalmozni; még egy szivart is kiszítt mellette.

Legelébb doctor Grisák irta alá az okmányt, mint tanu, azután Maxenpfutsch urnak adta kezébe a tollat, hogy írja ő is oda a nevét. Az is megtörtént.

Akkor aztán átengedte a széket Straff urnak.

Straff nagy lanyhasággal letetette magát a székre; közelebb huzta az asztalhoz; végig futotta, magában dönögve, a sorokat ötödéből hatodából; azután rábillentette a fejét, mint a ki helyesli az egészet. Akkor kezébe vette a tollat, meghegyezte, ablak felé tartotta, nincs-e kis pihe rajta? belemártotta a kalamárisba s megpróbálta neutrális papirszeleten, hogyan fog? Akkor aztán neki fogott; nagy kanyarítást mért a tollal a légben, a kezdő betü rajzolásának indulva. Ott megállapodott. Megint neki hajolt, megint meggondolta magát. - Utoljára lecsapta a tollat és felugrott.

-20-

- Ejh! nem irom alá!

- Mit mond ön? Kiáltának rá egyszerre két oldalról.

- Most már nem irom alá - hatvanezer forinton alul!

Azzal izekre tépte az okmányt s elszórta széjjel a szobában.

Ankerschmidt oly jó kedvű volt odahaza, hogy „madarat lehetett volna vele fogatni“ a, hogy mi szoktuk nagy parasztosan mondani.

Mint ki bizonyos arról, hogy a legjobban intézte el dolgát, s a leggonoszabb boszorkánnyomástól menekült meg. Ah e gondolatban volt foglalva sértett büszkesége, megalázott becsérzete, apai szeretete, ebben öszpontosult mindaz, a mit fájdalomban, szégyenben és megboszulhatlan haragban érzett. És ime mindettől megmenekült potom negyvenezer forintért. Nem nagy ár az előtt, a ki ért hozzá.

-21-

Fel is vidult kedvétől a ház; mikor a gazdának örömét látja, átveszi azt minden cseléd, mindenkire elterjed az.

De legbámulatosabban látszott e sympathicus hatás a család betegén. Hermine néhány nap alatt annyira magához tért, hogy mindenki megcsodálta.

Ő volt most Ankerschmidt gyöngédségének kiválasztott tárgya. Látszott, hogy ő körül foreognak eszméi.

- Hiszen semmi baj sincs már; mondá reggelenként, midőn leányát szobájában meglátogatta. Ne féj leányom, levetjük azt, a mi bennünket bánt, mint egy ócska ruhát, és nem fog bántani többet. Egy nap, két nap múlva olyan öröndetes hirt fogunk hallani, hogy ünnepet tartunk bele. Táncolni fogunk! Igen is. Muzsika lesz a háznál. Czigányokat hozatok, a legjobb bandát. Az fogja huzni és megvendéglek minden embert, még a kikre haragszom is! Nem: azon naptól nem lesz kire haragudnom. Pfuj! Csak egy volt, s arról nem fog beszélni senki. Csak te gyógyulj meg akkorra, mert táncolni kell azon a napon minden embernek.

Az öreg ur azt is közölte leányaival, hogy egy telegrammot vár Bécsből, doctor Grisáktól, a mi azt az öröndetes hirt fogja hozni.

-22-

S miután ennyit elmondott, nagyon erős Wertheim- és Wiese-féle szekrénybe kellett volna elzárva tartania titkát, hogy abból Erzsike legalább annyit ki ne vegyen, miszerint bizonyos egységéről van szó, melynek folytán Hermine férje beleegyezik jó pénzért, hogy nejétől törvényesen elválasszák.

S ha már ennyit tudott Erzsike, az megint nagy szivtelenség lett volna tőle, ha azt apródonként nem tudatta volna Herminnel; úgy hogy elvégre a két testvér olyan jól tudta a titkot, mint maga az apa, s épen oly nyugtalansággal vártak az érkezendő telegrammra, mint ő; annyival kevésbé segíthetve magukon, hogy, a mig atyjuk mindennap kétszer eléje lovagolt az érkezendő telegrammnak, hogy azt még a stáfétás lovas tarisznyájában elfoghassa, addig nekik helyükbe kellett azt várni nehezen fékezhető türelemmel.

Ugy járt azután Ankerschmidt ezzel is, mint a nyughatatlan vadász, ki el el hagyogtja leshelyét s épen akkor nincs ott, mikor a vad megjelen. Valahol az utban elkerülte a lovast, ki a postaállomásra érkezett, s midőn a nehezen várt telegramm megérkezett a kastélyba, akkor ő épen nem volt honn.

A ki valaha távirati sürgönyt kapott, az tudja, hogy mi különbség van a közt és egy közönséges postai levél közt a kedély felizgatása műtételében? Egy rejtélyes izenet, a minek tudatása oly sürgetős volt, hogy a villámot kelle megkérni, hogy vigye odább! Tudósítás, mely a légen keresztül jött: melylyel várni nem lehetett, melynek nagy örömet, nagy meglepetést, nagy gyászt, nagy ijedelmet lehet hirdetni.

-23-

Kinek ne reszketett volna a keze midőn az első telegramm boritékját felszakítá? Ki ne félt volna először beletekinteni?

No de e sürgöny nem az, a mitől félni lehet. Ez örömhirt hoz, mely előre tudva, jósolva van már; ez az, a mire vártak napokon át; ez, a mivel egy család boldogsága újra vissza lesz adva!

Ankerschmidt nem volt odahaza; a vevényt pedig nyomban alá kellett írni, mert a sürgönyhözönak ki kell mutatnia, hogy hány perczre érkezett meg? mennyire igyekezett sietni a rábizottal? ez az ő érdemeinek a versenyttere. - A vevényt tehát atyja honn nem létében Herminnek kelle aláírnia; a sürgönyt ő vette át.

Hogy dobogott a szive, hogy kigyulladt az arcza, midőn azt kezében tartá! Ez hát a levél, mely élte nyugalmát ismét visszaadja; ebben van megírva, hogy ő neki szabad lesz még valaha boldognak is lenni!

Ki venné rosz néven a sokat szenvedett nőtől, hogy egy ily hirt minél előbb óhajta olvasni?

-24-

A két nővér tanácsot tartott a sürgöny felett, ha szabad-e azt nekik atyjuk nélkül feltörni és elolvasni?

Az osztrák büntető törvénykönyv az idegen levelek feltörésére nagy büntetést szab; de más felől meg valószínű, hogy Ankerschmidt nem fogja őket e criminalitásért törvény elébe állítani.

Hisz a titok ugy sem titok már; s ha valakit érdekel, hát az legelső sorban bizonyosan maga Hermine.

Erzsike ugyan azt az ó konservatív észrevételt tette, hogy ámbár a levélben foglalt titok az ő tulajdonuk, tán még is meg kellene várni, mig azt a papa alkotmányos uton maga át fogja nekik

szolgáltatni; de Hermine azt veté ellen, hogy ő addig meghal nyugtalanságában, míg a papa megérkezik.

Erzsike ugyan az ilyen neme ellen a terrorizálásnak ünnepélyesen óvást tett, hanem azért még is oda kölcsönözte himző ollóját a pecsét felmetszési államcsinyhoz.

Furcsa levél! Egészen kék plajbászszal van írva; mintha azt akarná mutatni, hogy a telegrafos oly sietségben van, miszerint nem ér arra sem, hogy a tollát untalan a tintába mártogassa.

Hermine reszkető kézzel tartá fel a sürgönyt s beletekinte.

Hamar elolvashatta, csak ennyi volt benne.

„Straff nem enged. Ujra követel. Pokoli ember. Nem tudok vele mit csinálni.“

Dr. Grisák.

Erzsike átellenben ült testvérével a kis kerek asztalka mellett, s látta, hogy Hermine arcza egy pillanat alatt hogy válik halálra; mintha egy sötét, hideg kéz egyszerre letörülte volna arczáról az élet minden színét.

Hirtelen kikapta kezéből a sürgönyt s elhajítá. Késő volt: a méreg szivig hatott; csak annyi ideje volt még, hogy a székéről aléltan lehanyatlót karjaiba foghassa fel.

A hazaérkező Ankerschmidtet, a mint lováról leugrott, azzal a hirrel fogadták, hogy leánya ismét nagyon beteg lett, még most sem birták eszméletre hozni.

A postaállomáson megtudta már, hogy a sürgönyt elküldték.

Sietett fel egyenesen leányai szobájába. A fáradt nyögés egy küzdő ajkairól már az ajtón keresztül hangzott elé.

Erzsike apja lépteit hallva, eléje sietett.

- Mi történt? - kérdé az apa remegő ajakkal.

Erzsike eléje mutatta a felbontott sürgönyt, s csak ennyit szolt:

- Ő olvasta ezt.

Ankerschmidt egy pillanatot vetett az átvett levélbe, s azután összegyürve azt markában, csüggedten sohajta:

- Akkor meg van ölvé.

Straff ur a multkori scéna után csaknem összeverekedve doctor Grisákkal és Maxenpfutschschal, azt gondolta ki, hogy két napig nem ment haza a szállására.

Csak a harmadik nap estéjén szolt be a házmesterhez, hogy hányszor kereste azóta doctor Grisák és Maxenpfutsch ur?

A doctor ur kereste azóta nyolczszor, Maxenpfutsch ur pedig minden fél órában, még éjfélkor is.

Ezt gondolni lehetett.

Straff föltette magában, hogy még ma sem fog otthon hálni.

Pedig már az elmúlt két éjszakát is egy sörkocsmában a padon hálva tölté, mert pénze nincs fogadóba szállni.

Egész disponibilis cassája áll egy legujabb divatu negyedrés bankóból, melyből nem igen futja ki vacsorára egyéb egy pár Kreuzerwirstlinél, obligat seres stiblivél együtt.

A kalandor nevette magában a dolgot, a mint az utcán végig lógérezett.

„Nincs több egy felnegyelt bankó töredékemnél s azon gondolkozom, hogy két pár krajczárkolbászt hozassék-e és egy pohár sert, meg egy stinkadorest; vagy egy pár virslit, de két pohár sert és semmi stinkadorest?“

„Pedig csak ki kellene a kezemet nyujtanom, hogy rögtön negyvenezer forint legyen a markomban, s akkor beülhetnék az első hotelbe s olyan traktát csaphatnék, hogy hire menne.“

„Negyvenezer forint szép pénz.“

„De ha négyezeret ki kell belőle adni Grisáknak, ötezerötszázat Maxenpfutschnak, ezerötszázat aprócsepró hitelezőknek, harminczezer sem marad belőle.“

„Hanem az mégis szép pénz.“

„Még azzal is meg nagyságosuraznak akárhol.“

„De hátha még várunk s engedjük nőni a füvet.“

„Az archimedesi csavar szép találmány.”

„Igen jó az, mikor az embert olyan nagyon utálják, mint engemet Ankerschmidt.”

„Oh elég gazdag ember, marad neki még egy milliója, ha azt a hatvanezer forintot kidobta is.”

„A leányát pedig nagyon szereti.”

„Ha már valaki két harmadát megtette az utnak, valószínűbb, hogy a harmadikát is előre teszi még, mint hogy a két elsővel hátramenjen.”

„És hát legrosszabb esetben is a negyvenezer forint már itt van; azért csak az üres tárczát kell kinyitni, hogy belerepüljön.”

„Tehát csak az a kérdés még; vajon még ma Kreuzerwirstli-e és hatvanezer forint, vagy pedig negyvenezer és pompás vacsora?”...

-28-

No ha erre a kérdésre nehéz volt határozatot hozni; tehát a sors kegyeskedett segítségére jönni egy nemtő alakjában; a kit mi Maxenfutsch név alatt ismerünk.

- Megkaptam önt valahára! kiálta egyszer valaki félöröm, féldüh hangján az ügyelgőre, s midőn a galléron kapott férfit hátratekintett, Vendelin barátját látta maga előtt. - No csakhogy ráakadtam! Kerestem önt mindenütt! minden kocsmában, minden kávéházban, a hova járt szokott; lesbe álltam a szállása előtt. Hol volt ön? hol rejtőzött? No már most nem szabadul tőlem, a mig dr. Grisákkal ki nem egyezik.

S menten alá is dugta a kezét Straff ur karjának, ekként bizonyítva be, hogy e barátságos érintkezésből tényleg nem lehet menekülni.

- De uram! pattogott Straff, mit erőszakoskodik ön velem? Ön nekem nem gyámamám, hogy odavigyen, a hova nem akarok menni.

- No no no; csak semmi tüzeskedés! Majd mindjárt meg fogja ön tudni, hogy miye vagyok én önnek?

- Hát hitelezőm no! Ugyan nagy érdem. Én nem félek ettől a nemétől a fenevadaknak. Pereljen ön be.

-29-

- Csak legyen szépen nyugodt. Nem vagyok önnek hitelezője. Nézze, itt van a levél a zsebemben, ebben küldöm mind a tíz váltót Ankerschmidtnek. Ő majd kifizeti azokat nekem. Tanácsot is adok neki, hogy mit csináljon velük? Ne pörölje be egyszerre, hanem mindig csak egyet egyet; ön soha sem fog fizetni, hanem becsukhatja magát. A hitelezőnek joga van önt egy évig saját költségén csukva tartani. Egy év múlva beperli önt a másik váltóval, akkor önt megint becsukják, és így tovább. Tíz évig van ön biztosítva koszt és kvártély felől; ha addig meg nem unja. Mégis csak vagyok én önnek valamije, ugyebár?

Straff egészen képesnek hitte Vendelin barátját e fenyegetés kivitelére, a hogy a szemei forogtak.

- Akkor aztán nincs szüksége Ankerschmidtnek önnel egyezkedni. Lehet ön felől nyugodtan, mert az adósok börtönébe nem parancsolják a feleséget a férje oldalához. Hát jön-e doktor Grisákhhoz kedvesem? hee?

- Majd meglátom.

- De nézzen utána, hogy rögtön meglássa, mert én miss Natalie férje vagyok, s az engem megöl, ha vagy a pénzt nem viszem haza, vagy önön boszut nem állok.

-30-

Ez csakugyan erős indok volt. A kit otthon oly veszedelem vár, az nem gyakorolhat az utcán irgalmat.

- No - hát, az ördög nevében - menjünk!

- Végtére! Hanem én nem tágitok ám öntől.

- Nem bánom, menjünk karon fogva. Hol van szállva dr. Grisák?

- Az arany-báránynál.

- Odáig gyalog nem mehetünk; bérkocsit kell fogadnunk.

- Nagyon jó, legalább annál kevésbé szökhetik ön el tőlem.

- Van önnél pénz?

- Oh igen. Ámbár ez az ön kiadása volna igazság szerint.

- Valóban?

- No de nem bánom, ha megfélezzük.

- Hahaha! megfélezzük? Alig hiszem hogy nálam kifussa.

- Hát mennyi pénze van?

- Egy firtli...

- Egy firtli! Semmi több? És nem akar negyvenezer forintot elfogadni? No ön csakugyan ördögös egy ficzko! Az utolsó garasig hagyja menni a játékot.

- Itt jön egy bérkocsi. Aztán csak arra az egyre kérem, hogy ne jőjön be velem ezuttal Grisákhoz; ön mindig rontja a maga spieszburgeres mohóságával az én üzletemet. Mikor az ember alkuszik, úgy kell tennie, mintha nem volna szüksége arra, a mit követel. Ön képes volna kivakkantani, hogy az utolsó filléremnél vagyok, s még lealkudtatna az eddig meg ajánlott összegből.

-31-

- No jó. Be nem megyek önnel. De az ajtóig elkisérem, a mig belép; mert én már mindent felteszek önről.

- Hanem már most kínáljon meg egy szivarral, mert nekem nincs.

Néhány percz mulva az arany-bárány fogadó előtt szállt ki a bérkocsiból Orestes és Pylades.

A kapus, Vendelin ur öröme, mondá, hogy a doctor itthon van: épen most kapott egy telegrammot.

Fel is kísérte Strafft mindjárt a mondott numeróig, s csak akkor nyugodott meg, midőn látta őt belépni az ajtón. Azután lement a bérkocsishoz, s elszánta magát a bérkocsiban ülve várni meg barátját, mig kijön.

Straff ur doctor Grisákot az ablak felé fordulva találta, ki úgy látszik nagyon érdekes tanulmányt talált abban, hogy este az utczai lámpásokat nézegesse.

- Szép jó estét doctor! köszönt az érkező.

Grisák a vállán keresztül nézett s azt mondta rá, hogy:

-32-

- Servus!

(- Üm, be nagyra tartja magát.)

Straff ur nagy bizalmassággal veté le magát a pamlagra s discursust kezdett.

- Nos doctor? Hát mit csinál az archimedesi csavar? - Széna-e vagy szalma? - Negyven-e vagy hatvan?

Erre hirtelen megfordult a sarkán a doktor, s üregeikből kikelt szemekkel meredve a kérdezőre; förmedt rá:

- Elmehet már ön zabot hegyezni Siléziába! Nem kell már önnek sem archimedesi csavar, sem negyvenezer forint, sem negyven réz krajczár. Ma éjjel meghalt önnek a felesége.

Azzal odaveté eléje a telegrammot,

„Hermine éjfél után 2 órakor meghalt.“

Straffnak legelőször is az jutott eszébe: nem lehet-e ez mesterfogás a doktortól, az ő megijesztésére; hátha ő maga táviratoztatott így magának megrendelésre?

Ennélfogva mosolyogva kérdezé:

- Nem lehet ez tréfa, doctor ur?

De már ez aztán kihozta türelméből a jámbor Treboniánt!

- Takarodjék ön innen; ön ostoba, marha, gazember! Az ön veszett örültsége tizennégyezeröttszáz forintot lopott ki a zsebemből, a mi már benne volt. Ön szemtelen, akasztófárávaló, sat. sat. sat.!

-33-

Hallott ugyan már Straff ur hasonló hízkelkedéseket másutt is; de oly compact tömegben, mint ez uttal, még soha.

Végül a düh, mely oroszlanokat szül, annyira potenciázta doctor Grisák tettejét, hogy midőn a phrasisokból kifogyott volna: nehogy azokat elől kelljen kezdenie: megragadá Straff barátját nyakánál fogva, s úgy kilökte az ajtón, hogy az kettőt ugrott bele.

Straff ur, e barátságatlan expeditió után, a mint a lökés közben félszemére csuszott kalapja alól előre tekintett, a mint két keze ujjhegyeit mellénye zsebébe dugta: elmosolyodva mondá magában:

„E szerint mégis csak a Kreuzerwirstlinél kell maradni!“

Azzal füttyörészve haladt le a lépcsőn.

A mint Vendelin ur megpillantá, ugrott ki a kocsiból s sietett eléje.

- Na? Na! Megvan?

Midőn e kétségbeeséssel és reménnyel torzitott arcot megpillantá Straff ur, meg nem állhatta, hogy hangosan fel ne kaczagjon. Megfogta a két vállát a bámuló férfiúnak, úgy kaczagott a szeme közé:

- Hahahaha, hahahaha! ön ugyan mulatságosan járt, kedves barátom. Az éjjel meghalt a

XIII. Az a hant, mely ide köt.

És ha az élők elakarnák hagyni ezt a hazát, a halottak visszatartanák őket!

Ankerschmidt akkor tudta csak meg, mennyire szerette leányát, mikor az a ravatalon feküdt már.

Olyan könnyű azt kimondani: „elüzlek, kitagadlak, elfeledlek!” hanem aztán mikor ott van fehéren, némán, halottan, s zárt ajka szól: „feledj hát!” akkor nehéz azt elviselni.

Mint a kétszerkettő négy, olyan világosan bebizonyítja azt az ész, hogy hibázott, vétkezett, méltó volt a bűnhődésre: nem volt más megoldása az életnek; jót tett vele az Isten, hogy magához vette, - de csak nehezen fekszik az emlék a szíven örökké, s évek múlva is visszahozzák az álmok az eltűnt alakot, s bizonyosságot tesznek róla, hogy nem olyan könnyű elmulni, mint meghalni.

Szemébe mondja az álmodó az álmképnek; „te már nem élsz, meghaltál, láttalak eltemetni;” nem ügyel az arra; újra eljön, tesz-vesz, mint szokta élve, ébren, s beleavatkozik az élet dolgaiba.

Ankerschmidt nagy hivatalt vállalt, midőn leánya meghalt.

Éjjelét nappalát ez foglalta el.

Tudós doktorokat hozatott, kik a holttestet bebalzsamozzák; művészeket, kik sirboltot építsenek neki; míg az el nem készül, addig nem lesz temetés.

Maga jegyezte fel egy könyvbe mindazoknak a neveit, kik a halottat meglátogatták, s albumot készített a levelekből, mik gyászjelentésére válaszul érkeztek. Első helyen állt azok közt az öreg Garánvölgyié, másodikon Aladáré.

Mikor a sirbolt tervet elkészíté az építész, ő maga indult ki annak alkalmas helyiséget keresni.

Patak mellett, a zúgó ér mellett választotta ki leánya örök fekhelyét, a hol a fűzfák úgy szerettek egymással susogni. A szomoru fűzek nagyon fognak ottan nőni. A patak mindig fogja dudolni az örök álomdalt az aluvónak.

A mely nap a sirbolt alapját elkezdék ásni, meglátogatta Ankerschmidt urat Garánvölgyiek kasznárja.

Elmondta a kegyes férfi, a mit Isten rábizott, hogy a szomorkodókat vigasztalja vele, s azután áttért arra, a miért urasága küldé.

- Nagyságos uram, a tekintetes Aladár urfi köszöntésével jövök.

- Köszönöm.

- Tetszik tudni, hogy az Aladár urfi indzsellér...

- Tudom.

- Ő ezt az egész határt össze-vissza mérte egy időben, csak úgy multságból, úgy hogy azt is tudja, melyik ház esik magasabban, melyik alacsonyabban egész falu hoszant.

- Ugy?

- Az ám... Csodálatos, hogy ő azt is tudja, hogy a nagyságos ur kastélyának az erkélye épen egyenlő magas vonalban esik az öreg ur pádimentumával.

- Szép.

- De nem locskálkodni jöttem én ide nagyságos uramhoz ilyen szomoru alkalmatossággal, hanem azért, hogy megtudtuk, miképen a nagyságos ur kriptát méltóztatik építtetni az Istenben boldogult Hermine tensasszony számára; s tudtára esett Aladár urfinak, hogy a patak mentében tetszik építkezni; ő tehát azért küldött engemet ide, hogy erről beszélném le a nagyságos urat, mert azt a helyet, mikor a Tisza kiönt, kétölnyi magasan ellepi a víz, s a drága hamvakat el fogná seperni.

Ankerschmidt csak akkor kezdett rá figyelni.

- Mikor a Tisza kiönt?

- Igenis. Minden ötödik-hatodik évben el szokta venni azt a részt.

- De hiszen most új védgátaink vannak.

- Nem érnek azok semmit. Nem mi csináltattuk... Elég az hozzá; az ér mellékét a föld árja felveszi, az nem sirboltnak való.

Ankerschmidt kedvetlenül hallgatá az ellenvetéseket, neki olyan kedvencz eszméje volt az. A lombos fűzfák a hűvös parton.

- Azért a tekintetes ur azt az ajánlatot teszi, hogy ha nagyságod sirboltot akar emeltetni, tessék elfoglalni a nyirdomb napkeleti felét, melynek napnyugati oldalába a Garanvölgyi család sirboltja van építve. Az egészen száraz, vízmentes hely, s olyan szép ott a szomoru nyirfák alatt.

Ankerschmidt megköszönte az ajánlatot, s elfogadta.

Tehát a szomoru nyirfák alatt!

A domb egyik fele a régieké; a másik fele az új földesuré.

Ugyanazon fehér levelű fák susognak az ő halottja fölött, a mik a régen alvók szellemeivel már ismerősek.

Egy hét alatt készen kellett lenni az épületnek. A holtak sietsége nagy.

Egy hét múlva ment végbe a temetés Párosult abban a pompa és a gyász. Papok, énekesek messze földről; virágok a föld minden rónáiról; arany és selyem a koporsón, fáklyák és lobogó czimerek; csak a könyv telt ki hazulról.

Ankerschmidt katona ember volt; katonának sirni emberek előtt nem szabad.

Az ő szaván nem volt szabad megérzeni annak, hogy e hang most temetésre vezényel.

Mikor a gyászmenet a sirbolt elé ért, mikor a koporsót leereszték az üregbe, mikor a nagy kőfedelelet rábocsáták az üreg nyílására, mikor az utolsó Amen elhangzott fölötte, akkor Ankerschmidt vette fel az első göröngyöt, hogy a sirdombra hajítsa.

És ez a hant az, mely nem ereszt bennünket odább.

Ez a göröngy tart bennünket idekövetve, mely halottunkat takarja; ez a göröngy avatja fel a földet, melyet eddig csak tapodtunk, hazánkká, melyet térdelésünk szentel. Ez a göröngy magyaráz meg mindent, a ki még ezt nem értette.

E naptól fogva Ankerschmidt lovag bár hová távozott volna is a föld kerekén, visszavonta őt egy hon, egy táj, egy domb, egy hant, a mit megholt leánya sirjára hajított.

XIV. A közös baj.

Az életben maradt leány öröklé testvére részét - nemcsak vagyonban, de atyja szeretetében is.

Ankerschmidt a temetés után ott marasztalá doktor Grisákot, ki, ha nem csalódunk, a legőszintébb könyeket sirta a halott felett; s a felett tanácskozott vele, hogy Erzsikét fiusítsa. Ha nőül megy, akkor is viselje nevét, s utódai az apai név mellett az anyait is.

Két nap foglalkoztak e tervvel; másnap délben, épen fekete kávé után ellátogatott Kampós uram.

A hókeblü férfiú élénk piros arcza szokottnál hevültebb, üstöke a rendesnél borzoltabb és csapzottabb volt; valami nagy sietségben jöhetett.

- Fogadj Isten! jó barátom. Mi jót hozott? Köszönté Ankerschmidt.

- Hogy van i n s p e c t o r u r ? Kérdezte doktor Grisák.

- Köszönöm. Csak k a s z n á r vagyok. Felelt, két oldalra meghajtván magát Kampós uram s sietve huzott elő egy levelet victoriája zsebéből. Engedelmet, méltóságos ur, Aladár urfítól kaptunk most egy levelet, mely igen sürgetős; az ifju teins ur azt írja, hogy e levél tartalmát tudassuk méltóságoddal is; a mit különben is megtettünk volna, mert ez ügy méltóságodat jobban érdekli, mint minket.

- Mi lehessen az? kérdi doktor Grisák kíváncsian orrára csiptetve lorgonját.

- Engedelmeivel fel fogom az egész levelet olvasni. Tehát: „Kedves bátyám. A Tisza árja gyorsan emelkedik. Tokajból vett tudósítások szerint még mindig növekedő áradástól tarthatunk. Ha még két lábnnyira nő, a füzesi töltést épen a zsilipnél át fogja hágni, ha ugyan a zsilip addig kiállja, miután már eddig is inognak a levert czölöpök. A mi vidékünkre ez beláthatlan baj lenne, mert a Nagy-Kunság felől a tulparton erős védgátak vannak emelve, s így a Tisza arra nem önthetvén ki, olyan helyeket fog árjával meglátogatni, a mik még soha sem láttak árvizet: mint ezt már több helyen bámulva tapasztalják. Ha pedig e gáton áttör a víz, bátyám szérüs kertjéig meg nem áll; még egy láb emelkedéssel a juhaklokat is felveszi, s két lábnnyi áradással a szobákban van. Azért jó lesz elővigyázati rendszabályokhoz nyulni. Szerencsére a szérüs kert erős fecskerakással van kerítve, s a ház előtti kőkerítés is kiállja a próbát, három láb magas

trágyarakás körskörül visszatartja az árvizet. E felől rögtön intézkedni tanácsos, mert ez a mi védgátunk nagyon rosszul biztat. A kapukat trágyatöltéssel eltorlaszolni akkor is elég idő lesz, a mikor már hire fut a gátszakadásnak. Kérem e felől a szomszéd urat is rögtön tudósítani; mert az ő kastélya épen hetedfél lábbal fekszik mélyebben, mint bátyám laka s neki sokkal több oka van az önvédelemre.“

Doctor Grisák azt válaszolta erre a levélre, hogy az lehetetlen.

- De ide van írva, kérem alássan; bizonyítá a kasznár, végig simitva tenyerével a levelet. Itt van.

- Elhiszem, hogy ott van; de azért lehet nem igaz.

- Micsoda? Hogy Aladár urfi ne mondana igazat? Szörnyedt fel Kampós uram. Ah tekintetes ur, akkor nem tetszik őt ismerni.

- Én nem mondom, hogy készakarva ir valótlanosságokat, de csalódhatik, mint minden ember. Hiszen hol van ide a Tisza?

- Hat mértföldnyire. Igen, de a tenger meg száz mértföldnyire van, azért még is megmondja Aladár urfi hány lábbal fekszik a mi tornyunk gombja magasabban a tenger színénél. Aladár urfi kitanult mérnök, kérem alássan. Első hónapban ezernyolczszáz forint fizetést kínáltak neki a Tiszaszabályozásnál; ha ő azt mondja, hogy árviz lesz a falunkban, hát akkor az lesz; mert Aladár urfi azt érti.

-42-

Doctor Grisák egyszerre mérnökké lett rosz kedvében.

- Én is értem. Én is tudom, mi az a nivellálás? Nálunk Csehországban is vannak árvizek.

Kampós uram rettenetesen sértve érezte erre a szóra nemzeti büszkeségét.

- Csehországban árvizek? Micsoda árvizek? Egy kis patak megdagad, ha nagy zápor esett s elhordja a kis hidacskákat; másnap megint helyére megy. Mi az egy magyarországi árvizhez képest. Azt tessék megnézni, mikor minálunk árviz van! Tenger az, a min gályázni lehet. Aztán akkor tessék beszélni Csehországi árvizekről.

- Oh, édes tissztartó ur, világért sem akarom elvitatni ezt a dicsőséget Magyarországtól, hanem csak azt akarom mondani, hogy állhat egy folyó vize hat lábbal a tér, felett, melyet átszel, ha a gátak erősek, semmi veszély sem támadhat.

- Igen, de épen az a baj, hogy az uj gát nem erős, a pilóták már is ingadoznak.

Itt Ankerschmidt is közbe szólt dr. Grisákhoz fordulva.

- Azon védműveket pedig az ön védencze készítette.

-43-

Dr. Grisák nagyon kellemetlenül érezte magát e figyelmeztetés által érintve.

- Azok bizonyosan elég jók is. Sietett bizonyítani a doctor juris azon jeles jog maxima szerint: „si fecisti, nega.“ Tudja, édes kasznár ur, a mérnök urak mind olyanok, egyik a másik munkáját mindig ócsárolja. Még soha sem találtam olyan indzellért, a ki az előtte ottjártak a munkáját elvetendőnek ne nyilatkoztatta volna.

De már ezt nem állhatta tovább Kampós uram. Mélyen megsértve hajtogatá össze a levelet s eldugta zsebébe.

- Engedelmet kérek, nem akarok a fiskális urral disputálni. Én csak méltóságodnak akartam átadni ez izenetet, kötelességemhez képest. Ha méltóztatik-e azt figyelembe venni, vagy nem, az méltóságodnak a dolga. Mi részünkről már megtettünk minden intézkedést. Most sietnem kell még a tanyákról felhajtani a birkákat a majorsági udvarra.

- De csak nem oly sürgetős tán a baj? Kérdé Ankerschmidt, ki maga is nagy mértékben hihetetlennek találta, hogy ez a sok szép zöld mező, a mi most is virágosan, tarkabarkán terül, a merre a szem lát, pár nap alatt tengersizenné válhasson.

Kampós uram vállat vonított.

- Egyébiránt, biztatá Ankerschmidtet Grisák ur, egy ilyen kastélynak, mint méltóságodé, még az árviz sem ártana meg. Egészen más olyan ős paloták sorsa, miket vályogból meg polyvás sárból építettek; azok persze mind rendre omlanak; de ezt egy bécsi építész emelte; ezt nem ingatja meg minden kis tréfa.

-44-

Kampós uram türelmének ez volt a kegyelemdőfés.

- Már hiszen fiscális ur, a mi házunkat, az igaz, hogy csak idevaló pallér építette, nincs is azon semmi czifra kívül; de azt mondhatom, mert ott voltam, hogy olyan téglából épült, mint a porcellán, csak ugy pengett; a vasat sem kiméltük annál, s a javát válogattuk hozzá a fenyőfának. Azt is láttam, mikor az a hires bécsi architectus ezt a kastélyt emelte; láttam micsoda téglákat égettek hozzá; láttam hogyan rakták meg az oszlopok közeit törmelékkal; láttam milyen keveset ügyeltek arra, hogy a fundamentumot mélyebbre ássák, mert alatta homok van; s azt mondom, hogy árviz napján nem lagnám egy óráig ebben a kastélyban, ha ingyen nekem adnák. Engedelmet kérek méltóságodtól, hogy így kimondom az igazat.

- De is pán ur! pattant fel dühösen doktor Grisák.

- Megyek már, mert ha soká maradok, még kulcsárnak szólít; monda felczihelődve Kampós uram, s még egyszer bocsánatot kért Ankerschmidtől; ki szépen megköszöné a hozott tudósítást, s azt mondta, hogy majd személyesen fog meggyőződést szerezni a veszély mekkoraságáról, s még ma ki fog kocsizni a Tiszára.

-45-

Grisák urnak erre a hirre rögtön nagy mehetnékje támadt. Eszébe jutott, hogy holnap sürgetős megjelenési határideje van Pesten. Ankerschmidt nem is marasztotta nagyon, hiszen Erzsike maradhat még egy ideig leánynak, nem oly sürgetős az a fiuvá léétel.

A doctor juris lázas sietséggel iparkodott kocsira jutni, még Ankerschmidt tréfált vele, hogy tán attól tart, hogy már itt reked?

Ő azonban csak dél felé szánta rá magát, hogy lekocsikázzék a Tiszára; a mi jó négyes fogatával öt óra alatt megtörtént.

Midőn az országutról lekanyarodva, a töltés felé vette irányát, messziről láthatá, hogy száz meg száz ember jön, megy, talyigát tolvá, rőzsecsomagokat czepeelve, több helyeken karóutó bakok működnek ütenyre hangzó kiáltozás mellett, s a réteken agyaggal terhelt szekerek hordják a töltéshez valót egymásután.

A mint a töltés elejéhez ért, egy gubás ember megállítatá hintáját s becsülettudó szóval tudakolá tőle.

- Mit tetszik itt akarni?

-46-

Ankerschmidt nem haragudott meg ez interpellatióért; hanem felelt rá illően.

- A munkát akarom megnézni.

- Szabad kérdezmem, hová való urasága? Tiszán innen, vagy tul?

- Innen.

- Akkor jól van. Nem mondaná meg becsületes nevét, ha szépen kérném?

- Szivesen. Én vagyok Ankerschmidt.

- Ugy? Az az ur, a ki Garanvölgyi ur szomszédja. Akkor leszállhat, a kocsi itt marad: annak nem szabad a töltésre jönni.

- Kinek a parancsa ez?

- Az ifju Garanvölgyi uré, az itt a mérnök: most annak fogadunk szót. Mert most nagy ur ám a Tisza? S ha megharagszik, annak a generális se parancsol, hanem az inzsellér.

Ankerschmidt egészen helyesnek találta a gubás embernek azon okoskodását, hogy mikor az elemekkel szükséges küzdeni, akkor a mérnök vezényszavát fogadja minden ember; - s a mint az uj töltésre felhágott, kénytelen volt elismerni, hogy a Tisza valóban igen nagy ur.

A fölháborodott szőke folyam a közepén egészen kidomborodva zúdult nyilsebesen gátjai közt alá.

A töltésen kívül maradt topolyfák koronái, miknek csak a hegye látszott már ki a vízből, mutatták, mekkorát kellett annak néhány nap alatt áradni.

-47-

A nagy száguldó viz színén egyetlen hajót, egy jármüvet sem látni, máskor e hely malmokkal szokott rakva lenni, a mik sorjában, mint vadludak az égben, libegnek a kék viz fölött; terhes hajókat vontatnak máskor alattságra fogott lovak; míg viz mentében mármárosi oláhok tutajai szoktak csendesesen vízmentén szállani; közben egy egy könnyü gőzös füstje is jelt ad a távolból, míg a part mentében halászcsónakok vontatják a kivetett háló apacsúrját, mely magasra áll ki fanyelével a vízből; - most mind ez eltűnt. A malmok összezuzva, letépve lánczaikról, a jármüvek partra vontatva, az egész viz szine járatlan, még csak az egyik partról a másakra átjáró komp sem próbálkozik a víz erejével. A kötél, feszesen megdagadva huzódik egyik parttól a másikig; a varjuk százával ülnek rajta sorban, mintha az ő számukra volna az csupán ottan. Csak néha rémlik meg az egymás hátára tolakodó hullámok között valami fekete, a mi a vízből kétes alakú félrészszel kilátszik. Az ember találgatja, mi lehetne az? darab fa? házból elhozott butor, vagy holt ember?

És a parton mindenki úgy dolgozik, úgy izzad, mintha táborban hányna sánczot ellenség tábora ellen: nyikorgó talyigakerék sirása, csattogó sulyok-bak pufogása több az emberzajnál, a ki mind nem ér rá most a beszédre, midőn a Tisza a gát utolsó araszát mossa.

-48-

Ankerschmidt első tekintetre megértett annyit, hogy a munka legsürgősebb része abból áll, miszerint egy zsilip torkolatát, mely nem látszik eléggé biztosnak, hátulról huzott másodgáttal kerítsék el; s e gát már annyira is ment, hogy csak a rőzseboritékot fonják még oldalára.

- Ott jön a mérnök ur maga: szólt a gubás ember, egy szemközt jövő alakra mutatva, kiben Ankerschmidt alig ismerte volna meg ez uttal Garanvölgyi Aladárt, ha előre nem figyelmeztetik rá; annyira ki volt az forgatva minden urias alakjából a sok nap és éjen át rajta száradt sártól, öltözete megtépve, kopva a rőzse emelgetéstől, kalapja formátlan az esőtől, s hangja rekedt a kiabálástól.

Kevés asszony szeretne az emberbe, ha így látná; - de a ki egyszer már szereti, az még jobban megszeretné!

- Jó estét, méltóságos ur! üdvözlé a fiatal mérnök Ankerschmidtet. Kegyed nem hitt levelemnek, ugy-e bár? s eljött személyesen meggyőződni a baj felől. Tehát tessék körülnézni.

- Fogadj Isten, szólta Ankerschmidt levette szarvasbőr kesztyűjét, hogy az ifju feltört tenyerét ne keztyüs kézzel szorítsa meg. Ugy hiszem, hogy eleget láttam. Árad-e még a Tisza?

-49-

- Ma csak öt hüvelyket áradt; valahol a tulsó parton gátat kellett szakítania, mert tegnap Tokajnál egy lábat nőtt.

- S az ránk nézve könnyebbség, ha a tulsó parton ronthat gátat a víz?

- Természetesen, mert akkor amarra szabad folyást kap; valamint amazoknak is az a menekülésük, ha minket önt ki a Tisza.

- Tehát e szerint mi most mind a két parton egyenlőn imádkozunk: uram Isten, vidd a bajt a másik partra!

- Sőt többet is teszünk, mint imádkozunk.

- Iparkodunk megerősíteni töltéseinket.

- Az volna a leghelyesebb; de annál sokkal rövidebb és költségtelenebb munka, meggyöngíteni az átellenes part védműveit. - Nem vette észre méltóságod, hogy kiállított őreim feltartóztatták.

- Ah, tehát azok örök lettek volna? Valóban egy a nevemet tudakolta és azt, hogy innen lakom-e vagy tul?

- S csak azután bocsátotta fel a gátra, hogy megtudta ön kilétét.

- Itt egészen táboriasan megy.

- Kénytelenek vagyunk vele. Nem csupán az elemmel van dolgunk; hanem emberekkel is. Mind az innesső, mind a tulsó parton százezerek egész évi keresménye, háza, birtoka, mindene van koczkára téve. A veszélyt csak egy hosszú földsáncz választja csak el tőlünk. Ha ezt a földsánczot valamelyik oldalon áttörheti az ár, akkor a másik oldal Te Deumot énekelhet, mert ő megmenekült; hanem az elveszett oldalon aztán milliókra megy a pusztulás. A kétségbeesés pedig rossz tanácsadó.

-50-

- Csak nem tart ön attól, hogy a tulsó partról átjőjenek s gátjainkat elszakítsák?

- Az is megtörténhetik, hanem az ellen örök vannak kiállítva, mint rendes harc idején. Nálam katonai rend van; éjjel minden száz lépésnyire őrtüz ég, s puskás örök czirkálnak a gáton, a meddig felügyeléselem terjed; hanem azt tudhatja ön, hogy nem azok a legveszélyesebb merényletek, miket fegyverrel lehet visszaverni. Majd egy gazdag ur jön elénk, ki fényes pénzösszegeket kínál, titokban, bizalmasan, s nem kíván érte egyéb szolgálatot, mint hogy itt vagy ott, a mi hibát a mérnök észrevett, azt ne lássa meg. Ha az árvíz kitör, azt mondják, szerencsétlenség, ki bizonyíthatja be, hogy azt a mérnök előre látta? ki vizsgálhatja a szivek és vesék titkait? Ha az ily csábítót elutasítjuk, jönnek szakértő tanácsadók, kik a járatlan mérnököt úgy elámitják, úgy tévutra vezetik, hogy egészen másutt erődít, mint a hol szükség van rá. Nem győzöm az ilyen embereket kergetni a tanyámról. Máskor jó emberek ezek, jó pajtások, de a veszély rosszszá, ravaszszá teszi az embert, ha valami féltője van. Hála Istennek, nekem semmim sincs. Tán én sem volnék jobb a többinél.

-51-

- De miért nem erősítik meg inkább a zsilipet, mint hogy uj töltést hánynak föl mögötte? kérdezé Ankerschmidt Aladártól.

- Ezt már sokan kérdezték tőlem, még pedig hivatalosan. Ime itt fekszenek a partra kihuzott pilóták, a mik mindent megmagyaráznak helyettem.

E szóval Aladár mintegy négy öt czölöphöz vezette Ankerschmidtet, miket puskás ember őrzött.

- Tessék ide nézni. E czölöpöket az áradás mosta ki a zsilipgátból. Mindenikre fel van vésve a rendelt hosszúság: négy öl, három láb. Most vegyük az öl mértéket s mérjük utána: a tetejétől az aljáig tesz csak három öl négy lábat. Ebből az a tanúság, hogy a zsilip czövekei öt lábbal kevesebb mélységre vannak leverte, mint tervben határozva van; itt a vállalkozó t a k a r é k o s k o d o t t. E takarékoság következése most az, hogy az áradás alul töri keresztül a gátat, hiába volna minden erősítés felülről, a pilótákat a mostani vízárral megerősíteni nem lehet. Ezért vagyok kénytelen egészen uj töltést huzatni azon a vonalon, a melyen e takaros munka tart; különben ott ázunk meg, a hol legjobban védve hisszük magunkat.

-52-

Ankerschmidt boszusan sodorgatta bajuszát e tudomásra s több izben dörmögte magában: „ezt pedig annak a mennykő Grisáknak a védencze készítette.“

- Én is úgy gondolom, hogy még másoknak is fő e miatt a fejük; mint a kik közvetlen vannak benne érdekelve. Olyan emberektől is kelle kisérteteket kiállanom, a kiknek tulajdonképen semmi közük a vízépítéshez. Többek között valami Mikucsek ur járt itt már egy párszor.

- Ah! Ismerem. S mit akart az?

- Semmit egyebet, mint hogy hagyjam abba ezt a munkát s más fenyegetett pontokat menjek védelmezni.

- S hogy szabadult ön meg tőle?

- Igen egyszerűen; nem feleltem semmit szavára s úgy tettem, mintha nem hallanám, mit beszél. Én parancsokat osztottam, ő is; aztán mikor látta, hogy minden ember az én rendeleteimet teljesíti, megharagudott és elment.

- Nem ígérte, hogy visszajön?

- De nagyon fenyegetőzött.

- Hát csak hadd jőjjön, majd én is itt leszek.

- Nagyon köszönöm e segítséget, de tudatnom kell méltóságoddal, hogy szállásom, melyen éjszakára elfogadhatom, egy csomó rőzsekévéből áll, melyből ott, a hol elesteledünk, kunyhót hevenyészünk.

-53-

- Az pompás tanya. Hadjáratban sokszor megfizetné az ember az ilyen hotelt, ha kapna; mindenesetre itt akarok maradni. Van jó köpönyegünk, könnyen eltöltjük az éjszakát.

A hadastyán könnyü léptekkel követte a mérnököt a lekötözött fashinakon keresztül rőzsekunyhójáig, ott egy keresztbevetett fűz vessző kévére mindketten letelepedtek.

Egész este volt már, vadludak falkái tértek haza a vetésekről nádasaikba s a távol falvakból méla estharangszó tévedezett a Tiszáig; a töltés mentében bükkfakéreg-tülök messzehangzó szava adott jelt mértföldről mértföldre, hogy a nappali munkának vége van; a kik reggeltől napestig dolgoztak, mehetnek pihenni, s következik az éjjeli munka; mert a fáradságos küzdelem éjszaka sem szün meg: pihent kezek veszik át a letett ásót, kapát, s a töltés munkája halad tovább, elébb hold, aztán fáklyafénynél.

- Mi sem hittük volna, hogy valaha egy sátor alatt fogunk bivouacozni. Szólt Ankerschmidt Aladárhoz, a fanyársra szurt szalonna zsirját csepegtetve a ropogó tűz mellett piritott kenyérére.

- Közös az ellenség, felelt rá Aladár.

-54-

- És közös a félteni való.

- Nem minden értelemben. Nekem az, a mit védek, csak hazám; de nem birtokom.

- Ez vágás akar lenni ellenem: hogy nekem meg csak birtokom, de nem hazám. Lássá ön fiatal ember; önnek nincsen igaza.

- Akkor annál jobb. Különbén most csakugyan kevés előnyünk van egymás fölött; ha így árad a víz, holnap mind a kettőnk birtoka egy helyen lesz; a tenger fenekén.

- De ez a tengerfenék is egy helyen lesz: - sziveinkben; mondá rá Ankerschmidt, s Aladárnak meg kelle ismernie a hangon, melyen e szavak mondva voltak, hogy az nem légre bizott phrasis.

Bizony az nem lehetetlen! Ha Newton bebizonyította azt, hogy a földnek vonzereje okozza a pondus specificumot, miért ne lehetne a „magyar földnek“ oly specificus vonzereje, mely oka a szivek „pondus specificumának?“

A két férfi abban egyezett meg, hogy az éjjel felváltva fognak őrködni. Aladár, mint a fáradtabb rész, előbb dül le pihenni; a mint a hold lemegy, felkölti őt Ankerschmidt, s azután reggelig ismét az virraszt.

Aladár köszönettel fogadta az ajánlatot s köpenyébe burkolózva lefeküdt a pusztá földre, fejét a rőzse-kötegre nyugtatva, s alig kivánt jó éjszakát társának, már elaludt.

Ankerschmidt a rőzseköteg másik végén ült, s fát rakott a tűzre, hogy folyvást lángja legyen; hogy folyvást világítson, hogy ő folyvást láthassa az alvó arcját.

-55-

Nagy tanulmány egy alvó ember arcza; minden vonás megtér akkor a maga eredeti kifejezésébe; az alvó arcz nem tud tettetést.

Néha a szél lekapta a köpenyt az ifju melléről; Ankerschmidt mindannyiszor gondosan betakarta újra s zavarta a tűzben az üszköket.

A félhold éjjél táján alunni ment már, az ezüst csónak a széles folyamárban látszott libegni, míg a habok egész az innenső partig elhozták hosszúra nyult fény-barázdáját; Ankerschmidt azzal a szándékkal volt, hogy hold lementével sem fogja felköltetni a fáradt ifjut, hanem virasztani fog helyette, míg magától föl nem ébred, s akkor azt fogja neki mondani, hogy épen most ment le a hold.

Az ezüst csónak már meg is merült a vízben, már csak fele állt ki, mint egy égő promontor csucsa; majd az is lejjebb, lejjebb süllyedt; utoljára csak egy szikra volt már, a félhold hegye, azután az is elmerült a habon túl.

Abban a perczen talpra állt az alvó ifju s jó reggelt kivánt Ankerschmidtnak.

- Ah, ön fölébredt!

- Most ment le a hold, szólt Aladár a még fénylő égre mutatva, melynek gloriája jelölé a sirt,

-56-

melybe az égi vándor egy percz előtt temetkezék.

- S ön megérezte, hogy mikor megy le a hold? kérde Ankerschmidt bámulva.

- Gonosz alvó volna az, felelt Aladár, a ki meg nem érezné álmában a perczet, melyre kötelezve van fölébredni.

A hold lementével száz meg száz fákyafény gyuladt a töltés mentében, a munka folyt, mint nappal; a taligák nyikorogtak, a kallóverést igazgató vezényszó vontatott hangja elvette az éjszaka némaságát.

- Ha az ember behunyja szemét, azt képzeli, hogy nappal van a munkazaj miatt: monda Ankerschmidt Aladár elhagyott fekhelyére leheveredve; tudott ön aludni a kallózuhogástól?

- Oh igen jól. Az ugy hangzik, mintha az ember a nagy édesanya, a föld szivét hallaná dobogni.

- Épen csak a déli harangszó hiányzik, mely a munkásokat ebédre hívja.

- Valóban nekem ugy tetszik, mintha harangszót hallanék a távolból.

- Csak a füle cseng önnek; ennyi taliga rivás közül ki ismerné fel a távoli harangszót?

Aladár azonban nem nyugodott, hanem néhány lépésnyire eltávozva, a hol az éjjeli őrtüz világa nem kápráztatta szemét, figyelmesen látszott valamit vizsgálni a Tisza távoli tükren.

- Ugy tetszik, mintha valami csónakot látnék közeledni.

- Jó szeme lehet önnek, ha lát valamit, én csak a vizet látom.

- Amott, a part mentében, a hol a lebotolt fűzfák kiállnak a vizből. Most mindjárt eléri a fűzfákat.

- Valami tuskó lehet.

- De én látom az evező nyomát a vizen, az valami csónak. Az örök bizonyosan alusznak, hogy még eddig rá nem lóttek.

Néhány percz mulva már Ankerschmidt is hinni kezdé, hogy csakugyan csónak jó feléjük; s azzal mind a két férfi hirtelen felkapta puskáit, s a töltésen a közeledő csónak elé mentek.

A Tisza sebesen hullámozott, a csónak gőzerővel látszott közeledni. Kevés idő mulva már ki lehetett venni, hogy egy ember ül benne s két evezővel hajtja a ladikot, mely egy darab fából vajt lélekvesztő volt.

- Hahó! Ki vagy? Hová? Kiálta rá Aladár, fegyverét lövésre emelve. A csónakos visszakiáltott.

- Ne legyen az urnak baja azzal, hogy én ki vagyok? hanem gondoskodjék szegény életéről, mig van ideje; átszakították odafenn D-nál a töltést.

- Átszakították? kiálta fel Aladár a düh és kétségbeesés hangján.

- Ugysegéljen át azt. Láttam, ki volt az. Tudom a nevét.

- Ki volt?

- Nem mondom meg. Ha megmondanám, az urak becsukatnák börtönbe. Jó dolga lenne; ha kiszabadulna, még dicsekedésre venné, hogy ő is ott volt, a hol annyin mások; de ha én tudom, hogy ki volt? abból halál lesz. Jó reggelt ifju ur!

- Megállj! kiálta rá Aladár; fordulj ide: köss ki a parton. Ha tovább még, lelőlek.

- Csak tessék. Monda a csónakos s azzal végig feküdt csónakában. A kis lélekvesztőt nyilsebesen ragadta el az ár az utána bámulók szemei elől. Hasztalan lett volna minden rálövöldözés.

Aladár neszelve fogá meg Ankerschmidt kezét.

- Uram, most már jól hallom a harangszót. Ez vészharang. Az az ember aligha valót nem mondott. Most nincs önre nézve egy percz elveszteni való idő sem; ha D-nál keresztül vágta a gátat, ugy az árviz hamarabb lehet ön kastélya kapujánál, mint jó paripái.

- Hát ön?

- Én itt maradok, mig valami tenni való lesz; ámbár itt nem segít többé senki, a viz megkerül bennünket. A munkások szét fognak szaladni, mihelyt e hirt megtudják, és igazuk lesz: mert mindegyiknek családja, gazdasága van otthon. Siessen uram; ez nem tanakodni való idő.

- S hát ön hogyan fog később menekülni?

- Van itt több ladik is, valamelyikre fölkapok s megyek torony irányában. Isten önnel.

Azzal megszorítá a lovag kezét s puskáját szijra vetve, abban az irányban, merről a rejtélyes csónakos jött, sebes léptekkel kezdte haladni.

Ankerschmidt sokáig ott maradt állva és utána nézett mindaddig, mig egyszer Aladár visszatekintett s kezével újra inte a lovag felé. Akkor azután ő is iparkodott kocsijához eljutni.

Mikor Ankerschmidt a szekérekben alvó kocsisát felkeltette, még a töltésen dolgozó nép között semmi nesze sem volt a vészlármanak; a sulyok zuhogott, a fáklyák és szurokszöveteknek lobogtak a part mentében.

Ankerschmidt sietve fölszerszámoztatá lovait, s maga vette kezébe a gyeplőt, hogy a part tekervényes utain kitaláljon kocsijával.

Egyetlen leánya tölté most be lelkét, ki most egyedül van a vész fenyegette háznál.

Az országut és a töltés közötti rét süppedékes volt, a kerekek mélyen levágtak a kaucsukként ruganyos tőzegben: a hajnalcsillag is feljött már az égre, mire Ankerschmidt az országutra ki tudott vergődni.

Itt azután kiereszté ostora sudarát, s rohamban engedé fogatát a kavicson haza felé rohanni.

Egy egy kapaszkodónál, mikor a paripák tüszkölve haladtak lépést, időt vett magának széjjel tekinteni, s látta, hogy semmi szekér sem jön utána.

Kezdé azt hinni, hogy vaklárma elől futott meg.

A hajnalhasadásnál egy érmentéhez érve, néhány pillanatra megállítá fogatát, s a hidat elkerülve, lebocsátá lovait a patakba, hogy a mig azok néhány perczig szürcsölnek, a hidról széjjel tekintsen a vidékre.

Még minden zöld volt.

A rétek sárga és lilaszin virágszőnyeggel bevonva; a szántóföldek mindenféle szín árnyalatu zöld táblákra hasogatva, a lapályokon elszórt fehér és fekete nyájak legelésztek, fehér tehének és fekete bivalyok.

S a felkelő nap sugarával millió gyémánt ragyogott a fűszálakon, s mint az ember árnyéka messze elnyult, körülötte fénylő nimbusz támadt a harmatos fűben.

Milyen boldog vidék! Ki békülne ki azon gondolattal, hogy mind ez egy nap, fél nap alatt elmuljon, semmivé legyen, hogy a mi most boldogság és poezis, az egy álomidő alatt ne legyen más, mint sár és kétségbeesés.

Pedig az így volt már megírva.

Alig haladt Ankerschmidt vágatató fogata a hidon túl negyedóránnyira, midőn ismét egy hidhoz érték, mely valami ér fölé volt építve; a mint a hidon léptetve mentek, kocsisa visszafordult és figyelmezteté a patakra.

- Nézze csak, méltóságos uram, ez a patak most vissza felé folyik.

Ankerschmidt kihajolt a hintóból, s valóban úgy tetszett neki is, mintha a patakocska medre nagyon meg volna telve zavaros vízzel, és fordult irányban haladna.

Most már figyelmesebb kezdett lenni, s látta, hogy az ut mellett levő árkok mind tele vannak vízzel, a mik hogy nem rég telhettek meg, látni való volt a nem vízben élő virágokról, mik az árkok fenekét megtölték; az apróbbak már mélyen elmerülve, míg a szálas kórók, míg magasan kiálltak a vízből, bámulva tekintének le a lábaikat mosó elemre, mely gyökereiket fogja ölni, s más vegetatiót honosít meg helyükben.

Egy újabb negyedóránnyira az árkok már az ut melletti réteket is elönték, a sekély viz itt ott csillámlott a zöld vetés között.

Odább haladva már itt amott az uton is átért a viz, s ott némi lefolyás látszott, s a lapály csillámlott a távoli kiöntéstől.

- Siessünk: jobban siessünk! nógatá kocsisát a lovag; s folyvást aggódva nézte szekereből, hogy huzódnak az égen egész falkái a vadkácsáknak és liléknek, mintha nagy sietségük volna minél előbb megtelepülni ezen a tájon.

Az volt a legaggasztóbb, hogy egy lélekkel sem találkozott szemközt. Sem szekeres, sem gyalogos nem látszott az ut hosszában sehol; mintha valahol elfogdosnák őket.

Egy helyütt már egész tó állta utját, mely fodrokat verve a szellőben, terült egyik berektől a másikig, s tudomást sem látszott venni a töltésről, mely közbe esik.

- Vágj neki! parancsolá Ankerschmidt; a kocsis belehajtott a vízbe, a lovaknak csaknem hasig ért az, s a szekér derekán keresztül csapott; eltartott kétszáz lépésnyire, míg ismét szárazra lehetett érni. De szerencsésen átgázoltak rajta.

Most dombos hely következett, melyet még nem vett fel a viz, ott egy kis erdő feküdt az ut két oldalán; az erdő zengett csalogány-daltól, rigófüttytől, a jegenyék akkor hányták virággypajkait; az ákácok illatától át volt fülve a meleg lég; emberi ideg nem sejtethé azt, hogy mi van az erdőn túl?

Alig értek ki a sűrüből, hol a dombos hely lejtőre vált, midőn egy új táj nyílt meg a szem előtt. Az már a vész panorámája volt.

Távol és közel, száz meg száz helyen, mint elszórt tükördarabokban csillámlott a napfény a kiöntött árban, s az ut jobb oldala hosszú vonalban tengerpart volt már, széles vizártól

ostromolva; az erdőn tul alig ezer lépésnyire mintegy harmincz ölnyi szakadás volt az uttöltésen keresztül, melyen zuhogva omlott át a tulnan jövő özön.

E szakadáson tul az egész ut el volt lepve keresztbe hosszába forgatott szekerekkel, azokon kezeiket tördelő, jajveszéklő asszonyok, gyermekek, kiabáló férfi sereg; magával jól tehetetlen nép.

A mint Ankerschmidt a szakadáshoz ért, megérté, hogy miért nem találkozhatott eddig szemközt senkivel? Az előtött falvak menekülő népe nem tudott az akadályon keresztül jönni.

Egy pár összetört szekér maradványa, mely az árok szélibe volt kivetve, tanusítá, hogy akadtak merész próbálkozók, kik át akartak hajtani a keresztül omló zuhatagon; hanem az nem engedett magával megalkudni; minden irgalom nélkül elsodorta a vele kikötni merészkedőt, s azután mindig odábszakgatta a töltést.

- Nem lehet-e itt átmenni? kérdezé Ankerschmidt a tulnan révedezőktől.

- Örüljön az ur, hogy oda át lehet! kiálta át valaki mogorván; - (nagy veszélyben az emberek nem udvariasak.) Köszönje, hogy jó dolga van!

Egy kaputos ember azonban rá ismert Ankerschmidtre, s tisztességesebben kezdé beszélni.

- Veszedelem van a hátunk mögött uram; megkerült bennünket az árviz; menekednénk, ha volna hova?

- Mit tudnak B*falváról? tudakozódék aggodalomteljesen Ankerschmidt.

- Szomszédjában lakunk, hajnal óta halljuk a harangszót, de oly hirtelen jött a viz, hogy arra felé lehetetlen volna menni.

- Nekem pedig okvetlen oda kell jutnom.

- Kocsin ugyan bajosan; hanem ha jót akar uraságod, forduljon vissza, mig szinte ide nem reked, s valamelyik tiszamelléki állomásról jőjjön vissza dereglyével, s adjon hirt, hogy itt nagy a veszedelem, ha addig el nem söpör innen az Isten haragja.

Ankerschmidt átlátta, hogy ezt a tanácsot meg kell fogadni; az átszakított töltésen egyre sebesebben omlott a tóduló árviz; sebesen terülve szét a tulsó oldalon; itt nem volt mit időzni tovább. Megigérté a szorongatott embereknek, hogy nem sokára csónakokkal fog értük visszajönni s azzal parancsot adott kocsisának, hogy forduljon vissza és hajtson ujra a tiszai gáthoz, oda bizonyosan legkésőbbben fog eljutni az árviz.

Tehát vissza ugyanazon az uton, a melyen jött.

Most már a virágos kórók az ut mellett, a nagy királydárdák sárga virágaikkal, mik elébb kiemelkedtek az árból, az iszap alá voltak gyürve; most már a kocsiderékig érő pocsóta az uton felvett lovat és szekeret, uszva kellett belőle kimenekülni; most már a gazdag árpavetésnek csak a kalásza ingott ki a vizből, s a hol fél nap előtt sárga és lilaszin virág öntötte el a kövér mezőket, ott most vízszintől visszatükrözve látszott meg az ég, mindenütt az ég!

Nem legelésztek már a fehér és fekete nyajak a lapályon; hanem bömbölve futottak mind az ut felé s a dülő utaknál porfelleget vert a szekerek szakadatlan sora, mik a közelebb falvakból menekvőket hozták s hordták minden irányban tova.

A rendetlen futamodásból ki lelete venni, hogy senki sem tudja, honnan jön a veszedelem? merre kell előle menekülnie?

A körülfekvő falvakból egyre hangzott a vészharangszó, az égből az ezernyi vizi szárnyas rekedt zajgó hangja, s a földről az a megnevezhetlen aggasztó hangzür, mikor ezernyi ezer ember kiált segítség után.

Egy egy fehér ház a mezők közepén, valami magányos tanya, körül volt már véve vízzel, a háztetőn valami asszonyok ültek, s ugy lobogtattak fehér kendőkkel a menedéktelen távolba.

És Ankerschmidt arra gondolt, hogy talán most az ő egyetlen gyermeke is így áll a a vészkörnyezte ház ablakában, és kiált segítség után, és lobogtat fehér kendőt; és nincs a ki megmentésére tudjon menni.

Pedig mind ezt megmondta neki az a bölcs ember, a kit azért, mert olyan becsületes képe van, a finom urak szeretnek ostobának hinni, és ő nem hitt neki; a helyett, hogy rögtön éjjel nappal sietett volna házát körülsánczolni, elhagyta azt, hogy tudomást szerezzen arról, a mit el kellett volna hinnie.

Pedig az a keményfejű ember, a kasznár még azt is mondta, hogy az egész uri kastély roszul van épülve; ha egy árviz neki jön, Isten legyen irgalmas, kegyelmes a benne levőknek.

És ő akkor ezt sem hitte neki, midőn védhette volna házát, midőn segithetett volna a bajon; most aztán az a büntetése, hogy mindent hisz és maga előtt lát, midőn nem fordithat el semmit!

Mire Ankerschmidt a zsilipgáthoz visszajutott, már akkor nem volt ott egyéb, mint Aladár és mérnöki segéd munkásai, s a készen tartott dereglyék legénysége. A többi menekült, a merre látott.

Aladár nagy munkában volt; alig ért rá a visszaérkezett urat észrevenni, épen akkor kötöztette le a töltés karóihoz azokat a pilótákat, miket a víz eddig abból a bizonyos zsilipgátból kiemelgetett.

- Bocsánat uram, mindjárt szolgálatára állok, csak ezeket a „documentumokat,“ miket magammal nem vihetek, teszem addig biztosságba, s a mentő legénységnek adok rendeletet, ki merre induljon, hogy a legnagyobb veszélyben levőknek legelőbb nyujthassunk segílyt.

A csónakok és dereglyék csoportja nem sokára Aladár rendeletére minden irányban széledezni kezdett a folytonosan emelkedő ár ellen küzdve, s a félig zöld, félig kék sikon tekervényesen haladva a fenyegetett falvak tornyai felé.

Ankerschmidt ez alatt nyugtalanul járt alá s fel a gáton s hosszú bajuszát sodorgatta aggodalmában, mintha az volna mind ennek az oka.

Nem sokára visszatért hozzá Aladár.

- Most már rendelkezésére állok uram, ugy-e bár, nem lehetett többé kocsin haza menni? A jegenyési erdőn túl már eléje került önnek az árvíz.

- Valóban onnan tértem vissza. Egy kicsit úsztunk is.

- Már most a kocsit jó lesz Szolnok felé elbocsátani, a töltésen bizton eljuthat odáig, itt nincs vele mit keresni egy ideig.

- De én haza akarok menni. Mi van otthon? otthon!

- Tudom: hiszen majd együtt megyünk. Magam is sietek szegény bátyámhoz. Az én hivatalom három hétre fel van függesztve, addig nem tehetünk jobbat, mint ha vízbehaló lakosokat halászatunk ki.

- De ön minden dereglyét elbocsátott már.

- Igen. Azok a legközelebb eső falvakba vannak rendelve, mikhez már ellehet dereglyével egészen jutni; de ha mi hazáig akarunk vergődni, kénytelenek leszünk beérni egy kis könnyű alkotmányval?

- Alkotmányval?

- Ne tessék megijedni! nem constitutióról beszélek, hanem erről a kis sütőteknőről ideleenn; ebbe beleülünk ketten, épen csak annyi emberre való; s az a jó benne, hogy a hol száraz földet érünk, az ember vállára kapja, s elviszi odáig, a hol megint következik a víz.

Valóban furcsa kis „alkotmány“ volt az: egyetlen faderékből vájt csónak, egy csáklával, egy evezővel. Lélekvesztőnek is nevezik az ilyen alkotmányt.

Ankerschmidt csóválta a fejét, mikor azt meglátta.

- Ugy hiszem, szolt Aladár, hogy mi mind a ketten azt akarjuk, hogy minél előbb ott legyünk, a hol valakink van, a kinek életeért aggódunk: kegyednek leánya, nekem nagybátyám.

Furcsa fiu! gondolá Ankerschmidt; egy nagybátya életeért remeg, a kinek vagyonát örökölni fogja!

- Már pedig ha toronyirányában akarunk haladni, s azt sem akarjuk bevárni, a mig egy sik tenger lesz előttünk a róna, a mi holnapig meg lesz, akkor készen kell lennünk arra, hogy hol a csónak visz minket, hol mi azt. Tehát uram! ha van önnek kedve rám bizni a lelkét, a gózhajó fütve van; harmadszor csengettek, tessék belépni.

- Mordker! dörmögé bajusza alatt a hadastyán; s azzal kocsisát a lovakkal együtt Szolnok felé elbocsátva, elfogadta az ifju segélykezét, kit nyugodt kedélyéből semmi küzdelem, még az elemek haragja sem birt kiforgatni.

A hosszú, keskeny csónak tökéletesen tele volt két emberrel; Aladár kezébe vette a csáklát s megindítá a jármüvet, csak arra az egyre kérve utitársát, hogy maradjon szépen ülve a lélekvesztő orrában.

Ankerschmidt tapasztalá, hogy nagyon jó kis eszköz ez hozzá értő kezében. A kis csónak madárkönnyűséggel siklott végig a víz tükre felett, nem mindenütt az ut mentében haladva, hanem keresztül szelve a réteket, miken az ifju mérnök bámulatos biztossággal tudta tájékozni magát s ugy tetszék neki, mintha ugyanazon házak és tanyák közötti tér, mik mellett az imént kocsin jött el, így csónakon sokkal rövidebb volna.

Néhol a csáklát le kellett tenni a kézből, s evezőhöz nyulni.

- Sokkal gyorsabban nő a víz, mint gondoltam, s még mindig szemközt megyünk neki; szolt Aladár, erősen feszítve a lapátot.

- Ön talán fárad? felváltsam?

- Nem azt akartam vele mondani. Hanem azt, hogy minél jobban távozunk a Tiszától, annál mélyebb az ár; messziről került elének, tehát minél távolabb, annál régiebb a veszély.

Ankerschmidt szomoruan nézett le a vízfenékre. A víz szine alatt, melyen a csónak átsikamlott,

meglátszott a szép kalászos vetés; a buzavirág még ott kéklett, a pipacs még ott piroslott közte, s a hajladozó kalászkok, a kék buzavirágok és piros pipacsok között ott viczkándoztak a tiszai apró halacskák százai.

-71-

A vészharang zúgott minden faluból; a tornyok uszni látszottak az árban, mint mikor délibáb mutogat káprázatos tengert. Csakhogy az most ez uttal igazi tenger volt.

Egy egy félig elmerült fa meg volt rakva szokatlan zsellérekkel; nem veréb és seregélyhad, hanem ürge, patkánysereg foglalta el minden ágát, mely uszva odamenekült; minden irányban lelete látni ez uszó fejcskékét, a mint a vizet átszelték, nyugpontot keresve.

Egyszer egy ilyen kis kárvallott ürge egyenesen Aladár csónaka felé tartott; a mint az evező hordtávolába ért, elkezdett párvonalban uszni a csónakkal, picziny orrát magasan feltartva a vízből, gömbölyű füleit hátrahúzva s nagy terebély farkával kormányozva a vízben, s e közben oly kérőleg tekintve okos, ragyogó szemével Aladárra.

- Ez ártatlan minket megmentőinek néz; szólt Aladár mosolyogva, s azzal nyugalomba hozta az evező lapátot s odatartotta a kis menekvőnek.

Az abban a pillanatban felkapaszkodott az evezőre, s azután meg-meg gondolt rohammal felkapaszkodott annak rudján, onnan átcuszott a csónak párkányára, s ott mind a négy lábát elnyujtva, fáradtan lehasalt.

Még a vadállatnak is bizalma van hozzá! elmélkedék magában Ankerschmidt.

A kis fenevad pedig csak feküdt ott lucskosan, sebesen lihegve, s okos szemével folyvást Aladárt nézve; mintha mondaná: te nem vagy az, a ki engem meg fog enni.

-72-

- Ez a jámbor ficzko csakugyan utasszállító gőzösnek nézett bennünket, szólt Aladár, s azután kivette zsebkendőjét s ráveté a fekvő állatkára, hogy ne dideregjen olyan nagyon; a mit az hálás köszönettel el is fogadott, csak később dugta aztán ki a fejét, szétekintendő a világban; s mint a ki átlátta, hogy biztos helyre jutott, első gondja volt, hogy toilletet csináljon; parányi tenyerkéivel százszor megmosta furcsa füleit, bajszos pofácskáját, azután fogaival fölberzegetve hátán és oldalain az összecsapzott szőrt, utoljára hosszú lombos farkát kerítve előre s végig fésülgetve gyors körmöcskéivel, azután megint újra kezdve a mosdást, utoljára pedig két hátulso lábára ült s ürgék szokása szerint elkezdett szorgalmasan fonni.

- Az én barátom, ugy látszik, hogy egészen itthon találja magát, szólt Aladár, tulsó oldalra fordítva az evezőt, hogy el ne riassa vele az ijedős természetű állatkát.

Nemsokára ismét szimatolva kezdé fejét emelgetni a menekült, mintha valamit keresne, s azt a saját szerű czinczogást hallatta, a mi olyan, mintha titkon hegedüt hordozna magával.

- Az én barátom, ugy látszik, nem annyira szomjas, mint éhes. - Azzal előkeresett Aladár zsebéből egy darab kenyeret, - tegnapi vacsora maradványát - s abból morzsákat tördelve odahinté a piczi állat elé. És ez elfogadta a kínálást, fölszedegette a morzsákat, mindegyiket külön kézre fogva s ugy költve el, azután elégtelenen bujt a sátorba vissza, melyet Aladár odavetett zsebkendője képezett számára.

-73-

Ankerschmidt azt gondolá magában, hogy milyen jó dolga van annak, a ki utjába esik a szánakozónak.

- Mikorra reméli ön, hogy haza érünk? kérdé, saját gondjára térve.

- Most délre jár, a jegenyés erdő fele ut, s már közel látszik; ha odáig eljutottunk négy óra alatt, a másik felét az utnak három alatt bevégezzük, mert a szakadáson túl nem ellenünk, hanem utunk irányában fog folyni a víz.

- Valjon mi történhetett azóta azon emberekkel, a kik ott az utra kiszorulva várták a szabadulást?

- Bizonyosan még most is várják, mert ezen a környéken a dereglyének hire sincsen. Egyébiránt feléjük fogunk menni.

- De hisz mi ezzel a kis lélekvesztővel meg nem szabadithatunk annyi száz embert.

- Ezzel a lélekvesztővel nem; de talán egy jó ötlettel. Támad az embernek mikor nagy szüksége van rá.

-74-

Azzal derült arczczal evezett tovább, mint ki mulatságra jár, s tréfának veszi a veszélyt.

Fél óra mulva elérték a jegenyés erdőt, a honnan Ankerschmidt visszafordult; mint egy magányos sziget állt az ki a vízből; legszélső fái már a vízben áztatták lábaikat.

A mint az erdőt megkerülték, már messziről hangzott füleikbe valami határozatlan zaj, mindenféle emberi hang siket vegyülete, mint távoli népes vásár hangja; csak hogy sokkal szomorubb annál. A sik kitárultával új színhelye mutatkozott a vésznek. Az átszakasztott ut töltése most már mind a két oldalán sik tengertől volt ostromolva, a hab széles fodrokban jött felé mindig új meg új rohammal, s elsepréssel fenyegeté az egész ellenálló gátat.

Alig volt hatszáz ölnyi a száraz tér, mely még kiáll a vízből, s melyről előre vagy hátra menni már akkor sem lehetett, mikor Ankerschmidt először itt volt. És e keskeny veszendő gáton száz meg száz szekéren jajveszékő nők, siró gyermekek csapata tördelte kezeit; férfiak magas

póznákon lobogtattak fehér kendőket, segínyt, szabadulást kiáltott minden torok. A víz nőttön nő; ha az éjjel meg nem szabadulhatnak onnan, a reggel nem fog ott találni sem embert, sem szekeret, sem töltést.

-75-

Ilyenkor, mint guny a sorstól, kanyarodott feléjük a kis lélekvesztő, midőn dereglyére lett volna szükség.

Midőn olyan közel ért a veszélyben forgó néphez Aladár, hogy szavait megérthették, neki ereszté hangját.

- Hahó! Van-e itt egy okos ember? Ha van, álljon elő, hadd beszéljek veled, a többi meg fogja be a száját.

Erre csakugyan elhallgattak, s akadt egy egy ősz hajú ember, a ki levette a kalapját, s elvállalta, hogy ő okos ember.

- Nem kell jajgatni, hanem segíteni magunkon! szólt Aladár, közelebb huzva csónakát; mire való ott az a jegenyés erdő? oda kell menekülni mindenkinek.

- Oda ám uram! szólt fejét vakarva az öreg, de uszni nem tudunk; s ha tudnánk is, a sok asszonycselédet csak nem hagyhatjuk itt vesztére.

- Hát ki mondta, hogy itt hagyjátok, azoknak is át kell jutni. Én persze ezer embert át nem hordhatok az erdőig ezen a ladikon, mert az három napig tartana, és addig a víz nem vár; hanem ha tizszer fordulok, átvihetek tiz markos legényt, a ki azután hevenyében ledönt néhány szál fát, tutajt üt össze, s a tutajon áthordhatja az egész társaságot az erdőbe; onnan aztán csak nem visz el senkit a víz, míg érte jőnek.

-76-

A megrémült népnek tetszett nagyon a mentő javaslat; egyszerre ugrottak ötvenen is, hogy készek átmenni a tutaj-készítésre.

- Csak sorjára a dolgot! Majd előbb a méltóságos ur kiszáll, mert hárman nem férünk; az evezőt pedig nem adom a kezemből, mert nem tud minden ember ezzel a lélekvesztővel bánni, s ha felfordítja, akkor aztán mind itt rekedtünk. Tehát előbb, uram, ha megengedné, az erdőnél megállanánk.

- Ott nem használhatok, szólt Ankerschmidt; hasznosabbnak látnám itt szállni ki a nép közé, legalább lenne, a ki rendet tartson.

- Az még jobb lesz. Aladár nem is vesztegetett több szót, néhány evező nyomással parthoz állítá a csónakot, s kihagyta lépni Ankerschmidtet. „Atyafiak, ezennel kijelentem, hogy a mit a méltóságos ur parancsolni fog, annak engedelmességek kell. Ostromállapot van, sok száz élet forog kérdésben, a ki szót nem fogad, azt teketória nélkül főbe lövöm.”

A fenyegetés használt, a tolazkodók szépen távol maradtak, s Ankerschmidt kiválaszthatta csendesen a legmarkosabb legényt, kit Aladár legelőbb szállítson az erdőig.

Öt perc kellett oda és visszatérni.

Visszajövet kérdezé Aladár Ankerschmidtől, hogy viseli magát a publicum a kivételes törvények alatt?

-77-

- Mint bölcs emberekhez illik.

- Ezt szeretem hallani. Nem is magyar embernek való, hogy veszedelem idején kiabáljon.

- De mikor úgy retteg a cselédség ettől a nagy vitztól? jegyzé meg az ősz földmives.

- Micsoda nagy víz? Hát a tenger nem nagyobb víz? Hát még ha az megharagszik? Hát mikor az angol hajósok alatt meggyulad a hajó a tenger közepén, száz mértföldnyire a parttól? mit csinálnak azok? No majd elmondom, ha megint visszafordulok. Üljetek veszteg öcsém ott a ladik orrában, s ne félj addig, míg engem látsz!

Öt perc múlva megint ájtött a ladik, Aladár folytatá beszédét addig, míg a harmadik legény elhelyezte magát.

- Hát azt teszi az angol, hogy az égő hajóról előbb csónakra szállítja az asszonyokat, gyerekeket, aztán férfi utasokat, azután az élelmi szert, azután a leveleket és a hajószerszámokat, s csak azután hagyja el a hajót maga a hajóslegénység s a ki utoljára távozik el; az maga a hajóskapitány.

- Jól van uram, szólt az öreg; én leszek hát az a hajóskapitány itt most ezen a vizen.

Az erdőben minden fordulónál több fejsze kezdett kongani; a nagy szálás jegenyefák egymásután omlottak a földre, mire a tizedik legényt is átszállítá a csónak, már akkor annyi fa volt levágva, hogy két tutajt össze lehetett belőle tákolni. Aladár azt is megmutatta hogyan kell, mert ez a soha vizet nem látott nép gyámoltalan volt az ilyen munkában; készített nekik kormányt, evezőt, elrendelte, hogyan kell a tutajt a fahengereken a vízre eresztetni, s azután két legényt maga mellé véve, csónakát a tutajhoz kötö s átkormányozta azt a töltésig.

-78-

Nagyobb örömiadal nem fogadott még parthoz közelítő járművet, mint e szerény uszó talpat. Annyi száz veszendő lélek látta benne jövendő napjait megtartva: annyi szem lett nedves e látásra.

- Atyafiak! Szólt Aladár a parthoz érve; most már csak rendet kell tartani, s azután nem lesz semmi baj. Legelőször az asszony és gyerek népet kell átszállítani, a kik legjobban félnek s szaporítják a bajt. Azután megint egy csoport erős fiataalt, a kik még egy nagyobb tutajt készítsenek, utoljára maradnak az öregek, a kiknek legtöbb eszük van. Egyszerre harmincnál több embert nem szabad fölvenni. Mikor minden ember biztos helyen lesz, akkor át lehet jönni a lábas jószágért, csak a tutaj mellé kell kötni, az átuszik, ha van mihez ragaszkodnia. Ugyanekkor a szekereket is fel lehet rakni szétszedett állapotban. Nem fog semmi itt veszni. A kormányos vigyázzon mindig, hogy a tutaj balszegletét a víz folyása ellen tartsa. Holdvilággal minden elkészülhet. Hát kend, öreg, mit sirat még?

-79-

Az öreg előljáró megtörlé veresre sirt szemeit inge ujjával s megcsóválta fejét.

- Igaz, tens uram, hogy az életünk eképen mentséget talál, de ha elnézem ezt a gyönyörű sikszágot, s elgondolom, hogy ez tegnap még mind zöld vetés volt, olyan, mint az áldás! s ma már víz alatt van; lehetetlen, hogy ki ne essek a szememből a köny.

- Jaj öreg, a szegény tótokat odafenn Árvában soha se viszi el az árviz. Az ott, hogy is mondja a Kis Tükör: „él a szegénységnek zabkenyerével.“ Kendeknek pedig ide lenn a sikon ötven esztendeig jó dolguk van; ha egyszer csapás éri, a másik esztendőben majd kiheverik, azért a magyar ember csak nem megy koldulni a szomszédba. Nekem is van nagy jószágom, nem egy napja, hanem nyolcz esztendeje már, hogy rajta van az árviz, nem is megy le róla soha; azért még sem pityergék, hanem látok dolog után. Kiteremti az Isten, kinek mire szüksége van; nem hal meg Magyarországon éhen senki, csak a két tenyerét ne sajnálja.

Az öreg meggondolta a dolgot s azt mondta, hogy „biz igaz a!“

- No nem sirunk hát többet. Ezt se tesszük. Hanem ha szabad megtudakolnunk becsületes nevét; mondaná meg, hadd hirdetnék az ismerőseinknek, ki szabadított meg e mostani szorongatásunkból? hogy még az unokáinknak is meghagyhatnók, kit emlegessenek meg, a midőn az új házak mestergerendáin olvasni fogják az „épitődött Anno Domini hányban? a nagy árviz után!“

-80-

Aladár és Ankerschmidt e kérdésnél már a csónakban ültek, Aladár megnyomta utitársa lábát, hogy hallgasson, ő pedig visszafordulva e nevet mondá.

- Az én nevem Weltumsegler Jonathan.

Az öreg megcsóválta a fejét s azt jegyzé meg:

- No, ez sem igaz ám: tisztesség nem esik mondván.

Aladár pedig a vízbe nyomta a lapátot s a parton állók üdvriadala mellett vágott neki ismét az özönnek.

- Ön a szerénységet egész a restelkedésig viszi, feddé az ifjut a lovag ur; hogy még a nevét sem fedezé föl a jámborok előtt; a kik valóban oly hálaérzettel kérték azt.

- Nem restelkedésből tettem én azt, hanem azért, mert a jámborok szája eljár, s így azután a nevemet majd nemcsak az unokák emlegetnék, hanem a Bezirks-Vorstandok is.

- Ah! igen? ön attól tart, hogy a hatóság megtudná önnek e dicséretes tettét, s fél tőle, hogy valami kitüntetést kap, s még a hivatalos lapban nyilvánosan megdicsérik. Már így értem.

-81-

- Dehogyan érti. Attól tartok, hogy a mint lefut a víz, meglátják a sok levágott fát a kamarális erdőben, megidéznek „wegen Forstfrewel“ s úgy rám olvassák a paragraphust, hogy meg sem moczczanhatok ellene, már pedig én, ki előkelő várfogoly voltam, restelnék most megint alsóbb fokozatu fegyenczházi fogságba kerülni.

Már ez ellen aztán Ankerschmidtnek sem volt semmi szava.

- Siessünk haza felé. Két órát eltöltöttünk itten, azt most éjszakával kell helyrepótolnunk.

- Ön kifáradhatott.

- Még nem érzek belőle semmit.

- Szivesen felváltanám.

- Kardot, evezőt soha sem adok ki a kezemből. Különbén most már könnyebb munkánk lesz, a víz-folyás mentébe jutottunk.

- Nem látni még a falu tornyát?

- Nem. De azért jól ismerem az utat. Sötét éjjel is oda találnék; hát még fényes holdvilágnál.

A csónak csakugyan sebesebben haladt, mint délelőtt, most már nem tiszta átlátszó vizen, alulról feltündöklő zöld vetés, pipacsvirág fölött; hanem rút, szemetes habarékban, a mint az egyenesen jött a Tiszáról, felszine ellepve nádgyökérrel és réti szénával.

-82-

Valami távol vadaskert lakóit felferhette a víz, azok ott usztak végig a csónak előtt hosszú sorban, oly közel, hogy Aladárnak várni kellett, míg a hosszú convoi elhalad előttük; a pompás szarvasok ágbogas agancsai, az őzünők okos fejcskéi meg sem rebbentek emberi közelléttől s a szarvascsorda közepén ott uszott nagy lubiczkolással – egy csikasz farkas.

- Ha ezek a jegenyésre menekülnek: az én embereimnek lesz ma vadpecsenyéjük, s két hét múlva bűnvádi perük - vadórság miatt.

A nap jól lehaladt már, mire Aladár jelezte, hogy a falu tornya látszik már a tenger látkörén.

Hanem még az nagy messzeség. A síkság optikája csalárd.

Aladár tanácsolá Ankerschmidtnek, hogy még ne nézegessen hátra, mert beletelik három óra, a míg kastélyát megpillanthatja; addig sokkal jobb lesz, ha végig fekszik a csónakban s megkísért egyet aludni, a mire nagy szüksége lehet a tegnapi álmatlan éj után.

Ankerschmidt megfogadta, hogy lefeküdjék, azt ugyan erősen állítá, hogy azért nem fog elaludni, minélfogva aztán, a mint a fejét letette, csakugyan rögtön el is nyomta az álmot.

-83-

S ha valaha fog valamiért köszönettel tartozni az életben Garánvölgyi Aladárnak, úgy ez azon tanácsadása lesz, hogy aludja át ezt az időt.

Azt az időt, a mi alatt a csónak a lakóhely felé közeledik.

Hogy ne lássa perczről perczre közeledni azt a képet, mely a fényes holdvilágnál oly kisértőn emelkedik ki a vízből; egy összeomlott kastély képét.

Aladár látta ezt már, oly messziről, a minőre jó szemei elláttak, hogy Ankerschmidt kastélyának teteje meggörbült: minden evezőnyomás, mely közelebb hozta a tárgyat, világosabbá tette a romlást, már a dült ablakok, a szétvált falak repedéseit lehete látni; már a leomlott szárnyak, a beszakadt homlokzat romjai is kitűntek s Aladár örült nagyon, hogy egyik evező nyomásról a másikra nem látja ezt Ankerschmidt közelebb-közelebb jönni, úgy, miként ő.

Késő éjre járt az idő, az egész tájt nagy csend ulti: az a csend, a mi az ébrenlevő lelkét megnépesíti bántalmas gondolatokkal; az elhagyottság csendje.

Pusztító elem foglalta el az egész sikot; a láthatáron két hold látszott egymás felé közelíteni: egyik az égen, másik a vizen.

-84-

E szomorú világításnál, mint nyomasztó álomlátás közeledett egyre az Ankerschmidt kastély romalakja, minden evezőcsapásnál jobban kitüntetve düledékeit. A félrecsuszott ablakok, a lefordult tető felmeredő szarufái, a szétvált nyílás a tűzfalon, a magára maradt kémény, egy egy meztelen boltozat, mindig világosabban rajzolódtak az estderűnél. Nemsokára az is kivehető lett, hogy a vízár a földszint ablakain át hatolt be, s a mint a csónak végig haladt a homlokzat előtt, a mint a kastély közepén be volt roskadva, azon keresztül, mint egy perspectivben meglátszott az ősi alacsony kastély alakja, az nem omlott össze.

Aladár kétszeres igyekezettel feszíté a lapátot; s tekintetét le nem vette az alvó utitársról. Az volt szándéka, hogy nem költi őt fel; elevez szótlanul a rom mellett, ne lássa ő azt meg, s csak akkor fogja őt felköltteni, midőn nagybátyja házához értek, ki bizonyosan megfogadta a jókor küldött tanácsot. Ott aztán bizonyosat fognak hallani a kastélyban voltak sorsa felől.

De talán az álomra hunyt szemek is látnak valamit; s az álmodók megérik, ha közelit az a nagy gond, mely lelküket álmodva is eltölti, s épen úgy látja most Ankerschmidt a csónakban végig fekvő, azokat a halomra dült köveket, azokat az összerecscent gerendákat s a házán keresztül omló hideg fekete árt, mintha nyitott szemmel nézné; csakhogy ő még többet is lát, a kövek közt gyermekének véres testét, s a fekete vízárban a mint annak szép hosszú selyem haja végig-végig uszik. Az alvó homlokán nehéz veriték gyöngyözött alá s szakgatott lélekzetében tehetlen kiáltások hangjai töredezték.

-85-

Aladár aggodalmas sietséggel evezett el a dult kastély előtt; s már már sikerült azt elhagynia, midőn az utcából, melynek végén a kastély állt, egy másik csónak bukkant ki, melyet a kanyarodástól eddig nem lehetett látni.

A holdvilágnál ép oly hamar ráismert Aladár a másik csónakosban Kampósra, mint az ő reá, de mielőtt inthetett volna neki, hogy maradjon veszteg, már késő volt; Kampós uram örömeiben akkorát rikoltott, hogy arra minden alvónak fel kelle riadni.

- Hahó! ifja tensuram! Hahó! kiálta a lelkes ur, csákyája végére tűzve kalapját.

- Csitt, az Istenért ne kiabáljon... dörmögé Aladár, a házsorba igyekezve jutni.

Már késő volt. Ankerschmidt az első kiáltásra felriadt fektéből, s a mint szemeit felnyitotta; a legelső kép, a mit meglátott, összeomlott kastélya volt. Talán ugyanazon látás, a miről folyton álmodott, testté válva.

Néhány perczig mereven, jég szemekkel, halott arczczal nézett a rémképre; azután felugrott, maga elé kapott, s az örület hangján kiálta fel: „leányom!”

-86-

Ha Aladár jókor meg nem ragadja, a vízbe esik.

„Leányom!!” orditá magán kívül a hadastyán.

- Ott van nálunk! nincsen semmi baja! lármázott Kampós uram, ki most észrevevé, milyen rettenetes ostobaságot követett el, s iparkodott minden tőle kitelhető tudományával Aladár lélekvesztőjéhez csákyázni, erősen szerencsételve azt a felfordulás minden esélyével.

Ankerschmidt arca e szóra egyszerre kaczagásra vált, kaczagott, mint egy gyermek, mint egy

őrült.

- Igazán? Igaz-e az! Megszabadították? semmi baj sincs? Mely kérdések mindegyikét a naptár minden szenteire esküdve bizonyítá Kampós uram; oly pazarul bánva az ugysegéljenekkel, mintha nagy rablásért vallatnák.

- Nincsen semmi baj méltóságos uram. Ámbár elég orozva jött ez a gonosz veszedelem, éjnek idején; még sem történt semmi szerencsétlenség. A mint a harangot meghuzták, az öreg ur egyszerre talpon volt; kijött hozzám, kérdezte mi baj? Én mondtam, hogy a görgitói csőszök lóháton nyargalva jöttek, hogy már a határban a víz. No hát akkor be kell tömetni az utolsó kaput. A mint ez meg volt, már jött nagy harsogással az alsó utcza végén, épen a méltóságos ur kastélya felől az Isten haragja, a házak az utcán végig mind el voltak már töltésekkel rekesztve, hanem az utcza egyszerre víz alatt állt s ma estig az ablakok aljáig emelkedett, de azokon felül nem. A mi töltéseink úgy állják köröskörül, mint egy vár. A mint a víz csónakázható lett, azt mondta az öreg ur: „no Kampós, mit csinálnak most Ankerschmidték? azok nem fogadták meg az intést.”

-87-

- Erről beszéljen; erről, sürgeté őt a lovag, kit épen csak leánya érdekelt.

- Igen is. Tehát mondom, hogy azok bizonyosan usznak. No hát akkor le kell eresztetni a csónakot. (Ugyan jó, hogy ezt a csónakot előre küldte Aladár urfi!) Majd én magam kormányzok! monda az öreg ur, s ekkor törte meg először fogadását, hogy nem megy ki a házból, nyolcz esztendő óta. Magam, még egy evező legénnyel, egy hosszú kötéllel, egy lábtóval megindulánk a kastély felé. Nagy volt ám már akkor a hiba. Mondtam a nagyságos urnak, hogy a bécsi pallér megérdemelné, hogy bezsindelyeznék a fejét. A mint a pincze megtelt vízzel, egyszerre félre ment minden boltozat. S a falakon akkora repedések támadtak, hogy keresztül lehetett rajtok látni. A cselédnép jajveszékelve kiabált az ablakokban, s senki sem látott utána, hogy valami módját keresse a menekülésnek. Mint később megtudtuk, csak a kisasszonynak volt helyén a lelke, hogy egy nagy zongora tokot lehozasson a padlásról; abból valami dereglyét készitendő, de neki sem fogadott senki szót, hogy fölmenjen a padlásra, mind attól félt, hogy a lépcső leomlik, s ő ott reked. Az öreg ur látva a veszedelmet, neki támasztá a lábtót az erkélynek, s maga felmászva rajta, belépett az ingadozó házba; s a sok rendetlen futkosó cselédséget jól lehordva, megparancsolá nekik, hogy legyen eszük; a mi bár nehezükre esett, de megfogadták. Azután a kisasszonynak nyujtá kezét, s lesegítette a csónakba. Utána a többi leány cselédet, meg a kis Gyuszit. Akkor engemet ott hagyott, s ő maga házáig kormányozta a csónakot. Ott elhelyezve a kisasszonyt és a vászonnépet: megint visszatért a férfihadért. Szakács, kukta, vadász s más efféle kenyérvésztegető csónakra rakatott: ő ekkor maga maradt hátra két lovász legénnyel. Azoknak megparancsolta, hogy álljanak az ajtóragaszték alá, ha félnek a ház-omlástól. Hogy harmadszor is visszatértem a csónakkal, akkor azt monda: „no Kampós; ez a ház nem állja sokáig, ha ledül, kirabolhatják. Innen tehát minden szekrényfélét, a mi be van zárva, át kell szállítani az ócska kastélyba; azt nem viszi el a víz.” Azzal ő maga minden szekrényt ládát gyűrűjével lepecsételt, s áthordatott a régi házba, ott állnak a padláson, jó helyen; mindent megtalál a méltóságos ur. Mikor ezzel is elkészültünk, akkor az istállókból kivezetteté a paripákat, s azokat a csónak után kötve, átusztattuk a magunk házáig; ott azután egy lehordott ól tetejéből egy hidat csinálva, úgy ugrattuk be az udvarra a töltésen keresztül: igen szép volt azt nézni.

-88-

-89-

Mig Kampós uram rövid kivonatban iparkodott a nap eseményeit előadni, azalatt a két csónak megérkezett Garánvölgyi háza elé, mely, mint kis sziget a tenger közepén, feküdt az árviz lepte téren. Az ősi vert falnak most tünt ki a haszna; olyan volt az, mint a szikla: még három lábnnyira állt ki a vízből.

Az emlékezetes óltetőből készült hid szolgált állomási kikötőül, azon lehetett, mint egy dobogón, az udvarra lejutni.

XV.

A kik egymást nem ismerték.

-90-

A csónakok megérkezését nem fogadták valami csatánnyal, már a hogy tudniillik szinpadon történt volna; általános egymás nyakába borulást scénázva impromptu; a minek az volt a legfőbb oka, hogy az udvaron belől folyvást annyi volt a dolog, hogy éjfélt tájon is talpon tartá az embereket. A roppant, husz holdnyi tér, melyet az udvar, park és szérüs kertek képeztek, mint egy körülkerített sziget a tenger közepén el volt lepve ökrökkel, lovakkal, birkákkal, miket a tanyákról idehajtottak a víz elől, a béresek egy része azoknak rendbentartásával foglalkozott, más része a cselédségnek rözsekötegekkel erősité a töltést, a hol féltetni lehetett; jó formán észre sem vette senki a vendégek érkezését, az ispánon kívül, kinek erősen lelkére köté Kampós uram, hogy a csónakokat lakatra kösse, s a lakat kulcsot a zsebébe tegye.

- Csakhogy itthon volnánk! Már most méltóságos uram, leszek oly bátor, a kisasszonyhoz magam elvezetni; látom még ég a gyertya a szobájában; ifju tensuram maga is oda talál az alatt az öreg urhoz.

-91-

Ankerschmidt kezét szoritott Aladárral, s a folyosón kétfelé válva, egyik jobbra, másik balra tért. Mi tartunk Aladárral.

Az öreg ur is ébren volt még, midőn öcscse benyitott szobájába s örvendőve jött eléje.

- Hozott Isten! hogy jöttél ide?

- Egy lélekvesztőn. Ankerschmidtet is magammal hoztam.

- Azt ugyan jól tetted; a leánya agyonsírja magát apja után: azt meg én hoztam ide. Fáradt vagy ugy-e?

- Arról nem tudok semmit; hanem inkább szomjas. Hajnal óta nem találtam vizet, pedig rajta jöttem.

- Tehát éhes is vagy? A vacsora kész.

- Hogy vártak vele ily későig?

- Kampósra vártunk, ki csónakkal körjáratot tett, hogy nincs-e valahol veszedelem a faluban?

- Találkoztunk. Együtt jöttünk vissza. Ő riasztotta fel álmából Ankerschmidtet, ki szerencséjére aludt azalatt, míg kastélya romjait megkerültük s nem látta sokáig azt a pusztulást.

- A vacsora kész, de te válts öltönyt, mert kisasszony van a háznál. Itt szobád kulcsa.

- Egy percz mulva készen leszek, szólj Aladár s az ismerős szoba kulcsát átvéve, megölelé bátyját s eltávozott. Ugy tett, mint a ki tudja, hogy otthon van. -92-

Aladár, míg bátyja házánál hagyott ruhatárában válogatna, elgondolá magában, hogy mégis szépen van az elintézve a világon, hogy mikor egy embert minden porcikájában megtörtek, földhöz csaptak, meggyürtek, eltettek, megtépásztak, megint kilöktek, akkor az ember a legelső ellenségét, a kit előtalál, fölveszi a csónakjába, reggeltől estig izzad vele, hogy hazahozza, szárazra tegye, s mikor aztán már fáradtan, éhesen, szomjasan szeretne végig nyulni a legelső szalmaágyon, akkor még szépen frakkot kell huznia, hogy az ellensége leányától megkérdezhesse:

„Wie befinden Sie sich, mein Fräulein?“

Aladár semmi rosztat sem kívánt a kisasszonynak magában; de azt csakugyan nagyon szívesen hallotta volna, ha azt izené vala, hogy nem jöhet a vacsorához, mert migraineje van, vagy már lefeküdt.

E várakozás azonban meghiusult; nem sokára hallá nagybátyja szavait, ki őt sürgetni jött. Az étel az asztalon, a vendégek hiva vannak.

Jól van, tehát essünk át ezen is.

Az öreg ur megrázta Aladár vállát s azt dörmögé neki: képzeld, mintha abba a dalidóba mennél, a melyben a branyiszkói nap után reggelig tánczoltál. -93-

- Lehetett akkor; sugá vissza Aladár.

Ezzel az ebédlő felé siettek, melyhez egy közös folyosón keresztül lehetett mind a két szárnyról jutni. Így történt, hogy csaknem az ajtónál találkoztak össze a lovaggal és leányával.

Ilyen szük helyen sokkal kevesebb czeremoniát lehet az embernek egymással tenni, nem is nézheti senki, merre van jobb, merre van bal? de meg a dolog természete is úgy hozza magával, hogy a bemutatásokon hamar át kell esni, mert az ajtóban nem lehet megállni.

Ankerschmidt egyik kezével leánya kezét fogta, másikat szívélyesen nyujtá Garanvölgyinek s megrázta azt emberül.

- Uram, ön tudja azt, hogy én önnek mit tartozom köszönni?

- Semmit többet, mint a mennyit ön tett volna én értem hasonló helyzetben.

- Én gyermekemet köszönöm önnek.

Ankerschmidt e szónál kénytelen volt leánya előtt tért nyitni, s a mint e perczben Erzsike és Aladár egymással egyszerre szemközt kerültek, a természetű gyermek hirtelen óvhatlanul odanyujtá kezét Aladárnak, s e szókat rebegé:

- Én pedig önnek atyámat köszönöm. -94-

Ha e kéz reszketéséből, ha e hang csodálatos varázsából, ha e szemek igaz bűbájából nem értett volna az ifju valamit, úgy nem érdemelné, hogy egy ilyen tündértitku könyv még valaha nyitva legyen előtte feledve.

A másik perczben már észrevette a leányka, hogy el hagyta ragadtatni magát, s félénken huzta vissza kezét, és szemeit nem merte többet felemelni azon arcra, melynek képe oly régóta él már szívében.

Szerencséjére az estebéd zaja, s Kampós uram kínálgatási kedve hamar más irányt adtak a társalgásnak, ki is a bortól nem sokára jó kedvet kapván, kezdett nagyon beszédessé válni. Máskor is az volt, de most duplán.

- Csak azt az egyet sajnálom, hogy Aladár urfi nem volt itthon a veszedelemkor.

- Miért öreg?

- Hogy maga szabadithatta volna meg a kisasszonyt. Ez már ugy illett volna. Én azt regényben mindig ugy olvastam. Hiszen mink öregek...

Aladár látva, hogy ez most mindjárt veszedelmes dolgokat fog pengetni, belevágott a beszédébe.

- Oh azért én is követtem el utközben hős tetteket, a mikről valaha regényt lehet írni; én is mentettem meg veszélyben forgó lényt a végső pillanatban.

Ankerschmidt gondolá magában; no ez a fiatal ember szereti itthon elmondani a viselt dolgait, bizonyosan a megmentett népségről; ha szereti, hát tegye.

- Hol? kit? kérdé mohón Kampós uram; ki szörnyen kapott rajta, hogy Aladárnak egyszer már a saját szájából authentice hallhatja egy hős kalandját.

- Hát a jegenyesen tul - egy ürgét. Szólt Aladár mosolyogva.

- Ah. Oh. Hangzott több oldalról is a kedvetlen észrevétel. Maga Ankerschmidt is megrestelte a dolgot s sietett helyreigazítani a tudósítást.

- No, azt elhallgatja fiatal barátunk, hogy a jegenyésen innen meg vagy ezer embert szabadított meg egy erőfeszítéssel és egy jó ötlet által.

- Ah, könyörgöm alássan, hogyan volt az, tessék elmondani! szabadék Kampós ur, nagyon rajtaesve a hangon.

(Dehogy nem, gondolá magában Ankerschmidt; majd itt a leányom előtt, hogy még jobban belé szerelmesítem; már akkor csak inkább beszéljünk az ürgéről).

- De valjon hova is lett a mi kis ürgénk? egészen elfeledkeztem róla a nagy hevélyben: kérdező Aladártól.

- Ott alszik a köpenyem zsebében most is, szólt Aladár; menjen Kampós ur, hozza el.

- Mit? Én? Egy ürgét? kiálta felugorva a puritán férfit. Mondja a tekintetes ur, hogy hozzak el egy oroszánt, egy bölény-bikát elhozom; de egy ürgét! a nyavalya törne ki, ha hozzá kellene érnem. Nincs ahoz fogható utálatos állat a nap alatt.

- Oh ne mondja, könyörge érte Erzsike; én olyan szépnek találom.

- No lássa; biztatá Aladár, a kisasszony szeretné látni.

Csunyának már nem merte ezután állítani Kampós uram; de rá fogta, hogy harap; - hát Aladárt mért nem harapja meg? Az más. Az neutralis; de őtet megismeri; mert ő dijt tüzött ki az ürge familia kiirtására. Őtet harapta már meg farkas is, fel se vette, de az ürge harapásától meghal.

- Jól van no, hát majd érte megyek magam, szólt Aladár, s rögtön felugrott az asztaltól s két percz mulva visszatért.

- Aha! kiálta Kampós uram, nem látva a visszatérő kezében a fertelmes fenevadat; nincs meg ugy-e? Elszökött azóta, lyukat furt a ház alá, abba elbujt, már most az ott el fog szaporodni s alámínázza az egész kastélyt.

- Itt van biz az a kabátom ujjában, szólt Aladár s elővette az ott magát rögtön elhelyezett állatocskát s tenyerébe fekteté. Ni hogy bámul a gyertyába.

- Oh be gyönyörű kis állat; monda Erzsike, gyermektegg örömmel kapva a tréfás állatocskán; milyen szép fekete szemei vannak!

Aladár aztán oda vitte hozzá a kis polgártárst; Erzsike megczirógatta azt sima kezecskéjével.

- Hozzá ne nyuljon kisasszony, meglássa szerencsétlenül jár; óvá a gyanutlan lelket a tapasztalt férfit, Kampós. Jaj ha én hozzám olyan közel volna, engem a láz futna végig.

Erzsike is érzett akkor valami delejes lázt átfutni idegein, a közelléttől, - de nem az ürgéettől.

A bizalmas kicsi állat lassankint Aladár kezéről a czirógató kézre kapaszkodott át, s onnan lassan felmászott a habzó musselinon, fel egész a válláig, ott a bámulatos szép gömbölyű elefántcsont halomra leült; be jól kiválasztotta a helyét az ördögtől született.

Kampós uramnak valóban halavány lett az arcza e látványra, mig Erzsike gyönyörködve tekinte a játékos vadállatra; Aladár is gyönyörködve nézett oda: talán nem is az ürgére; Ankerschmidt pedig sajnálta már, hogy ezt a themát elő találta hozni.

- Megeszi-e a kenyeret? tudakolá Erzsike, próbára egy falatot törve számára.

- Meg bizony! erősíté kasznár ur, egész familiája a kenyereünkön osztozik; azt sem várja, hogy megsüssük és kínáljuk vele; elébb eszik belőle, mint mi magunk.

A kis kenyérpusztító el is vette mohón a falatot s a szék támlájára szökve vele, ott mókusok módjára nyakába kapta bolyhos farkát s elkezdett a kezéből élni: hogy azt még az öregek is megnevették.

- Adja ön nekem ezt a kis jövevényt: könyörge Erzsike Aladárnak.

- Szivesen.

- Hanem jó erős kaliczkát csináltasson neki, nagysád, sürgölé Kampós ur, mert ez keresztül rágja a tölgyfát is.

- Ah! Ki tartaná kaliczkában a vendéget. Nálam szabadon kell neki járni.

Ebbe aztán Ankerschmidt is beleszólt.

- Gondold meg leánykám, hogy most magunk is vendégek vagyunk, s a mit úgy hinak, hogy „nálunk,” az a víz alatt van.

- Oh nem uram: igazítá őt helyre az öreg Garanvölgyi. Az én vendégem otthon van a házában. Azt akarom, hogy önök idehaza találják magukat nálam mindaddig, míg kastélyukat újra fölépíthetik. Tanyám elég tágas; s én úgy is egyedül vagyok.

E szónál gyöngéd szemrehányással tekintte Aladár; s e szóra nagy elhallgatás történt.

Az ilyen perczekben szokott az megtörténni, hogy mindazok, a kik úgy elhallgattak, egy dologról gondolkoznak.

Leghamarább Ankerschmidt töré meg a csendet.

- Igen köszönöm önnek szives ajánlatát s nehéz volna okot találnom rá, a miért visszautasítsam. Erzsike úgy is „bácsi”nak hiya már önt.

- Oh, ön jól tudhatja, hogy a mi ismeretségünk nagyon régi keletű. Én Erzsi kisasszonynak régi lekötelezettje vagyok. Ő is mentett meg engemet, pedig akkor még nem is tudta, hogy valjon érdemes leszek-e rá?

- Mi volt az? kérdezé Aladár, Erzsikére tekintve.

- Oh semmi. Tréfa. Rebegé a gyermek, szépen elpirulva.

- De rám nézve komoly dolog volt az; monda Garanvölgyi.

- Hogyan, uram! szólt a hadastyán, poharát letakarva tenyerével, hogy Kampós uram orozva tele ne tölthesse. Ön emlékeznék még ama bohóságra?

- Oh igen, még most is meg van nálam a levél, melyet először nem akartam elolvasni, s melyért másodszer tisztelt szomszéd uram le akarta vágni a fejemet, s melyet végtére azóta is mindig a tárczámban hordozok.

Azzal, hogy állításáról mindenkit meggyőzzön, elővonta régi bőrtárczáját s annak negyedik rejtekéből, hol legrégebb ereklyéi álltak: egy pár magyar feliratu bankó anno elmúlt jó időből, egy kopott arczkép, egy selyem rongy valami zászlóból stb. stb., onnan vette elő a gondosan megőrzött levelkét, melyet a gyermeklyánka irt hozzá titokban, hogy őrizkedjék a házi árulótól.

A levelet Aladárnak nyujtá, a többiek úgy is tudtak felőle.

Hanem egyet nem tudtak a többiek: azt, hogy Aladár e levél irásáról rá fog ismerni arra a kézre, mely a szabadságát visszaszerző folyamodást írta. Azt egyik sem sejteté, hogy ő e folyamodást látta már valahol.

Aladár minden csepp véréhez szívéhez érzé tódulni, midőn e levelet megpillantá; nem olvasta ő, mit tartalmazhat, vagy tán olvasta is, de nem gondolt reá; e vonásoknál azon sorok álltak szeme előtt, mik gyermeketeg őszinteséggel könyörögtek egy mindenkitől, saját magától is elhagyott, elfelejtett veszendő fogolyért.

Tehát ez a kéz, ez a szív volt az, mely csak tenni, és érezni tud, de nem enged magára találni? Tehát nem a kik úgy mosolyognak már messziről, hanem a ki beteszi az ablakot, mikor arra jönni látja; az volt a valódi?

- Nos, nem adod vissza a levelet, vagy meg akarod könyv nélkül tanulni? kérdé az elmélázottat Garanvölgyi.

- Azon gondolkozom, hogy ez irás úgy hasonlít - más valakinek az irásához.

E pillanatban Aladárnak lehetetlen volt észre nem venni azt a megdöbbenést, melylyel egyszerre pillantottak egymásra Ankerschmidt és leánya; a leányka azután mily zavarodottan süté le szemeit, míg Ankerschmidt alig tudott nyugalmat tettetni többé.

- Hjah öcsém, szólt Garanvölgyi visszatéve a levelkét ereklyés rejtekébe, egyforma kézzel irnak sokan; egyforma szívvvel kevesen.

Ankerschmidt nyugtalanságát Garanvölgyi arra magyarázta, hogy a nap fáradalmi után nyugalomra vágyik, azért jelt adott a felkelésre, a mit mindenki bucsuvételre használt, s néhány percz mulva mindenki szobájába sietett.

Aladár éjszakai nyugalmaról ugyan nagyon rosszul volt gondoskodva ama levélke megmutatása által; az éjszakát jobban átábrándozta, mint átaludta.

Ki tudja, tán van valami abban a babonában, a mit fiatal lyánkák tartanak, hogy ha kedvesükről álmodnak és fölébredtek, megfordítják a vánkost fejük alatt, s akkor a kedvesnek kell a lyánkáról álmodni. S az álom tündére bűbajos tündér.

Garanvölgyi elbámult, midőn jókor hajnalban fölkelve, csendesen lábhegyen lépdelt végig a folyosón, hogy az alvók felzavarása nélkül juthasson ki az udvarra, a külső veszélyt megtekintendő; s már akkor Aladárt egészen felöltözve látta szobájából kilépni.

- Hát te már fölkelteél?
- Igen; jókor elakarok menni.
- Menni? Hová? és min?
- A lélekvesztőn, a min jöttem; valahová, a hol hasznomat vehetik.
- De hát miért ily sietve?
- Menjünk szobájába bátyám. El fogom mondani.

Az öreg ur visszament Aladárral szobájába.

- Nos, mond el hát, ki kerget?
- Kedves bátyám, tegnap, midőn azt a levelkét megmutatta; én annak vonásaiban ugyanazon írásra ismertem, melyet azon ismeretlen folyamodáson láttam, a mi szabadságomért sikeresen esdett.

Garanvölgyit magát is nagyon meglepte e fölfedezés.

- E szerint e leány írta volna azt is.
- Igen. És én már most többet tudok, mint a mennyire szükségem van.
- És most azért elakarod hagyni a házat.
- Mit tehetek más? Egy nővel találkozom életemben először, a kinek szive van. Ha öreg asszony volna, örülnék rajta, mert azt mondhatnám neki: „édes anyám!“ s kérném, hogy nevezzen fiának. De egy szép, okos, érzelmes gyermek és én: minek találkozunk mi össze?

-103-

- Én nem látok benne semmi veszedelmet. Ha egymásba szerettek, elveszed s neked adják.
- Jó bátyám; én szegény legény vagyok; fáradsággal keresem a kenyeret. Ezek gazdagok. Ha én most itt maradok; a hol nem ő rajtuk áll, hogy engem elfogadjanak-e vagy sem? midőn az árviz őket épen hozzánk kergette, s nincs módjukban, hogy ha akarnak, elutasítsanak; hanem kényszerítve vannak egy fődél alatt lenni velem, s ha nem akarnak látni, nem akarnak hallani, még csak azzal sem segíthetnek magukon, hogy itt hagyjanak, mert köröskörül tenger van! és, ha én még is felhasználom ezt a szomorú helyzetet, és itt maradok; nem jutok-e egy erkölcsi értékbe azzal a Karaib szigeti indiánnal, ki a hozzámekült hajótörteket megeszi?

- Igazad van; eredj.

Az öreg ur megszorítá öcscse kezét s még egyszer azt mondá neki: „eredj:“ azzal karjába fogódzott s ki ment vele az udvarra további intézkedéseket tenni.

A cselédek tudósításai szerint az éjjel a szél nagyon veszélyeztette a töltéseket. Aladár rögtön intézkedett, hogy néhány hombár, melyet megraktak kővel, oly hevenyészett sarkantyút képezzen a töltés előtt, melyen a hullám rohama megtörjék; mire e munka készen volt, eljött a reggelizés ideje; s ott még egyszer kellett találkoznia Aladárnak Ankerschmidtékkal.

-104-

Aladár minthogy szökve nem mehetett el a háztól, bucsuzás fejében megmondá Ankerschmidtnek, hogy ismét csónakra ül, és ha lehet felevez Tisza-Dobig; a hol a romlás eredete van.

- Mit használhat ön ott most? kérdé tőle Ankerschmidt, hogy ellenkezzék vele.
- Semmit; de legalább tanulmányozhatok.
- Én pedig arra számítottam, hogy ma reggel kirándulást teszünk a külső tanyákra.

Ez marasztalás volt in optima forma; a mit nem lehetett elutasítani.

- Nem sietős az utam; nem bánom, ha kicsónakázunk, az idő szép.

Az öreg ur puskát is akart magával vinni, jó alkalom kínálkozván vadászatra: de Erzsike lebeszélte róla. Minek az? vagy magát vagy „valakit“ megtalálna még vele lőni.

Aladár körülhordta a csónakot ez uttal az omlott kastély mellékén, mely bámulatos szépen összevissza volt roskadva; Ankerschmidt káromkodott mindenféle nyelven, minden „teremtette“ és „Kreuzsakerment“ után bocsánatot kérve utitársától az illetlen szóért. Aladár biztatta, hogy csak tessék, az tisztítja az embert; azért a magyar ember kedélye olyan traktabilis, hogy kikáromkodja magát, nem tartogatja sokáig.

-105-

- No, csakhogy magunk megvagyunk - szólt végre a hadastyán, megnyugodva; menjünk a mezőre, akarom mondani: a tengerre.

Azzal zsebkendője szegletébe egy bogot kötött; mely alkalommal Aladár észrevé, hogy ugyanannak a másik három szeglete is csomóba van már kötve. Nem állhatta meg, hogy meg ne kérdezze, hogy mire való lesz az?

- Ez a csomó, a mit most kötöttem? Ez arra emlékeztet, hogy legközelebb, a mint Grisák barátommal összejövök, annak a hajába kapok s megkérdezem tőle, miféle derék emberrel építette fel a kastélyomat? Ez a másik csomó amice Mikucseknek szól, hogy mi keresete volt a töltés hosszában a mult éjjeleken? Ez a harmadik Bräuhausel ur számára van kötve. No iszen azt a spektáklit kell majd megnézni, a mit én ott csinálók, ama bizonyos protectio utján készült zsilipért.

A negyediket elhallgatta.

- Hát a negyedik?

- Az? Azt csak úgy kötöttem, véletlenül; az nem jelent semmit.

Délig sok szép vidéket be lelete csónakázni; néhol a határkő meglátszott a vízben; ott Ankerschmidt megjegyze: itt kezdődik az én földem.

Egy helyen azonban szép dombos emelkedés volt, az mint sziget állt ki a tengerből, ottan kikötött Aladár.

A domb árpával volt benőve, mely gazdag négysoros kalászeit már kihányta, az egész tér lehetett ötven lépés körülfárva. - Azon elbizonyoztak mind a ketten, kié lehet az a menekült föld? Ankerschmidt azt állítá hogy Garanvölgyi, Aladár Ankerschmidténak mondta.

- Akárkié, vigyünk haza belőle mutatványt, hogy ime zöldet láttunk, mint a Nőé galambjai.

Azzal Ankerschmidt egy marok árpát leszakasztott; Aladár is leszedett kilencz szálát s a kalapja mellé tüzte.

- Tenger biz ez; szólt a lovag, széttekintve a sik viz felett. És most elmondhatjuk, ifju barátom, mind a ketten, hogy birtokaink egy helyen vannak, az enyim is a tenger fenekén, mint az öné.

- Minden hasonlítás sántit.

- Az enyim nem sántit. Most én sem juthatok a földemhez, ön sem: ez homogen eset; a mikorra én az enyimhez juthatok, akkorra ön is hozzá fog jutni a magáéhoz.

- Hogy érti ön ezt?

- Bizonyosan tudom, hogy ön kegyelem utján vissza fogja kapni elkobzott jószágait.

Aladár fejében egy gondolat szikrája villant meg.

- Ha ön ezt tudja, uram, akkor azt is tudni fogja, kinek köszönhetem e nem remélt kegyet; kérem, adja át neki e forró kézszorítást.

Ankerschmidt észrevette, hogy Aladár előtt többet talált elárulni, mint a mennyit akar s sietett hevesen tiltakozni.

- Ifju barátom, én kijelentem önnek, hogy kegyet csak annak köszönhet ön, a kitől jön. E leczkét tőlem, mint vén katonától, vegye jó néven; s ne keressen titkos pártfogókat, a mik önnek nincsenek.

Aladár megköszönte a tanítást; eleget tudott már.

E hir uj eszméket öntött szívébe. Nem a birtok öröme volt az; Aladár, mint minden igaz gavallér, jól tudta azt, hogy a birtok csak kötelezettség, s a ki éveinkben Magyarországon terjedelmes földnek ura; annak kötelessége megszámlálhatatlan, s ahhoz mérve a legterhesebb foglalkozás is valóban sinecura! hanem boldoggá tette az a gondolat, hogy többé nem nevezheti senki önzésnek azt, a mi szerelem.

És boldoggá tette az a gondolat, hogy keresztül látott egy család jellemén, melyet eddig nem ismert.

Egy gyermek, angyali részvéteből, nem érdekeből, nem is női hajlamból, hanem csupán a jóknak azon ösztönéből, mely az érző lelket a szenvedők felé hajlítja, megóvni igyekezik egy öreg embert, akkoriban nagyon járványos veszélytől. Ez öreg embernek szeretett rokona van, ki státusbörtönben sinylik; kit mindenki elfelejtett, s kiért az öreg maga nem tehet semmit, mert minden lépésével csak ártana neki; az idegen ur gyermeke titokban folyamodást ir érte; az apa nem haragszik ezért, maga eljár vele; meglátogatja a foglyot börtönében, ott gorombáskodik vele, nehogy az sejtse, ki hozta el szabadulása olajágát; itthon elzárja előle leányát, nehogy megszeressék egymást s valaki azt mondhasza, azért esdett a trón előtt, ősz érdemeire hivatkozva, egy elitelt vagyonának visszaadásaért, hogy azt saját leányának szerezze meg. Ezért utasítá el a látogatót az első találkozás után, s ovakodott vele összeköttetésbe jönni.

S nem is történt volna az meg soha, hogy egymást megismerjék, ha csak a romboló árviz egy kis szigetre össze nem sepri mindnyájukat.

Aladár visszatértiben nem találta oly szemetesnek a viz felszínét, mint eddig.

Mit nyom az mind, a mi a földön elveszett, ahhoz mérve, a mit a sziv nyert?

Délre haza jutva, legelébb is Kampós uram azzal az örvendetes hirrel fogadá őket, hogy mig oda voltak, az alatt az ár két hüvelyket apadt.

Aladár nem örült már annak; s még beleveszett a kasznárba, hogy mit tud ezen úgy jubileálni, mikor ez kétségtelenül arra mutat, hogy másutt új gátat szakított az ár, s más vidéket is elöntött.

Erzsike kijött atyja elé, kinek Aladár megmentett paripáit mutogatta meg az akolban, s onnan atyja karjába fűződve, ment fel a lakházba. Fején rózsaszín szalagos szalma kalap volt vadrózsa bimbókkal, miket a kert sövényéről tépett.

Garanvölgyinek mindjárt feltűnt, hogy Aladárnak jobb kedve van; mint reggel volt. A helyett, hogy az ő szobájába jött volna, elbeszélni, hol járt s miket látott? kinn marad a folyosón, s mintha se árvíz, se veszedelem nem volna, Ankerschmidt leányával cseveg és nem borzad a Karaib sziget lakójának étvágyától, ki a hozzámenekült hajótöröttet megeszi.

Az ebédlőben az asztalra téve egymás mellett volt Aladár kalapja az árpabokrétával s Erzsikéé a vadrózsabimbókkal. Garanvölgyi megszámlálta az árpaszálakat, kilenczen voltak; a rózsákat is, az hét volt.

Nem sokára Erzsike atyjához távozott, s az után Aladár is csak felkereste nagybátyját, s a csengetyü szavára mind a négyen összetalálkoztak ismét az ebédlőben.

Garanvölgyi megint megszámlálta az árpaszálakat: - az csak nyolcz volt; aztán a rózsabimbókat; - csak hat volt már.

(Ezek már egymást lopják! Gondolá magában az öreg ur.)

Bátran fogadhatott volna rá, hogy a hiányzó árpaszálát valahol Erzsike imakönyvében, a rózsabimbót pedig Aladár tárczájában lehet megtalálni.

A mint Aladár egyedül maradhatott nagybátyjával, azonnal közlé vele, a mit Ankerschmidtől hallott birtokának visszanyerése felől.

- Sajnálak érte, szegény fiu; monda rá az öreg keserűen. Milyen szépen meg voltál már abban nyugodva, hogy „volt, nincs.” - „Több is elveszett már Buda alatt.” Sok ilyen példabeszéd van a magyarban. Tudom, hogy keveset álmatlanított az a gondolat, hogy hát ha még egyszer lenne! Szerezte magadnak kenyeret, megszolgáltad, beérted vele. Helybentaláltad magadat ez új életben s hozzászoktál, hogy a mi nincs, az nem kell! - És most egyszerre kapsz egy darab Amerikát! Kasznárom ott járt három izben hajdani jószágodon, s elmondta, hogy miket tapasztalt. - Nyolcz év alatt négyféle bérlője volt a jószágnak; mind a négy azon volt, hogy a jószágot elpusztítsa; három megszökött, a nélkül, hogy az államnak haszonbért fizetett volna. Elég, ha a budgetben ott figuráltak a tételek. Szép műrzhali tehenészeted, merino juhnyájad, vérlovid még a legelső bérnök elprédálta, a második elprédálta gonddal ültetett erdődet, parkodat kimérte ölfának; az utolsónak már nem maradt más, mint a házon levő redőnyöket eladni. Ez az élelmes ember, még az üvegházadon levő ablakokat is értékesítette. Mikor Kampós legutoljára ott járt; persze ugar sem volt már hagyva; s a halomra gyült trágyát épen akkor adta el a bérlő szomszéd határbeli parasztnak. Benn a házban egy szék nem volt, a mire leüljön valaki; hanem annál inkább teli egér lyukkal minden szeglet. Az ablakokban négy-öt emeletet csináltak maguknak lyukakból a patkányok, úgy megszerették a helyet, s a czimertermed plafondján keresztül csurgott az eső. Most ezt a „prairiet” átvesszed; mely mikor elvesztetted, megért beruházásiddal háromszáz ezer forintot, most is meg ér kettőt. Van rajta husz ezer forint adósságod, annak nyolcz esztendő óta persze senki sem sem fizette a kamatját. Legelső dolgod lesz valami jótékony bankárt fölfedezned, a ki megszán, s keresztyéni harminczhárom percentre honorálja váltóidat vagy tizezer forintig. Akkor aztán törheted a fejedet, hogy mit kezdj vele előbb: szántóvető állatokat végy-e? a házadat tatarozd-e? vagy a kamataidat törleszd, nehogy a tőkét felmondják? Azért még egyszer, kedves öcsém, fogadd őszinte sajnálkozásomat.

- Nem az itt a főkérdés, szólt Aladár vállat vonitva.

Persze, hogy nem az volt a főkérdés: hanem az, hogy ha fáradni és küzdeni kell, lesz hol? és lesz kiért?

Tudta ezt az öreg ur maga is. Ugy olvasott ő Aladár lelkében, mint a kinyitott könyvben.

Aladár az nap ott maradt, hova is indult volna már olyan későn?

Másnap ismét annyi dolgot talált a faluban, hol az egyes házak itt ott engedtek az árnak, hogy dél vetette haza a nagy munkából; délután eltölt az idő szelidebb tracirozással. Két sziv összekötetési vonalainak előmunkálatai voltak azok, mikre csak a felsőbb helyről nyerendő helybenhagyás hiányzott még.

Dehogyan gondolt az elutazásra többé. Az ugyan jól esett volna neki, ha valaki marasztalta volna; hanem a helyett nagybátyja szüntelen azzal a sarcasmussal faggatta, hogy „mikor indul már a vizár pusztításait tanulmányozni? várja-e, míg érdekesebb lesz a stadium?” Legfeljebb Erzsike ejtett olyan célzásokat, hogy azon a kis csónakon járni nagyon életveszélyes lehet.

Három nap multán azonban már maga is átlátta Aladár, hogy miután kimondá, hogy el fog menni, tovább csakugyan nem maradhat, ha szavainak hitelességét tökéletesen kompromittálni nem akarja. Este tehát kijelenté bátyja előtt, de úgy, hogy melleleg a többiek is hallhatták, hogy holnap reggel csakugyan utra kel, csak egy evező legényt visz el magával.

Garanvölgyi azt mondta rá, hogy jó lesz, majd süttet neki az utra pogácsát.

Reggel fel is neszegett jókor Aladár; térképeit, műszereit összekapcsolta, uti köpenyét nagy

ostentatíóval kiporoltatá, mire az az öreg ur előjött szobájából s tréfásan szólítá meg.

- Hát indulsz már? No kész számodra a pogácsa.
- Köszönöm. Csak Ankerschmidtéktől veszek néhány szóval bucsut.
- Jól teszed; azután is rá érsz tőlem.

Aladár alkalmasint eltéveszté az ajtót, mert azt a nagy vétséget követé el, hogy Ankerschmidt helyett előbb leányához lépett be, a mi nem úgy illett volna világi szokás szerint. Bizonyos volt felőle, hogy Erzsike már rég kész a toilettjével.

-114-

A leányka nem tudta elrejteni arcán, hogy várt reá.

- Kegyed tehát már indul? szólt jobbját az ifju elé nyujtva.
- Rég itt vagyok már.
- Hiszen itthon van.
- Oh nem, ez nagybátyám háza; ő pedig már csaknem kerget. Nem szereti a henye embert.
- Ez a ház most nemcsak nagybátyjáé, ez a ház most a mienk is. Igaz ez, vagy nem?
- Igaz.
- Akkor én valamit kérnék öntől, de ne tartson érte nagyon vakmerőnek.
- Parancsoljon velem.

- Hiszen ha parancsolhatnék, akkor nem kérnék; oh én kegyetlen vagyok ahhoz, a kinek parancsolhatok: - az nem önnek való. Én csak kérek, folyamodom, mint panasztevő jobbágy: ön kihallgat és kegyeskedik tekintetbe venni.

- Alá van írva in bianco. Mi az?

Erzsike most elereszté Aladár kezét, s hátrahuzta magát félénken, mintha attól tartana, hogy kérelmének az a színe lehet, hogy az „erőszakos körülmény“ek között adatott meg.

-115-

- Arra akartam önt kérni, hogy - maradjon itt még egy nap.

Erre pedig Aladárt nem nagyon kelle biztatni.

- Mondtam, hogy látatlanul alá van írva: - maradok.

- Ah, szólt a leányka, örülve a jó kezdetnek, s most már azon tűzben játszottak szemei, a minek ragyogása tul tesz minden gyémánton. Most már bánom, hogy nem kértem - egy hetet.

- Jó, szólt Aladár. Tehát itt maradok egy hétig.

- Ha én azt tudtam volna, hogy ön ily nagylelkű kedélyhangulatban van, azon kellett volna kezdenem, hogy maradjon itt egy hónapig.

Már itt Aladár érezte, hogy a kémjáratból eldöntő ütközetbe jutott s nem parancsolt hangjának hazug közönyt többé, hanem engedte azt olyan melegen szólni, a mint szívéből eredetileg fakadt.

- Itt maradok hát egy hónapig - kettőig, egy évig.

A leányka szavába vágott, könnyező szemmel lépve egyszerre hozzá, s megragadva két kezével az ifju kezét.

- Maradjon ön itt örökre!...

- ... Bizony örökre: viszonzá Aladár kebléhez ölelve gyengéden a kedves gyermeket.

-116-

A lányka még kezében tartá Aladár jobbát, midőn az ifju őt magához ölelte; azonban hirtelen kisiklott öleléséből, s mielőtt Aladár sejtette volna gondolatát, félig lehajolva, félig magához emelve, megcsókolá kedvese kezét, szemérmesen susogva: „é n u r a m.“

Tehette már azután Aladár, hogy visszacsókolja a kedves gyermek kezét - mind a kettőt - százsor egymásután: nem hozhatta azzal helyre, hogy egy nőnek megengedte kezét csókolni, a ki szeret, imád, tisztel végnélkül, megmérhetlenül; s kit mind ezért - előre bocsánatot kér.

- Jőjjön, jőjjön! szólt Erzsike karját Aladáréba fonva; s átvitte őt magával atyja szobájába.

Az öreg Ankerschmidt, ki ha szavakat nem, de hangokat hallott ajtaján keresztül, nem volt meglepetve, midőn leánya Aladár karján lépett be hozzá.

- Nézd, atyám; szólt a gyermek: - én megkértem őt, s ő elvesz engem.

- Ezt gondoltam, szólt az öreg, kezét nyujtva Aladár elé, s midőn ezt megfogta, magához ölelé, megcsókolá mindkét oldalról az ifju arcát, és gyöngéden sugá: „kedves fiam.“

Aladár nem szólt semmit; nem volt az az ember, a ki gondolatait fennhangon árulja, de gondolt arra, hogy ez embernek nagy joga van őt fiának nevezni, mert a bevégzett élet után ő adta neki az újra kezdetet.

-117-

És ez a másik élet – jól kezdődik.

A politikai látkör czudar, a közélet szomoru; boldogság van ilyenkor ott, a hol egy édes női szellem mindent megaranyozó büvköre kis világot képez a nagy világban s feledteti, hogy micsoda szerencsétlen planétán élünk?

Sok szép van az életben, a miről még nem irtak vezérczikkeket.

Aladár egészen ott felejtette magát Ankerschmidt szobájában; nem is csoda: hiszen mennyi ujat, mennyi megbámulni valót talált ez új világban! Lehetséges-e, hogy ily piczi parányi kezek legyenek a világon; s ezek a láthatatlan tündéri ujjacskák birjanak erővel belenyúlni a sors érzégszövetébe; onnan kihuzni egy összemorzoltatásra szánt halandót? Lehetséges-e, hogy ily átlátszó szemek legyenek a világon, miken a fényes léleknek minden tündöklő gondolatja keresztül olvasható? Lehetséges-e, hogy egyetlen egy angyal magával hozza le az égből az egész mennyországot?

És ha e némán is beszédes ajkakra tekinte Aladár, és arra gondolt, hogy e tündérvilági bársony csókja az ő munkától barnult kezét érinté, akkor erős fogadást kelle tennie magában, hogy hosszú évek sora egyenliten ki e nagy tartozást. Mert egy nő csókja a szerető kezén éktelen mennyiségű nagy adósság!

-118-

Az öreg Garanvölgyi megsokalta utoljára, hogy öcsce olyan sokáig bucsuzik Ankerschmidtéktől, mert bizony egy pár óra is elmúlt már azóta, hogy tőle eltávozott, s utoljára rá vette magát, hogy maga is átmenjen vendégeihez.

Ő Ankerschmidt szobájába lépett be, s elmosolyodott, midőn ugyanott Aladárt Erzsike mellett látta ülni; kinek Ankerschmidt épen akkor magyarázta tréfás komolysággal, mennyire hasonlít a házasság a várfofogsághoz; a mit persze ő maga sem hitt, de neki sem hitt el senki.

Garanvölgyi tréfásan interpellálta Aladárt, mintha nem értené a dolgot.

- Csónakod készen áll...

- Már nem megyek sehova, szólt Aladár, bátyja elé vezetve piruló kedvesét.

- Mi itt marasztottuk őt – minálunk: szólt Erzsike, vőlegényéhez simulva szerelmesen.

- Pedig én már ide hozattam csónakodat – a folyosóra: szólt jószivű sarcasmussal az öreg.

Ankerschmidt felkaczagott rá.

- A folyosóra a csónakot!

- Tudtam én, hogy ez lesz a vége, szólt az öreg. Erről a házasságról elmondhatjuk, hogy nemcsak az „ég” akarta, hanem még a „viz” is így akarta. Jövőre azonban öcsém uram hiúságát erősen hűteni fogja az a gondolat, hogy nem tudott másutt feleségre szert tenni, mint egy pusztaszigeten, a hol rajta kívül nem volt házasulandó férfi.

-119-

- Au contraire! ellenkezék nevetve Ankerschmidt; leányom asszony lesz az, ki magának szemére veheti, hogy nem tudott másként férjhez menni, mint hogy egy halálra ítélt rabot váltott meg kezével, mint valami francia regényben olvastam valaha.

A két kigunyolt szerető pedig e keresztűz közepett olyan boldognak érzé magát, egymást átölelve.

Ez ábrándos jelenetet Kampós uram érkezése szakítá félbe, ki nem találva a többi szobákban senkit s azt hallva, hogy az urak mind Ankerschmidtéknél vannak, nagy robajjal jött, s azon hirrel botlott be, hogy a víz reggeltől fogva egy lányit apadt.

- Nem bánom én már, szólt Aladár, ki a zajra eléje sietett, ha egészen elapad is.

- Nem „bánja?” szólt elbámulva Kampós uram; hanem aztán egyszerre vége lett a bámulatának, a mint Erzsike jó kedvűen kaczagva tette kezét Aladár vállára s arczával oda feküdt kedvese karjára. – Most derült fel egyszerre a derék férfiú agyában! – Áh há! hát azért haragudott a tens ur, mikor tegnap előtt azt mondtam, hogy a víz apad. No ez...

-120-

De többet nem mondott szóval, hanem véleményét, mint erélyes hazafihoz illik, tettekben akará nyilvánítani, ugyanis azon törekvéssel járult urfia menyasszonyához, hogy annak most mindjárt kezet csókol; de azt Erzsike semmikép nem engedte megtörténni, akint hiúsítva meg a merényt, hogy mind két kezét eldugta Aladár karja alá s nagy leczkét tartott igen komolyan Kampós uramnak arról, hogy azt csak igen igen nagy és hatalmas urak engedhetik meg igen igen alárendelt szolgálóknak, hogy nekik kezet csókoljanak.

Aladár szerette volna a kedves tüneményt belélekezni, és viselni magában, mint lelket!

Annyi változást azonban még is okozott a kedélyekben Kampós uram hirhozása, hogy mindenkit a szabadba készíté a vágy, a vész apadását megtekinteni.

Az ár még mindig tenger volt körül, de már nem hullámozott; oly sik volt, mint a tükör.

- Menjünk csónakázni: indítványozá Garanvölgyi. Mienk ez a víz!

Az indítvány általános pártolásra talált. Aladár lélekvesztőjét is a vízre tették, abba ő maga ült, Erzsikét, mint könnyű bokrétát emelve át átellenesének. A csónakban Kampós uram és a két öreg

ur foglaltak helyet. A lélekvesztőt előre ereszték, s Kampós uramnak becsületszavát vették, hogy nem fordítja fel a csónakot.

-121-

- Merre evezzünk? kérdezé Aladár.

- A régi kastély felé: válaszolt Garanvölgyi.

Aladár igen rosszul tudott irányt tartani ma, és igen igen lassan evezett; hiszen nem is tehetett másképp, mikor maga előtt látta azt két szemet, a mikbe nézni élet és álom együtt.

XVI. Az ócska ház.

-122-

Hja biz az ócska kastély még most is áll.

A tetejével ugyan nem bánt irgalmasan az idő, de alapjai nem engedik magukat megrendíteni.

Pedig azt beszélnek már róla, hogy összevissza van furdalva patkánylyukaktól, elkorhadtak téglái, gerendáit megőrölte a szuh; csak egy jóra való zivatar kell neki, hogy halomra omoljon s megadja magát a mulandóságnak: és ime, az új építmény hamarabb összeroskadt s az ócska ház még most is daczol az elemekkel, tanusagot téve róla, hogy a hajdankor emberei nem úgy építettek, hogy csak „tessék-lássék.”

Garanvölgyi fölnyitá a rozsdás lakatokat s bebocsátá vendégeit a kastély tornáczába, melyről már akkor lefutott az apadó ár, vékony iszapréteget hagyva maga után.

- Kedves nász uram; szólt Garanvölgyi, midőn az emlékezetes szobába értek, melyben Bräuhäusel ur Aladár arczképét meglelé: évek előtt ön ezt a kastélyt megakarta tőlem venni, minthogy utjában volt; akkor azt mondtam, hogy nincsen ára. Most már engedékenyebb vagyok. Árát szabhatom. Oda adom e kastélyt - s az ára, mint a népdal mondja: „egy kemencze kalács s egy szép leány.”

-123-

- Meg van adva! szólt kedélyesen kaczagva Ankerschmidt, s a két öreg ur hosszú kézszorítással erősíté meg az alkat,

- E kastélyra önnek lesz egy kis szüksége most; mert addig, a míg uri kastélyát fölépíteti, összeszorítkozhatik benne s innen legalább szeme láttára vezetheti az építkezést.

- Én nem azt gondoltam. Az összedült kastély helyébe én másikat nem építetek: - őszintén beszélek. Engem ez árviz százezer forinttal szegényebbé tett. Eddig gazdálkodásom mellett tőkepenzes is voltam; vagyonom egy része státuspapirokban feküdt: azokat most kénytelen vagyok vásárra vinni, s a gazdálkodást kezdeni ott, a hol szomszédaim; megfogni az ekeszarvát. Miután ön e kastélyt birtokomba bocsátá, én ezt fogom felépíttetni, új tetőt rá, új pallókat, szőnyegetek belé, az ablakokat kissé magasabbra s itt fogunk együtt lakni az én kedves fiammal.

- Ohó, lovag uram! szólt Garanvölgyi; ebből az sül ki, hogy ön a házat is megakarja kapni, meg az árát is magánál tartani. Én a házat „szép leányért” adtam. Következőleg a fiamuram és menyemasszony én nálam fognak lakni.

-124-

- Ah uram; ön azt akarja, hogy én leányomtól megváljak, mikor senkim sincs kivüle.

- Hát nekem van Aladáron kívül valakim?

- De ön már próbálta őt nélkülözni, sokáig távol volt.

- Annyival több ok, hogy már most nálam legyen.

- Lássá ön, szólt Ankerschmidt, kérésre fordítva a dolgot; ön jó gazda; én pedig semmihez sem értek. Szükségem van valakire, a ki gazdaságomra felügyeljen.

- Inkább odaadom Kampóst.

Kampós uram sietett e szóra protestálni, hogy de a tens urtól, ha kiverik sem megy sehova, még a muszkacsászárhoz sem.

- De hiszen közel fogunk lakni. Kegyed minden perczben átjöhet hozzánk.

- Feledi ön, hogy nekem fogadásom tartja, a míg Magyarországon más világ nem lesz, ki nem menni a házból.

- Ah, de e fogadás már meg van törve e perczben, hisz ön ime itt van!

- Az igaz, mert csak azt fogadtam, hogy ki nem megyek, ki nem kocsizom, ki nem lovagolok házamból, de azt nem fogadtam, hogy ki nem csónakázom. Már pedig ez a viz holnap után nem lesz itt többé, s én ismét magányomba vagyok zárva. Ebből már most ön világosan láthatja, hogy nekem előnyöm van ön felett azt követelni, hogy az ifju pár az én házában legyen otthon.

-125-

Ankerschmidt még nem adta fel a partiet.

- Táblabíró ur! ön alkotmányos ember; tudja azt, hogy semmit rólunk, nélkülünk! Mi az érdekelt felek nélkül határozunk. Helyes-e ez?

- Igaza van. Ők adjanak véleményt.

- De hátha nem egyeznek meg? Ha egyik ide, másik oda szavaz?

- Akkor „accessorium sequitur suum principale,” a férj a fő, a nő „elhagyja apját s követi férjét,” ezt mondja az írás.

- Oh nem! A „votum Minervae” asszonyi szavazat, és az dönt.

A két öreg ur a nagy disputában a szobákon végig járva, észre sem vevé, hogy az érdekelt fél hátramaradt amaz emlékezetes szobában.

A szekrényke, mit a bíróság vizsgálata után ismét visszaszolgáltattak, most is ott állt az íróasztalon. Erzsike rögtön ráismert arra, s arra vezeté Aladár figyelmét.

- Nézze ön, ez azon szekrényke, mely miatt hivatalos kutatás volt e kastélyban, ezt foglalták el a bölcs urak.

- Ugy látszik, nem nyertek vele semmit, mert visszaadták.

- Nem találtak benne mást, mint egy csomó szerelmes levelet, a mik önhöz voltak írva.

- Ah!

- Én kíváncsi voltam egyet elolvasni belőlük. Nem haragszik érte?

- Nem érdekelnek. (Aladár nem gondolt egyebet, mint hogy Pajtayné hiábavalóságai lehetnek azok a régi időkben).

- Pedig az sok érzéssel volt írva. A ki azt írta, az önt nagyon, de nagyon szerette.

- De talán nagyon régen lehetett az.

- Sőt még most is nagyon szereti.

- Azt mondani könnyű.

- Ne hirtelenkedjék! A ki önhöz azon leveleket írta, az önnek kedvesebb még, mint én.

Aladár nyugodtan tette szívére kezét: „az én lelkem nem tud arról semmit.” (Azt gondolta mindig, hogy asszonyról van szó).

- De ha mégis e levelek olvasása után bebizonyodnék ön előtt, hogy ezeknek írója méltó volt arra, hogy ön őt szeresse; akkor is elhagyná-e őt én értem?

Lehetett-e e kérdésre más tenni Aladárnak, mint a kérdező kezét szívéhez szoritani s e szívére tett ereklére esküdni, fogadni, hogy elhagyna ő érte mindent, mindent, még ha élete hozzá volna is nőve.

Ez alatt visszaérkeztek az öreg urak.

- Kedves bácsi, jőjjön ide; szólt enyelgő mosolygással Erzsike Garanvölgyihez, s legyen tanuja annak, a mit Aladár e perczben nekem fogadott.

- Nos, mi az?

- Hogy ő azt, ki e szekrénykében foglalt szerelmes leveleket írta, én értem el fogja hagyni.

Garanvölgyi meglepetve fordult Aladárhoz:

- S te megigérted azt?

Aladár patheticus arcczal készült felelni, a mit Garanvölgyi nem állhatott tovább, hanem vállára téve kezét, elnevette magát:

- No akkor öcsém; vigyázz magadra ezzel az oldalbordával, mert ebben mesterünkre találtunk mind a ketten.

Azzal elővéve az óra lánczára csatolt kulcsot s kinyitá vele a szekrénykét, melynek felső lapja Aladár arczképe volt, és alatta a levelek.

- Ezeket én irtam hozzád.

Aladár azt akarta válaszolni, hogy akkor ezek nem szerelmes levelek, de a mint az elsőt félig elolvasá, nem tehette ezt az ellenvetést; egy fájó, szerető szív sorai voltak azok; nem lehetett ebben ellentmondani.

Erzsike, a diadal első perczében, pajkos kaczagással tanusítá jó kedvét, hanem a mint látta, hogy telnek meg Aladár szemei könnyel, egyszerre heves zokogásra változott jó kedve; oda borult Garanvölgyi keblére és bocsánatot kért tőle százszor, ezerszer; hiszen annyiszor vétett ellene!

Aladár az első levél olvasta után némán szoritá meg nagybátyja kezét; ki az érzékeny jelenetnek azzal vetett véget, hogy „ugy-e öcsém, milyen bolond az ember, mikor maga van.”

XVII. Különös pöreset.

Hetek multak el ezután; az árviz lassanként visszatért medrébe; először általános iszap lett belőle, azután apró halastavacsákak itt amott a termő földek közepén, miket majd csak a harmadik nyár fog tökéletesen kiszáritani; pusztulás, romlás képe mindenfelé, a mire utoljára undorral néz már az ember, mikor restell rajta sopánkodni.

Még sokáig nehéz volt egyik faluból a másikba menni a megromlott utak miatt, mikről a hidakat mind elhordta a víz; és Ankerschmidt nem sietett Bräuhäusel urnak a „fekete levest” csinálni.

- Ha ez az árviz nem lett volna, soha se kerültünk volna össze.

Nem törődött ő most egyébbel, mint hogy leánya boldog fog lenni; az első vasárnap mindjárt kihirdették a házasulandó párt, s öröm volt az öregeknek a fiatalokban újra élni.

Annálfogva Ankerschmidt egyenkint kibontogató a zsebkendőjére kötözött bogokat, ez Grisáknak, ez Bräuhäuselnek, ez Mikucseknek szól. Csak a negyedik marad meg: ez Aladárt illeti; de hisz azon sincs már mit tartogatni tovább. Tudnak mindent. -130-

Nem sokára kapott is egy levelet doctor Grisáktól, melyben az érdeemes férfiú nagy prosopopoeiával előadja, mily szigorú vizsgálat tartatik illető helyeken a felett, hogy kinek hibája vagy vétsége okozta e több millióra menő kárt; a bünös példásan fog lakolni. Az eddigi nyomozásokból azonban az tűnik ki, hogy „egy kis félreértés” okozta az egészet, mely Mikucsek uralmát történt; ki rosszul értette át megbízatását; azután az ő utasításait is rosszul értették meg; tévedés volt az egész; a mi annyival világosabb fog lenni, mivel Mikucsek ur időközben Gallicziába tevődött át, s hogy confrontáltathassék, elébb a külön helytartóságok útján a miniszteriumot kell megkeresni, és végtére, ha hibásnak találatnék is, mit nyernének vele a károsultak? testén, lelkén, meg az esernyőjén kívül semmije a földön; majd kiheveri ezt is az ország, mint mást, stb. stb.

Ankerschmidt azt mondta rá, hogy igaza van, biz azzal kár is volna már a papirost fogyasztani, hogy honnan eredt a szerencsétlenség? elég hogy megvan.

Hanem e közben valami történt, a mit doktor Grisák nem tudott. -131-

Mikucsek ur csakugyan jegyet váltott a postakocsira Lembergig; hanem a mint a kocsiforrónál a lejtőn fölfelé csendesesen haladt éjszaka: egy lövés történt az ablakon keresztül, oly közlőről, hogy a lőpor füstje egészen megfogta az üveget, a golyó egy kis gömbölyű lyukat ütött rajta, mintha csak papír lett volna. Négyen ültek a kocsiban; s a négy közül Mikucsekot találta a lövés; - rögtön halva maradt.

A gyilkos, kinek a kocsifelhágóján kellett tenni a lövést, rögtön úgy eltűnt, hogy nyomára nem lehetett akadni; e körülmény miatt a kassai törvényszék a postakocsist és kalauzt fogatta el, mint közvetlenül gyanúval terhelteket.

Erre azután egy sz...i földész jelenté föl magát a törvényszéknél, hogy ne üldözzenek semmi ártatlant: a gyilkos ő volt.

Elmondta, hogy boszúból tevő a gyilkosságot, hogy erre készült; leírta körülményesen, hogyan történt; mint lesett rá a postakocsira sötét éjjel, hogy hágott föl a hintó lépcsőjére, hova hajította el a pisztolyt, hol huzódott meg az árokban? Teljesebb vallomást kívánni sem lehetett. Bizton kimondhatta rá minden bíró a halált.

Azonban ugyanakkor, ugyanazon napon egy másik sz...i földész meg a miskolci törvényszék előtt jelent meg s ugyanazt a történetet saját magával ugyanazon szavakkal mondá el; azt állítva, hogy ő volt a gyilkos. -132-

Az egyik följelentett neve volt Bárd Péter, a másiké Bárd Pál: testvérek voltak.

De már most melyik volt hát az igazi gyilkos?

A törvényszék szembesíté mind a kettőt; mind a ketten álltak ellébbeni vallomásuk mellett.

Ha kérdés tőlük, miért állítja a másik ok nélkül, hogy ő követte el a bűnt? az volt kölcsönösen a feleletük, hogy a másik testvér saját magát akarja feláldozni, hogy testvérét megmentse.

Az kétségtelen volt, hogy egyik a valóságos gyilkos, de az is kétségtelen volt, hogy a másik meg nem az.

Valakit el kelle itélni, s valakit fölmenteni; csak azt nem leheté földeríteni, hogy kit?

Mikor szembeállt a két testvér, olyan érzékenyen tudta egymást kérni, hogy mondjon le szándékáról, minek vállal magára olyan vétket, a mit nem követett el? Majd meg vitatkozni kezdtek, egymás keresztkérdésekkel faggatták: hogyan volt ez, hogy történt ez? de mind abból csak az derült ki, hogy a körülményeket egyik a másiknak elmondhatta, s azért tudja oly pontosan mind a kettő.

Végre Bárd Péter, hogy a bírakat meggyőzze, az utoljára tartogatott eszközhöz folyamodék: azt mondta, hogy neki terhelő tanúi vannak; Ankerschmidt lovag és Garanvölgyi Aladár urak; azok bizonyítani fognak a mellett, hogy neki kell a gyilkosnak lenni.

A törvényszék felhivatá a két urat, kik épen nem tudták elgondolni, hogy kerül az ő tanuskodásuk e criminalitásba?

Bárd Péter azt kérdé, midőn tanuival szembesíték.

- Emlékeznek-e uraim; mikor a tiszai gátnál virrasztottak éjszaka, hogy egy csónakos jött el előttük, a kivel szóba eredtek.

- Az én voltam! vágott bele Bárd Pál.

- Te voltál? szólt fejcsóválva Péter; még ez is te akarnál lenni? Hát ha te voltál, mond meg, hogy mit beszélt ez a csónakos ott az uraknak.

- Hát én hoztam hirül, hogy a d..i gát át van törve; s én mondtam, hogy valaki meg fog halni.

- Akkor ott hallgatóztál valahol; mert a csónakos én voltam.

- Vagy pedig te hallgatóztál, s én voltam a csónakon.

- De uraim! kiálta fel kétségbeesetten Péter, én esküszöm, hogy én voltam a csónakon.

- Én is esküszöm.

Sem Ankerschmidt, sem Aladár nem tudott bővebb felvilágosítást adni; sötét volt, mikor az emberrel beszéltek; arcát sem vehették ki, a mondott szavakat pedig mind a kettő egyforma hűséggel tudta ismételni. Egyiknek bizonyosan a gáton kellett akkor lennie. De hogy melyik volt? az csakugyan nem tűnt ki.

A törvényszék kénytelen volt őket újra visszakisértetni börtönükbe.

Mikor elvitték őket kétfelé; Bárd Péter felemelte lánczos kezét s ujjával gyöngéden megfenyegetve testvérét; elkeserült hangon mondá hozzá:

- Bátyám, bátyám! te csak azon vagy, hogy magadat elöld miattam; de meglásd, hogy semmi sem lesz belőle.

Este írószereket kért Bárd Péter, mint mondá, a törvényszék elnökének akar fontos felfedezést tenni. Adtak neki.

Reggel aztán ott találták az ajtókilincsre felakasztva nyakkendőjénél fogva.

Az asztalon hagyott levélben ez volt írva.

„Méltóságos uraim?

Azt mondják, hogy a mely tanuvalomásra halál következik; az olyan erős, mintha megesküdtek volna rá: én tehát meghalok és vallomásomat megerősítem; magam voltam a gyilkos, testvérem ártatlan. Bárd Péter.“

A törvényszéknek nem maradt más feladata, mint elfogadni a bevégzett tényt. A ki meghalt, az volt a bűnös, a ki megélt, az az ártatlan.

Ez értelemben adatott ki az ítélet. Igazságos volt-e? azt egyedül a sziveket látó ur tudja.

Bárd Pál, mikor meghallotta öcsöce halálát, s saját fölmentését, könyezve mondá, hogy pedig még sem ő volt a gyilkos.

Hanem ilyen bolondokat beszélni egyszer mindenkorra megtiltatott neki két havi büntetés terhe alatt. Ha azt akarja, hogy be ne csukják, hát ismerje el, hogy ártatlan.

Beszélték aztán egyideig azt is, hogy a börtönben öngyilkossá lett Péter ugyan az volt, a ki egy időben Szemes Gyurka név alatt annyi csinyt követett el. Onnan hitték, mert e halál után Szemes Gyurkáról többé semmit sem lehetett hallani.

Ki tudja ezt is? ilyen monda mindig van elég.

XVIII.

Egy kis tréfa a Cabinet noirban.

Pajtayné ez idő szerint Bécsben lakott. Mindjárt Aladár szabaddáléte után elköltözött Pestről, hogy magát minden alkalmatlanságtól megszabadítsa.

Bécsben egy rövid év alatt megtanult két dolgot.

Először azt, hogy a börzén spekulálni csak ahoz értő embereknek való. Dilettánsok itt rosszul járnak. Mikor Magyarországtól megvált, minden ingatlan birtokát pénzzé tette, s elbizott könnyelműséggel mondá, hogy erre a szegény országra többé semmi gondja; ezentul, mint

tőkepénzes fog élni.

A bekövetkezett időszak pedig különösen alkalmas volt arra, hogy valakit, a ki azt hiszi, hogy pénze van, becsaljon abba az iskolába, a hol megtanítják rá, hogy de bizony nincs.

Egy év alatt az ügyetlen spekulációk oda vitték (persze mindig roszkor ugrott át hol a haussera, hol a baissere) hogy vagyonának csak töredékeit menthette meg a csalóka tengerből.

-137-

Másik dolog, a mit megtanult az, hogy meg lett koru politikusoknak ugyan lehet és néha jutalmas is elébbi pályájukkal végleg szakítani; de hölgyre nézve a harmincz éven tuli korszakban már erősen koczkázott vállalat a korábbi ismeretségeket mind desavouálni, mert már ekkor az új párt alakítás erősen megnehezül.

Ily tapasztalások után nincs jobb tanács, mint „vissza ismét, az imádott hazának szentelni életünk pillanatjait.”

Tudnivaló, hogy a jó bolond magyar egy megtérő eltévelyedettnak jobban örül, hogy sem mint kilenczven kilencz igaznak, a kik soha sem tévedtenek.

Tehát egy szép napon elhatározá magában a szivdus honleány (a hogy őt a báli referensek szokták czimezni), hogy a fürdői idényt Balaton-Füreden fogja tölteni.

Ez igen jó ürügy belekötni ismét az imádott hazába. Az embernek betegsége van, a a mit a világ minden fürdője meg nem gyógyíthat, egyedül Balaton-Füred. Az ember nem játszsza azért a bánbánó megtérőt; csupán ásványos vízre volt szüksége, azért került vissza; az alatt aztán, míg az ember az Anna-báli kurán keresztül esik, hozzá szoknak a látásához; a régi imádók megjelennek, azokat ismét lábaihoz fűzi, a fürdő-idény végén könyörögni fognak, hogy ne menjen vissza Bécsbe; annyi sziv marasztásának meghódolni asszonyi-erény: tán valami liaison is megerősül, s akkor azután meghozza az ember „szerelmének“ azt az „áldozatot,” hogy ismét itt marad ebben a kiállhatatlan országban.

-138-

Ez idáig jól van, hanem erről már most eleve értesíteni kell az illetőket, hogy a megjelenés napján Füreden ők is ott legyenek. Ez pedig nem kerül egyébbe, mint mindegyiket tudósítani egy levélkében; és kifejezni találkozási ohaját.

Férfiak rendesen igen nehezen veszik rá magukat, hogy ilyen tárgyban irjanak; asszonyoknál az valódi élvezet.

Corinna reggeltől estig mindig irt, s csak akkor lett készen leveleivel.

Maga is meg volt magával elégedve, midőn azokat végig olvasta.

Nro 1 szólt a falusi földesurnak.

„Kedves barátom.

Orvosaim rendeletéből az idényt B.-Füreden fogom tölteni. Azért is szeretem inkább e fürdőt, mert olcsóbb, mint a külföldiek, s én nagyon megnézem, hogy hova teszem a pénzt. Ott az ember bárminő toilettben járhat; a fesztelen magyar kedély nem itéli meg érte, míg Ischlben herczegnőkkel kénytelen versenyezni. Ha önt ott találnám, nagy vigaszomra szolgálna; tudja ön, mennyire unom a mai fiatalság mesterkélts fellengzését; rettegek, ha az a szegény poéta, a ki Szellemfi név alatt úgy felszokott dicsérni a divatlapokban, ott talál lenni. Mennyit neveltünk együtt a jámbor verseményein; „együtt!“ de „külön“ megszökném előlük. Azért jójjön ön, ha lehet, s legyen oltalmazóm.

-139-

Corinna.”

A nro 2 szólt annak a bizonyos poétának.

„Kedves Szellemfim.

Orvosaim azt állítják, hogy mellemben a baj, melyet csak a balatoni lég orvosolhat meg. Igazuk van, mellemben a baj: szivemben, s azt csak forrón imádott hazám lege gyógyíthatja meg. Azóta nincs nyugtom, nincs örömem, hogy egyesek ármánya s az üldöző sors hazámat elhagyni kényszerítének; s nem vágyom egyéb után, minthogy poraim egykor hazám földében nyugodjanak. Nagy vigasztalásomra lenne, ha önt is ott találnám. Ez annyival inkább szeretném, mert Grisák is ott lesz, mint biztosan tudom, az az ember, kit én nem kevésbé gyűlölök, mint ön, s kinek tolakodásától az ön lovagiassága képes leend engemet megmenteni. Halámra számolhat. Sokszor gondoltam önre, sokszor álmodtam: ezuttal tán nem lesz álom.

Corinna.”

A nro 3 németül volt irva dr. Grisáknak.

„Kedves barátom.

Orvosaim tanácsából Balaton-Füredre megyek; az nem messze van Pesttől; ha időt vehet magának, látogasson ott meg. Nevezetes ügyekről kell önnel beszélnem, miket önnek el kell vállalnia, s azután, ha kegyednek is találna valami processusa lenni, cserében én is elvállalom az ügyvédséget. Azt tudni fogja ön, hogy Garánvölgyi Aladással rég szakítottam, most tudatom, hogy a táblabírónak is kiadtam az utat. Jójjön, ha csak lehet, legalább lesz kivel társalkodnom; mert egy év alatt csaknem egészen elfelejtettem már magyarul.

-140-

A 4-ik szám alatti iratott Ankerschmidt lovagnak.

„Kedves barátom.

Szivem mélyéből osztom azon gyászt, melyet az ég az ön családjára mért; engedje, hogy egy őszinte, régi barátnéja könyeit az önével egyesítse. Hisz, ki érezhetné annak fájalmát, ki családja legkedvesebb tagját elveszíté, mint az, ki maga is mindent veszített és mindenről lemondott. De a boldogtalanságok érintkezésében is van valami boldogság. Ha ön üldözni akarja azon embert, ki önnek keblén ilyen sebet ütött, én megmondhatom, hogy hol van? Ha találkozni kívánna ön velem, e hó folytán Balaton-Füreden leszek; hova orvosaim küldenek. Sok mondani valóm van, a mikből ön látni fogja, hogy van egy barátnéja a távolban, ki mindennap önről gondolkozik.

Pajtayné.“

Az ötödik végre szólt Aladárnak.

-141-

Tudni kell pedig, hogy azután nagyon ne csodálkozzunk, mikép Pajtayné már hallotta említetteti Grisáktól, hogy Aladár vissza fogja kapni jószágait.

Tehát e szerint.

„Kedves Aladár!

Vannak az életben félreértések, miket csak a halál derít fel. Az én életem is egy ily talány, melynek megfejtésére hogy ön gondot nem fordított, az lesz az én halálom. A külszin, a látszat sokaknak megásta már sirját, kik leszálltak oda, a nélkül, hogy megértettek volna. Ön férfi, ön heves vérü, én nő vagyok és gyöngye, azért hozzám jobban illik, hogy megalázzam ön előtt magamat, s azon jelenet után, mely bennünket elválasztott, kimondjam e szót: „bocsánat.“ Ha tudná ön: titokban mit szenvedett önért e sziv, mit gondolt önért e lélek, mit tettek önért e kezek! De nem, ne tudja ön azt meg soha. Az idén Balaton-Füreden leszek; ha egy perczre megjelenne ön ott, még egyszer láthatná azt a nőt, ki ide jött - az ön közelébe - meghalni - és elfelejtetni; s kinek egyedüli óhajta az, hogy egykor ön meg fog állani elhagyott sirja előtt, s azt fogja rebegni: „e szegény nőnek, ott a porban, én megbocsátok.“

Corinna.“

Igy ni! Ez is jól ütött ki.

Már most csak arra kell ügyelni, hogy mindegyik levél a neki szánt boritékba jusson; nehogy valami tévedés történjék, mint ezt már vig játékokban látta az ember; a hol valaki a leveleket, meg a boritékokat elcserélte. Az szép lenne, ha például, minden ember a másiknak szóló levelet kapná meg.

-142-

Azért is Corinna oly óvatos volt, hogy a levélboritékokra előre mind ráírta a czimeket, s aztán jól megnézte, melyik levelet melyikbe teszi? hogy egy se tévedjen máshová. Kétszer is kivette némelyiket, hogy meggyőződjék, nem cserélte-e el? azután rögtön saját maga lepecsételé azokat, s meg lehetett felőle győződve, hogy semmi tévedés nem történt az osztályozásban.

Még arra is óvatos volt, hogy saját maga bérkocsit hozatva vivé fel a postára a leveleket s maga bocsátotta be azokat a gyűjtő szekrénybe. S azzal, mint ki dolgait legjobban rendezé, nyugodtan tért haza: levelei jó utban vannak.

De hátra volt még a „cabinet noir.“

Öt levél, mely egyszerre csuszik a ládába, hasonló kéz vonásaival czimzetén, s hozzá még oly gyanut gerjesztő czimekkel, mint egy elitelt s megkegyelmezett forradalmi főnök, egy régi császári főtitkár, most magyar földesur; egy ügyvéd, egy journalista, s egy zugolódo táblabíró, akárki előtt is szemet fogna szurni. Nevelné a gyanut még az, hogy e levelek mind Bécsben keltek s Magyarországra szólnak. Az ilyen gyanus közlemények tartalmát csakugyan érdekében áll a státusnak megismerni, mert ez legalább is valami összeesküvés elágazó fonalaira fog vezetni.

-143-

A cabinet noir már tudjuk, hogy micsoda intézmény?

Straff ur, kárbavesztett házassága után, ismét visszakerült oda.

Az embernek, hiába, élni kell! Ez a mai kor jelszava.

Egyikünk így szerzi a kenyeret, másikunk amugy; szégyen csak az éhenhalás.

Aztán ha az ember utcasepréssel keresi a kenyerét, akkor besározza a ruháit s annálfogva komisz ember; míg ha csak a jellemét sározza be, azért lehet gavallér és gentleman.

Tehát Straff ur, régi ismerősünk, ott ül az öt levél előtt. Gyakorlott szeme a kéz vonásain megismeri azoknak íróját. Valaha hozzá is érkeztek levelek ily kézírással. Mikor még azok írójának szüksége volt a titkokra, mikért Straff ur magát külön is megfizetteté.

Azonban az ő dolga vizsgálni és értesíteni, tehát szóljanak a lezárt ajkak.

Straff urnak igen jó mulatság volt e levelek végigbetüzése.

Nagyokat nevetett magában. Szokása volt csak olyankor nevetni, mikor egyedül van, és

-144-

sohasem kinyitott szájjal; mindig csak az orrán keresztül.

Szegény bolondok! Hogy engedik magukat lóvá tétetni! mindenkinek inylése szerint választja a tálalást; s mindegyiknek „nesze semmi, fogd meg jól.“ Vagy talán szeretné valamelyiket definitive megfogni? Az is meglehet.

Utoljára jutott Straff körmei közé az Ankerschmidthez irt levél.

Mig az elébbenieket csak úgy vette, mint pokolbeli élvezetet, mely támad olyan titkok megtudásakor, a mikből az érdekelteknek veszedelme, a távol nézőknek nevetsége ígérkezik! addig az utolsó levél ördögi dühvel önté el epéjét.

„A madám még engem üldöztetni akar! Engemet talál legolcsóbb portékának, a kit a vén gyerekek játékszerül vigyen, mikor Bécsből megérkezik. Hohó asszonyom! Harapós majmot választott ki a menageriából! Ez még megkörmölheti utközben! Tehát ő elárulna engem? Velem akar versenyezni az árulkodásban? Hahaha. Hahaha. No majd meglássuk, melyikünk ért ehez a mesterséghez jobban?“

Majd meglássuk.

Straff folyvást tüszkölt és nevetett magában, a mig egy izzó lámpalemezen megszáritá a lány matricéot, mely a levelek újra lepecsételéséhez szolgált; jó tréfát gondolt ki; nagy mulatság lesz annak a vége.

-145-

Azt gondolta ki magában, hogy midőn a leveleket újra visszarakta boritékaikba, először is a táblabirónak szólót, mely Szellemfi poétát ócsárolja, az utóbbinak rendelt boritékba pecsételé le.

A journalistához intézett levelet, melyben Grisák tolakodásai ellen lovagias védelem kéretik, azt bezárta Grisák levélboritékába.

A német nyelven irt levél, melyben contestáltatik, hogy az anyanyelv elfeledése miatt óhajtandó egy idegen nyelvben jártas társalkodó jelenléte; ez a vad táblabiró levélczime alá került.

És végül Ankerschmidt és Aladár levelei egyszerűen megcseréltettek.

Ankerschmidt olvassa azt, hogy a leányával jegybenjáró ifjut, hűtlen menyasszonya, hogy iparkodik visszacsábítani; Aladár pedig mulassa magát azzal, hogy egykori menyasszonya hogy törekszik azon, miszerint valahai vőlegényének n a p á v á lehessen.

Igen tréfás gondolat volt ez!

Két héttel a levelek utbainditása után alkalmasnak vélte az időt Pajtayné a Balaton-Füredeni megjelenésre. Ezóta imádói már lesik a posta érkezését mindennap, s készen tartják a színházi vocalquartettet megérkezése estéjén adandó serenadera.

-146-

Legelsőbbben is azonban kénytelen volt azt tapasztalni, hogy a ki legkevésbé udvarias a hölgyek iránt, az az időjárás.

Azért kiállhatatlan egy ország ez; mihelyt eső esik, mindjárt sár van. Az ember Bécsben soha sem lát sarat, mindjárt feltisztogatják. Itt pedig elkezdve attól, mikor a Tigrisben felül a gyorskocsira, nem lát egyebet, mint esőcsapkodta ablakot, s azon keresztül sáros utat, sáros uton ázott szürü parasztokat s krinolintalan parasztasszonyokat, kik a felső szoknyájukat a fejükre kerítették.

Legnagyobb baj pedig az, hogy ilyen esőben az imádók, ha maguk ott várnák is a gyorskocsit a kávéház előtt, de csődületet csakugyan nem támaszthatnak a sétányon; mire a gyorskocsit meg fog érkezn, este lesz, senki sem lesz a fürdő-udvaron, mint a savanyuvizes emberek, kik akkor dugaszolják a palaczkokat.

Egészen így történt. A gyorskocsi csengős fogatának érkezési zaja alig csalt ki valakit a kávéház ajtajába; az is megsokalta az áldást, mely onnan felülről jön, s nem bátorkodott kijebb az eresznél.

A gyorskocsit fogadtatlanul gördült be a nagy Horváthház udvarára.

Ugyanott volt Pajtayné előre megrendelt szállása, a legszebb és jobb, a mi Füreden kapható; következőleg a legdrágább is.

-147-

Alig helyezé el magát szobáiba, első gondja az volt, hogy a vendégek lajstromát felkeresse.

Annyi száz nevet végig futni, nem csekély munka, s nem találni közte a keresettek közül többet egynél; nagyon szegény nyereség.

Az az egy volt Szellemfi, a rimkésztő.

A többi valjon hol késik?

Bizonyosan levelet irtak, melyben tudatják, hogy már utban vannak.

Corinna nem várhatott végig egy éjszakát ily kétségek között; még azon este fölkeresteté a posta-kiadót, hogy ha számára levelek érkeztek, adja ide mindjárt.

A füredi posta-kiadó igen jó fiu; épen táncz volt a vendéglő teremében; épen a csárdást járta,

mikor az attiláját rángatni kezdték, hogy valakinek gyors segélyre van szüksége, a ki meghal reggelig, ha netalán érkezett leveleit még ma meg nem kaphatja. A szolgálatra kész ifju, megértve a veszedelmet, nem késelt a „három a táncz“ végét abbahagyni s leszaladni a szállására, kikeresni a fiókból a Pajtayné asszonyság nevére szóló leveleket; valának pedig számszerint öten. Azzal ment megint vissza a tánczterembe.

Corinna dobogó szívvvel vevé a leveleket. Tehát mind az öt sietett válaszolni. De valjon miért a verstakács is, ha személyesen itt van? Alkalmasint a levele korábban érkezett.

Melyiket bontsa fel előbb?

Ankerschmidt irásának adott előnyt. Ez a legjobb lábon álló a partiek közül.

A mint felbontotta, nagy meglepetésére saját levelét látta abból kihullani.

Hogyan? visszaküldi a vett levelet is? Ez nagy gyöngédtelenség!

Mit irhat mellé?

„Tisztelt asszonyság!

Máskor, ha egyszerre két embernek ir kegyed levelet, vigyázzon rá, nehogy eltéveszsze a boritékokat,“

Ankerschmidt.

Egyebet semmit.

Hogy van ez? Corinna kirántá saját levelét a boritékból, melyre világosan Ankerschmidt neve volt írva s ijedten ejté ki kezéből. Ez az Aladárhoz irt szöveg volt.

Azután sebtén feltöré Aladár levelét. Abból is a hozzá intézett saját levele fordult ki, de Aladár olyan jó volt, hogy semmi kísérő észrevételt sem irt mellé.

Ez a két levél elcserélődött!

Ez már világos. Hogyan történhetett? Az megfoghatatlan. Mikor ő kétszer is megnézte, hogy jó helyre teszi-e?

Ejh? Ezek a férfiak egy faluban laknak; bizonyosan elég lovagiatlanok voltak a kapott leveleket egymásnak megmutatni; s ők maguk gondolták ki ezt a tréfát, a mivel egy nőt megsértsenek. Ez bizonyosan Aladár ötlete, mert ő gonosz szívé és gunyoros hangulatu. Tőle telhetett ki ilyen!

Ezzel megvigasztalta magát s feltöré a harmadik levelet. Ez a táblabiróé volt.

Mintha kigyó esett volna ölébe? E boritékból a doctor Grizsákhoz irt levél fordult ki. Az a levél a német szöveggel.

A táblabiró felelete massacroirozó volt. Németül felelt.

„Also gnädiger Frau; nicht mehr wajsz ungrisch. Hat vergessen Allen, vergessen Mutterzungen, Vaterlanden; ergo: mich auch sollen vergessen?“

Volt ott még több is, de az nem ide való.

Corinna az ájuláshoz volt közel.

A negyedik levél feltörésénél úgy reszketett a keze, majd elhullatá azt.

Hogy e szerint Grisák is nem neki szánt levelet kapott; az kétségtelen. S ha épen a divat uracshoz intézettet kapta, melyben róla van szó...?

A feltört levél igazolá a félelem alaposágát. Grisák is szépen küldé vissza a hozzá intézett levelet, mely az ő czime alatt a Szellemfizehez irott volt.

Dr. Grisák hosszan válaszolt; hosszan és „sebzön.“

Egy iv kétrébe hajtva teli volt válaszával, melynek folytán pontról pontra kimutatta, dátum szerint mikor, hányszor és mennyi ideig volt látogatáson a nagyságos asszonynál? a végén összeadva, summa summarum; ennyi meg ennyi „ügyvédi consultatióért,“ per tiz forintjával, kér magának egy kerek summácskát megtéríteni; ellenkező esetben kénytelen levén per utjához folyamodni.

Ez kellett még csak! Hogy egy szép asszony az imádójával töltött tété a tété óráit fizesse meg 10 forintjával, mint ügyvédi tanácskozmányt!

Pedig, a hogy mi ismerjük a viszonyokat, ezt aligha meg nem fogja fizetni.

Az ötödik levél felől kétség sem lehetett, hogy az is cserepéldánnyá vált.

De Szellemfizé mégis eljött. Ki tudja az író féle tán még sem oly engesztelhetlen, csak diákul rágalmazzák „genus irritabile vatum“-nak. Azután meglehet, hogy tréfára vette a cserét; van nála humoristicus hajlam.

A feltört levél csakugyan más variatiót mutatott, mint az előbbi négy.

Ebben egy irtóztató csunya pasquil volt küldve.

Pasquilról elég annyit mondani, hogy pasquil. Tovább nem kell beszélni róla.

Most már érthető volt, hogy miért jött el az utolsó imádó?

Ezóta a verses gúnyirat bizonyosan kézről kézre jár; olvassák a sétányon, a fürdőben, a kávéházban, az arénában, a lövöldében, az egész környéken.

-151-

A neveltséget mindenki tudja már, egész a pinczerekig és a fürdőszolgákig.

Holnap a sétányon minden ember azt fogja kérdezni: melyik az a delnő, a kivel ilyen gonosz tréfa történt?

Corinna életében ekkor volt először egy rövid óra, a melyben érezte, hogy van szive.

Hiusága oly mély megaláztatást szenvedett, hogy annak hideg oltalma alá nem menekülhetett többé.

Künn a felhők felszakadtak, szép tiszta éjszaka lett; a csillagfényes Balatonon jó kedvű társaság kezdett el fáklyafény mellett csónakázni; a tó közepén elkezdék dalolni egyikét azon méla népmelodiáknak, mik együtt teremnek a dallal, mint virággal az illat.

És ő neki eszébe jutott, hogy egy évben ő maga is épen így csónakázott késő éjjel zivatar után, vig társaság közepett, azzal az ifjuval; - ki őt akkor oly forrón szerette, s kit ő balsorsa idején oly hidegen elárult.

Most is hallani vélte hangját, mintha a távolról felhangzó quartettből felismerné; most is képzelte őt maga mellett ülni; a mint a hajót kormányozá, s gyöngéden ügyelt, hogy hölgyének meg ne ártson az esti szellő.

-152-

És most egyedül ő volt az, a ki levelét válasz nélkül küldte vissza.

A többiek mind gyöngébben - erősebben sérteni törekedtek a felfedett árulásért; egyedül ez nem felelt semmit. Közönyösen visszaküldé az eltévedt levelet.

S milyen boldog lehetne most az ő oldalán, ha tudott volna vele szenvedni, várni és szeretni!

S milyen szerencsétlen most, a midőn senkie sincs, a kire gondolnia édes, és senkie, a ki ő rá szeretve gondol.

Egy óra hosszat töprengve így, egy óra hosszat nézte a Balaton fekete tükrét, a melyben rezgő gondolatjeleket vontak a fényes csillagok viszképei; melyen tüzkigyóként uszott tova a fáklyás csónak, énekes hajósaival; s egy óráig gondolkozott azon, hogy milyen szép volna az eget mutató vitzükör fenekén feküdni s egyike lenni azon bolygó fényeknek, mik sötét éjszakákon a víz fölött a szellő elől végig futnak.

Ez volt egyetlen órája életének, melyben szívével beszélt.

Nem volt utolsó órája ez.

A csónak megfordult, az énekek újra közelíteni kezdtek; Corinna bezárta a Balaton-felőli redőnyöket, s a mint a csábító kép ki volt zárva a sötét éjszakába; elhallgatott a sziv beszéde is.

-153-

A gyertyák fényénél visszatért lelke hidegsége, átgondolta, hogy sokáig lehet élni, s kevés vagyonnal, egy kis uzsoráskodás mellett, tisztességesen el lehet tengődni.

Cselédjét szőlítá, meghagyva, hogy a holnap Pestre visszainduló gyorskocsin minden kiadó helyet foglaljon le számára, reggel utazni fognak vissza. Akár le se feküdjének addig.

A leveleken kívül még egy divatlap is feküdt az asztalon, azon lap volt ez, melybe Szellemfy szokott írni, ki Corinnának küldözé tiszteletpéldányát. Ez Füreden is utána talált.

Felbontotta, hogy unalmát elűzze.

Az ujdonságokon kezdé - szokás szerint. A legelső sor, a mi tekintetét magához vonta, ez volt:

„Hir szerint egyike legtiszteltebb honfitársainknak, Garanvölgyi Aladár, e napokban jegyzé el Ankerschmidt lovag egyetlen báj- és szellemdús leányát, Erzsikét. - Százszoros áldás és üdvkivánás kíséri az ország minden részéből e valódi „belle alliance“-ot.“

Ez volt az utolsó ütés kőszívére.

Most már nem gondolkodott többé regényes öngyilkolásról; eszébe juttatá, hogy van még egy ember a világon, ki szerencséjének fogja tartani, ha egykori udvarlásának megújíthatására tér nyiland; egy ember, ki hú, mint az eb, okos mint a róka; nem sentimentális; erősen praktikus jellem: a ki nagyon jól tudná kezelni uzsorára kiadandó összegeit, exequálni szökevény-adósokat, utána járni, ki mennyit képes fizetni, ki mennyire van megszorulva? a mellett csinos ember, az utcán büszkén lehet vele karöltve sétálni egy delnőnek; szóval egy egészen férjnek teremtett ember; kinek csak a kis ujját kell mutatnia, hogy fogva legyen.

-154-

Ez a jeles utolsó férfi „in petto“ - Straff ur.

Gratuláljunk hozzá.

Négy óraker reggel, még mindenki alszik a kies fürdőhelyen, a gyorszekér csengős öt lóval vágat végig a hársfák között, benne egy halovány hölgy ül, ki tegnap érkezett betegen s ma már - egészen kigyógyulva tér ismét vissza.

Vannak szerencsés boldogtalanok, kiknek szívük nem szokott sokáig fájni.

XIX.

Mikor a medve kijön a barlangjából.

-155-

A medve igen nagy philosoph.

Mig derültek az élet napjai, addig élvezi azokat, s ha zordonulni kezdenek, nem keres idegen hazát, mint a gólyák, nem is megy rabolni az erdőre, mint a farkas, nem megszolgálni, mint a kutya: hanem behuzza magát egy csendes, előre kiszemelt oduba, ott összekuporodik, s nagy megnyugvással várja, hogy melyikük unja meg hamarább a passiv ellenállást: ő-e, vagy a tél?

Rendszerint a tél türelme szokott rövidebb lenni; mert az rendesen elmulik magától, mig havon megfagyott medvét még senki sem látott.

Néha vannak igen hosszú telek; de az a medvét nem confundálja; tudja jól, hogy azért még is csak el kell annak mulni; ha nagyon csipősen fú be odujába a szél, nem ir hozzá szelidítő brochureöket, hanem betartja a hátával a nyilást s akkor csak azon az egy helyen fázik.

Van aztán egy napja a télnek, a minek „gyertyaszentelő” a neve. Miről tudja meg a medve e nap feltünését a naptárban? az még a természetbuvárok fölfedezésére váró titok. Elég az hozzá, hogy gyertyaszentelő napján a medve elhagyja oduját, ki jön széttekinteni a világban.

-156-

Azt nézi, milyen idő van?

Ha azt látja, hogy szép napfényes idő van, a hó olvad, az ég tavaszké, ostoba czinkék elhamarkodott hymnuszokat czinczognak a képzelt tavasznak, s lombnak nézik a fán a fagyöngyöt, pedig lép lesz abból, melyen ők megfogulnak; ha lány, hizelgő szellők lengedeznek: akkor a medve - visszamegy odujába, pihent oldalára fekszik, talpa közé dugja az orrát, s még negyven napot aluszik tovább; - mert ez még csak a tél kaczerködása; mint a régi rendszer miniszteriuma szabadelvü programm mellett.

Ha azonban gyertyaszentelő napján azt látja a medve, hogy rut zimankós förmeteg van; hordja a szél a hópelyhet, csikorognak a fák sudarai, s a lobbált száraz ágon ugyancsak károg a fekete varju sereg; mintha mondaná: reszkesetek! soha sem lesz többet nyár; a tél megigérte nekünk, hogy már most örökké fog tartani; mi kivettük árendába a szelet, fujatjuk, a mig nekünk tetszik; a nap megvénült; nincs többé semmi ereje, elfelejtkezett rólatok! Kár várnotok! - Ha a jégcsap hull a fenyők zuzmarázos szakálláról; ha a farkas ordit az erdő mélyén; akkor a medve megrázza bundáját, megtörli semeit és kinn marad; nem megy vissza többet az odujába; hanem neki indul elszánt jó kedvvel az erdőnek.

-157-

Mert a medve tudja azt jól, hogy a tél most adja ki utolsó mérgét. Csak hadd fujjon, hadd havazzon, hadd dörömbölgjön; minél jobban erőteteti a haragját, annál hamarabb vége lesz.

S a medvének mindig igaza van.

Honnan vette a medve e természettudományi bölcsészeti contemplativ irány eszméket, azt nem tudjuk megmondani, hanem hogy a magyar időjárás észleletek között az rég fel van jegyezve, az bizonyos.

Garanvölgyi Ádám még mindig nem lépte át háza küszöbét.

Hiszen ha eddig eltudott remetéskedni, ezután már könnyen folytathatta, mindig volt körülötte olyan arcz, a melyekre azt mondhatta: ezt szeretem látni.

Aladárt ugyan ritkábban láthatá; ezt elfoglalta munkaköre; mert azért, hogy ismét földesurrá lett, a munkavágyó ifju hivatását, hivatalát el nem hagyá; hanem Erzsike annál többet lakott nála, s az öreg urat mindennap jobban meggyőzé a felől, hogy Aladárnak igen boldognak kell lennie. A mi pedig Ankerschmidtet illeti, az többet volt nála, mint otthon.

-158-

A hadastyán bele kóstolt a politikába, mint minden ember, a ki tiz esztendő tötött ezen a mi földünkön.

Ankerschmidt azok közé tartozott a politikában, a kiket „sanguinicus”-oknak szoktak nevezni. A kik mindent közel látnak, minden csekélységet nagyba vesznek, s mindent elhisznek, a mi az ujságban van.

Garanvölgyi csak mosolyogta a vén ujonczot.

„Gyertyaszentelői napfény ez mind.”

Ankerschmidt pedig minden momentumot meg ragadott, mely a „mi sorsunk“ változását jelezni látszott.

Mert ez úgy van.

Az idegen, a megtelepült tíz év múlva már a „mi sorsunk“-ról beszél. És ez természetes.

Nem varázslat ez; nem ördögi mesterség: igen egyszerű következmény.

Azt, a ki maga is nemes szívet, lovagias szellemet hozott magával ide, magához ragadja az új honfitársak egyező jelleme, közös bajok, közös szenvedések egymáshoz törnek bennünket, s végül meghódít mindenkit a közös remény egy közös jövő után.

És szokás szerint ezekből lesz a legbuzgóbb hazafi. A következő ivadék bizonyosan az.

-159-

Ankerschmidt úgy beszélt a magyar közügyekről, mint valami táblabíró. Persze a lehető legnagyobb mértékben képviselte a legszélső baloldalt.

Garanvölgyi pedig nem mozdult az odujából.

Még tél van, még nincs miért fölébredni a medvének.

A közben jött egy förmeteges, havas, zuzmarázos korszak; csüggettség köde ült minden kedélyen: fagyva volt minden reménység, korán kihajtott könnyenhívésnek leforrázta leveleit a dér, a szürke ködben csak a vészholók káromgása hangzott: „kár várni! kár akarni!“

Ekkor egyszer szokatlanul rossz kedélyvel jött az öreg urhoz Ankerschmidt; s nyomtatott ujságban rossz hírt hozott neki.

„Minden kő meg van már bolygatva; a mi még hazafi reménynek alapul szolgált; csak egy állta ki a rontás bontás nehéz időszakát: a vallásszabadság; most a rettenetes ujitók e végső kőnek feszíték sarkaikat, hogy azt is kivessék helyéből. – És az idő nagyon kedvező rá: mert nagyon sötét van és nagyon hideg...“

Erre a hirre Garanvölgyi közönyös arcza kigyulladt.

-160-

„Akkor ez az idő, melyben a medve elhagyja oduját.“

- Huzzátok elő szekeremet, holnap utazunk Miskolcra, – a conventbe.

S a vén táblabíró újra megjelent ősz szakállával azokon a helyeken, a hol egy rendületlen bátor szívnek nagy ára volt ez időben.

Zugott, förmedt a zivatar még azután; de utoljára is – a medvének van igaza.

Később bekövetkeztek az összehívott országgyűlésre való választások.

A ki a környékben legádázabbul tudott korteskedni, az Ankerschmidt volt.

Erzsike egész nap nem csinált egyebet, mint „1848“-as kokárdákat himzett, miket az öreg ur osztott előlutól találtaknak; ő maga kalapján, kabátján viselte s felfalta az embereket, a kik kétségbe merték hozni, hogy Garanvölgyi legyen a képviselő.

Aladár váltig csitította, hogy mit izzasztja magát, hisz úgy is megválasztják Ádám urat, egypár eszemiszom legényen kívül nincs egyéb pártja ellenjelöltjének, azok úgy fognak állni, mint egy a száz ellen; hagyja menni a dolgot: ez alkotmányos tusa; hadd lépjen fel más is.

- De nem szabad! száz közül sem szabad egynek kiválni! – hatalmaskodék Ankerschmidt, nem szabad egy hangnak sem elcsufítani az általános kiáltást; semmi rancune, semmi malitia, a ki látja, hogy nem megy, pusztuljon, mert én megeszem.

-161-

Meg is rágta a vitéz ur Garanvölgyi ellenfeleit úgy, hogy azokból választás napjára irmagul sem maradt. Sokon a szidás is fogott; vagy három hires henczegőt kihitt párbajra, azok aztán harminczhárom felé szöktek előle: utoljára annyira vitte, hogy az ellenjelölt megkövette a kaszinóban s az egész világ előtt bocsánatot kért azért, hogy Garanvölgyi ellen föl mert lépni; úgy, hogy Ankerschmidt csakugyan megérte, a miért fáradt, hogy választás napján csak egy név hangzott; s a megválasztottnak ő mondható el, az ablaka alá vezetett választó sereg élén:

„Üdvözlünk, hazánk ősz bajnoka!“

* * *

És ez nagyon furcsa történet, és azt sem lehet rá mondani: „régén volt; talán nem is igaz...“

TARTALOM.

-162-

XII.	Mit neveznek archimedesi csavarnak	3
XIII.	Az a hant, mely ide köt	34
XIV.	A közös baj	39
XV.	A kik egymást nem ismerték	90
XVI.	Az ócska ház	122

Javítások.

Az eredeti szöveg helyesírásán nem változtattunk.

A nyomdai hibákat javítottuk. Ezek listája:

6	sze-szeretnék olyan	szeretnék olyan
13	okoljon jön	okoljon ön
14	tizeres utalványt	tizezeres utalványt
17	torintot kapni	forintot kapni
17	egyszerre galvanicus	egyszerre galvanicus
17	tizezer helyatt	tizezer helyett
37	ötödik-hatodik	ötödik-hatodik
49	mint a tulsó	mind a tulsó
62	mar egész tó	már egész tó
64	ismert Ankerschmidre	ismert Ankerschmidre
72	össsecsapzott szórt	összezsapzott szórt
87	intést.	intést.“
88	el a víz.	el a víz.“
90	XIV. A kik	XV. A kik
97	mig Ezsike	mig Erzsike
122	XV. Az ócska ház	XVI. Az ócska ház
122	hogy összevissza	hogy összevissza
129	levest“ csinálui	levest“ csinálni
134	Bárd Péter.	Bárd Péter.“
139	Corinna.	Corinna.“
139	A no 2	A nro 2
140	ketl önnel	kell önnel
140	Corinna.	Corinna.“
140	Pajtayné.	Pajtayné.“
141	Corinna.	Corinna.“
142	boritékba jus-jon	boritékba jusson
144	Ankerschmidhez irt	Ankerschmidhez irt
144	távol nézőknek	távol nézőknek
144	jobban?	jobban?“
149	Szelfemfihez irott	Szellemfíhez irott
153	alliance“-ot.	alliance“-ot.“
156	meg a a medve	meg a medve
159	hideg...	hideg...“
162	ide köt 35	ide köt 34

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK AZ UJ FÖLDESUR (3. KÖTET) ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.